

BAZA PODATAKA O POŠTODIJELOVNOSTI SPOLNIH DELIKATA NA ŠTETU DJECE

ZBORNIK PRIOPREMA SA STRUČNE RASPRAVE

Zagreb
2008.

Izdava
Pravobranitelj za djecu, Zagreb, A. Hebranga 4
01/4929 669, www.dijete.hr

Za izdava a
Mila Jelavi , dipl. iur.

Urednica
mr. sc. Lora Vidovi

Recenzent
prof. dr. sc. Davor Deren inovi

Lektor
Kristian Lewis

Grafi ka obrada i tisak
Tamposit Nedeliš e

Naklada
500 primjeraka

Tiskano
rujan 2008.

CIP zapis dostupan u ra unalnom katalogu
Nacionalne i sveu ilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 677675
ISBN 978-953-95451-5-2

SADRŽAJ

1. <i>Uvodna riječ pravobraniteljice za djecu</i>	5
2. <i>Domagoj Štimac</i> Što zna i baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece u prevenciji spolnog zlostavljanja?	7
3. <i>Lana Mužini</i> Tretman počinitelja spolnih delikata u zatvorskom sustavu	11
4. <i>Ksenija Turkovi</i> Baza podataka prema Konvenciji Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog zlostavljanja i iskorištavanja i neki primjeri i rješenja iz stranih zakonodavstava	15
5. <i>Renata Odeljan, Jelena Lovrek, Dragan Josipovi</i> Registar počinitelja spolnih delikata na štetu djece - uloga policije	29
6. <i>Lovro Kovačić, Mladen Sušević</i> Specifične baze podataka i pravo na osobnost	85
7. <i>Lana Petö Kujundži</i> Svrha podataka o osuđenim osobama za kaznena djela protiv spolnih sloboda i udora na štetu djece	91
8. <i>Gorana Hitrec</i> Prevencija zlostavljanja djece: Primjer programa CAP	97
9. <i>Davor Derenić</i> Iz recenzije	103
10. Zaključci sa stručne rasprave o bazi podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece	105

UVODNA RIJE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Registar poinitelja spolnog nasilja prema djeci, odnosno baza podataka o poiniteljima spolnih delikata, koje su žrtve djeca, već je poznata u mnogim zakonodavstvima, na različite načine, od Sjedinjenih Američkih Država, gdje je posve javna i dostupna svakoj zainteresiranoj osobi, do, primjerice, Nizozemske, gdje je dostupna stručnoj javnosti. Konačno, nakon prihvatanja Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog zlostavljanja i spolnog iskorištavanja, prikupljanje i uvođenje podataka o poiniteljima takvih delikata postalo je međunarodno pravnim standardom i obavezom zemalja koje Konvenciju ratificiraju. Republika Hrvatska potpisnica je Konvencije te se nadamo da će uskoro biti i ratificirana, a time postati dijelom unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske.

Pravobraniteljica za djecu, u izvješću o radu za 2006. godinu, izrazila je stav kako bi u Republici Hrvatskoj trebalo utemeljiti jedinstveni nacionalni registar poinitelja spolnog nasilja nad djecom. Takvim registrom trebali bi biti obuhvaćeni svi osuđeni poinitelji spolnog nasilja nad djecom koji bi imali obvezu prijavljivanja policijskoj upravi svojega prebivališta u određenom roku po izvršavanju kazne zatvora. Naime, prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova broj prijavljenih kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog udaranja na štetu djece u kontinuiranom je porastu, a od 853 prijavljena poinitelja tijekom razdoblja od pet godina njih je 15 recidiviralo. Pritom se postotak poinitelja recidivista (1,7 %) ne smije smatrati niskim jer je riječ o vjerojatno mnogo većem broju kaznenih djela koja nisu prijavljena te o isto toliko djece, od kojih je zaštita svakog pojedinačno od neizmjerne važnosti. Upravo najbolji interesi djece te njihova zaštita, osobito od tih kaznenih djela, moraju imati apsolutan prioritet u donošenju odluke o uspostavljanju takve baze podataka, a moguće i financijske implikacije, odnosno visina materijalnih troškova, ne smije biti prepreka za njezino uspostavljanje i uinkovito održavanje. Iako samo prikupljanje i uvođenje podataka ne može zaštititi djecu od spolnog zlostavljanja i iskorištavanja, sigurno će predstavljati važan mehanizam u smanjenju recidiva tih kaznenih djela, a samim time pridonijeti i boljoj zaštiti djece. Pritom se ne smiju zanemariti edukacija i prevencija spolnog zlostavljanja uopće, a posebice razvijanje samozaštitnih vještina kod djece, koji zajedno s efikasnom bazom podataka mogu pružiti potpuniju zaštitu djece od spolnog nasilja.

U inkovita zaštita djece kroz ovaj instrument ovisi i o informiranosti i stavu javnosti, posebice stru ne, te je stoga pravobraniteljica za djecu organizirala, u povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, 19. studenoga 2007. godine, stru nu raspravu o uspostavljanju baze podataka u Republici Hrvatskoj, na koju smo pozvali stru njake pravnike, kriminaliste, psihijatre, psihologe, defektologe i druge. Cilj nam je bio, uzevši u obzir poznata iskustva drugih zemalja, kao i potrebe Republike Hrvatske, pristupiti toj temi s multidisciplinarnih pozicija kako bi vode i stru njaci na ovom podru ju argumentirano i stru no progovorili o potrebama i mogu nostima Republike Hrvatske.

Izlaganja su održali dr. Domagoj Štimac, psihijatar u Poliklinici za zaštitu djece Grada Zagreba, doc. dr. Lana Mužini , psihijatrica u Psihijatrijskoj bolnici Vrap e, prof. dr. Ksenija Turkovi s Pravnog fakulteta u Zagrebu, voditeljica Odsjeka za maloljetni ku delinkvenciju MUP-a Renata Odeljan, odvjetnik Lovro Kova i i sutkinja za mladež Županijskog suda u Zagrebu Lana Petö Kujundži . Predstavnice Udruge roditelja Korak po korak predstavile su Program prevencije napada na djecu, poznat kao CAP. Program se provodi s u enicima nižih razreda osnovne škole, njihovim roditeljima i osobljem škole s ciljem osnaživanja djeteta te kako bi se ono nau ilo samo zaštititi, prepoznati opasnost i reagirati na odgovaraju i na in. Nakon svih izlaganja i provedene rasprave dogovoreni su zaklju ci, koje smo dostavili Vladi Republike Hrvatske, Ministarstvu pravosu a i Ministarstvu unutarnjih poslova te preporu ili osnivanje radne skupine koja e izraditi nacrt prijedloga zakona koji e regulirati to podru je te analizu postoje ih zakona koje je potrebno uskladiti s Konvencijom Vije a Europe o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i zlostavljanja kako bi baza podataka uistinu bila u inkovita u zaštiti djece od spolnih delikata.

Ovaj Zbornik radova prikaz je izlaganja sa stru ne rasprave i još jedan doprinos temeljitom pra enju ove teme. No, nadamo se kako se nastojanja svih zainteresiranih imbenika u društvu, mjerodavnih ministarstava i Vlade Republike Hrvatske, Hrvatskoga sabora, Sveu ilišta, stru njaka, nevladinih udruga i stru nih udruženja ne e zaustaviti te kako e Republika Hrvatska u najskorije vrijeme uspostaviti registar ili bazu u kojoj e se prikupljati podaci o po initeljima spolnih delikata na štetu djece. S tim smo ciljem Vladi Republike Hrvatske, Ministarstvu pravosuđa i Ministarstvu unutarnjih poslova preporu ili osnivanje radne skupine za izradu nacrt prijedloga zakona koji e regulirati ovo podru je, te analizu postoje ih zakona koje je potrebno uskladiti s Konvencijom Vije a Europe o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i zlostavljanja, kako bi baza podataka uistinu bila efikasna u zaštiti djece od seksualnih delikata. Jer, kao što je ve re eno, to jest me unarodnopravna obveza, ali, važnije i više od toga, to je obveza koju imamo prema djeci.

dr. Domagoj Štimac*

ŠTO ZNA I BAZA PODATAKA O POINITELJIMA SPOLNIH DELIKATA NA ŠTETU DJECE U PREVENCIJI SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA DJECE?

“Djeca imaju pravo biti sigurna u zajednici i zaštićena od strane zajednice.” (Sanders)

Smatra se da oko četiri posto populacije ima spolne preferencije prema djeci te da iste preferencije ne određuje osobna odluka već niz aktivnosti povezanih s određenim kemijskim procesima u mozgu.

Prema nekim statističkim podacima (Counter Pedophilia Investigative Units) 34 % svih žrtava pedofilije mlađe je od 12 godina, a jedna od sedam žrtava spolnog zlostavljanja mlađa je od 6 godina. Većina zlostavljača osuđenih zbog spolnog zlostavljanja nakon izlaska iz zatvora počinje isti zločin četiri puta češće od onih zatvorenika koji su završili u zatvoru zbog nekog drugog razloga. Drugi podaci govore da je velik broj procesuiranih spolnih zlostavljača djece odgovoran za niz sličnih ili istih kaznenih djela. Takvi zastrašuju i podaci upravo nalažu da ukinimo sve što je u našoj moći da spriječimo ili smanjimo spolno zlostavljanje djece na najmanju moguću mjeru.

Prije nego što uopće počnemo govoriti o prednostima baze podataka o poiniteljima spolnih delikata na štetu djece u prevenciji spolnog zlostavljanja djece, valja razjasniti što je to uopće spolno zlostavljanje, odnosno koje aktivnosti usmjerene prema djeci pripadaju u spolno zlostavljanje.

Prema Sandersu spolno zlostavljanje je svako prisiljavanje ili nagovaranje djeteta, odnosno mlađe osobe, na sudjelovanje u spolnim aktivnostima, bez obzira na to je li dijete svjesno što se događa. Aktivnosti mogu obuhvaćati tjelesni kontakt, uključujući i one koji podrazumijevaju penetraciju (silovanje, sodomija) i one pri kojima ne dolazi

* psihijatar u Poliklinici za zaštitu djece grada Zagreba

do penetracije. Spolno zlostavljanje odnosi se i na aktivnosti pri kojima ne dolazi do tjelesnog kontakta, kao što je poticanje djece na gledanje pornografskog sadržaja ili sudjelovanje u njegovu stvaranju, na promatranje spolnih aktivnosti ili na spolno neprimjereno ponašanje. Prema Buljan-Flander i Kocijan Hercigonja, spolno zlostavljanje djece je svako uključivanje zavisnog, razvojno nezrelog djeteta i adolescenta u spolne aktivnosti koje ono ne može razumjeti, na koje ne može dati pristanak i koje ugrožavaju socijalne tabue obiteljskog života, a odnosi se na uključivanje djeteta u spolne aktivnosti, promatranje spolnih aktivnosti, izlaganje djeteta pornografskom materijalu, neprimjereno dodirivanje djeteta te davanje sugestivnih spolnih komentara.

Ovakve opširne definicije definitivno bi kod laika mogle izazvati strah od svakog kontakta s djetetom, odnosno pomisao da se svaki postupak može protumačiti kao spolno zlostavljanje, no bitno je pri tome napomenuti i tri osnovna faktora koja se koriste u klinici kod diferencijacije zlostavljanih od nezlostavljanih postupaka.

1. RAZLIKA U MOĆI: Ukazuje na to da jedna strana (zlostavljač) kontrolira drugu (žrtvu) te da spolni susret nije obostrano započet i izveden.
2. RAZLIKA U ZNANJU: Žrtva je to više zlostavljajuća i kada jedna strana (zlostavljač) ima sofisticiranije razumijevanje značenja i implikacija spolnog odnosa (spolno zlostavljanje, ako je zlostavljač barem 5 godina stariji od žrtve).
3. RAZLIKA U ZADOVOLJENJU: Primarna svrha spolne aktivnosti je postignuti i zadovoljenje zlostavljača.

Da bismo osigurali prevenciju spolnih prijestupa protiv djece, pitanje spolnog zlostavljanja djece mora postati prioritet svim članovima društva.

Pružanje točnih informacija o pitanjima spolnog zlostavljanja djece i razlučivanje činjenica od zabluda onemogućuje iskrivljavanje stvarnosti o spolnom zlostavljanju djece. Pokušat ćemo nabrojiti neke činjenice koje treba znati o spolnom zlostavljanju djece:

- ponekad djeca žele reći da su zlostavljana, ali se boje da im se neće vjerovati i da ih se neće zaštititi te da će im to razoriti obitelj ili da će biti odgovorna za odlazak zlostavljača u zatvor

- djeca najčešće ne izmišljaju priču o spolnom zlostavljanju
- djeca imaju konfuzne i kontradiktorne emocije o zlostavljanju
- spolno zlostavljanje ne poštuje granice
- većina spolnih zlostavljača su muškarci (prema nekim podacima 80-90%)
- ako muškarac zlostavlja mušku djecu, ne zna i da je homoseksualac (biraju dob, a ne spol).

Pristup to tim informacijama odraslim osobama omogućuje stjecanje znanja potrebnih za djelotvornu zaštitu djece, dok ih zablude uljuljkuju u lažni osjećaj sigurnosti. Još je izrazito važno reći i da spolno zlostavljanje djeteta, a vrlo često ono nije jednokratno već je riječ o dužem vremenskom razdoblju, može trajno oštetiti živu anu strukturu i funkcije mozga u razvoju, a posebno limbički sustav (hipokampus i amigdale), što dovodi do poremećaja u regulaciji i modulaciji emocija, kognitivnih funkcija te poremećaja u razvoju djetetove osobnosti. Da bi se sanirale takve promjene, potrebno je vrlo često intenzivno i dugotrajno psihoterapijsko i psihofarmakološko liječenje. Kako nam baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece može onda pomoći u primarnoj prevenciji spolnog zlostavljanja djece?

Počinitelji spolnih delikata na štetu djece većinom su recidivisti, a kako je većina počinitelja spomenuta, često su odgovorni ne samo za jedno već za više kaznenih djela prema jednom djetetu ili prema više djece. Taj podatak nam pak govori o visokom riziku za ponovno počinjenje sličnog djela upravo zbog nemogućnosti samokontrole koja je uvjetovana poremećenim nagonom te opasnosti za djecu i nakon „odsluženja zatvorske kazne“. I nakon izlaska iz penalne ustanove često traže mogućnosti ili poslove vezane uz djecu, što ih dovodi u sve veću kušnju i također povećava rizik za ponovno zlostavljanje djece, često putuju, nalaze nova odredišta gdje će doći do svojih žrtava da bi zadovoljili svoje nagone te se ponekad udružuju i povezuju da bi lakše i nesmetano mogli razmjenjivati podatke, iskustva, doći do novih žrtava ili pak izbjeći mogućnost da budu razotkriveni.

Shvaćanje i prepoznavanje takvih postupaka omogućuje nam bolje razumijevanje problematike te pomaže u prevenciji ponovnih počinjenja spolnih kaznenih djela na štetu djece. Baza podataka ima niz prednosti, ali i poneki nedostatak koji također ne smijemo zanemariti. Prednost takve baze podataka nesumnjivo je kontinuiran nadzor nad registriranim (osuđenim) počiniteljima spolnih delikata na štetu djece. Odmah se postavlja pitanje što je s onim počiniteljima koji nisu registrirani kao spolni zlostavljači jer znamo iz iskustva da je samo oko 10 % počinitelja procesuirano, a još manje ih je osuđeno. Putem baze podataka olakšano nam je praćenje njihova kretanja (osobito na međunarodnoj razini). Time se mogu upozoriti mjerodavne institucije koje svojim postupcima mogu bolje prevenirati mogućnost ponovnog počinjenja djela ili pak povezivanje s lokalnim počiniteljima spolnih delikata.

Bazom podataka procesuiranim počiniteljima spolnih delikata na štetu djece onemogućio bi se pristup djeci na bilo koji način, bilo da je riječ o njihovom zanimanju (nastavnici, odgajatelji) ili pak mjestu stanovanja (blizu škola, vrtića i sl.). Baza podataka osigurava i bolje razumijevanje ponašanja takvih ljudi upravo zbog bolje

moгу nosti njihova kontinuiranog pra enja te time i osiguravanja postupaka koji bi prevenirali i u ranoj fazi zaustavili zlostavlja ko ponašanje.

S druge strane potrebno je napomenuti nekoliko mogu ih nedostataka baze podataka o po initeljima spolnih delikata na štetu djece. Jedan od njih je i nepotpunost takvog registra, što dovodi u prednost neprocesuirane ili ranije procesuirane po initelje koji nisu obuhva eni bazom podataka, a samim time daje i lažni osje aj sigurnosti društvu „da su mogu i, ili ve ina po initelja spolnih delikata" pod nadzorom. Nadzor nad po initeljima ima za posljedicu još bolje skrivanje, ali i me usobno povezivanje takvih osoba te razotkrivanje postaje teže. Velik broj po initelja te visoka cijena održavanja takvog sustava može imati za posljedicu da samo jedan broj procesuiranih zlostavlja a (osobito oni visokog rizika) bude nadgledan, a iz iskustva znamo da po initelji „blažih" odnosno lakših spolnih kaznenih djela na štetu djece, ako nisu pod kontrolom, mogu ponoviti isto, ali i u initi teže kazneno djelo. Tijekom posljednjih godina primije en je porast broja maloljetnih po initelja spolnih delikata na štetu djece tako da je nesumnjivo potrebno i o njima voditi ra una u sastavljanju sveobuhvatne baze podataka.

I za kraj, veliko „DA" bazi podataka o po initeljima spolnih delikata na štetu djece, ali uz oprez te poštovanje stru nog mišljenja svih struka koje se bave djecom i zaštitom djece.

Literatura

- DSM IV, 1996., Naklada Slap, Jastrebarsko
- Sanderson C., 2005., Zavo enje djeteta, VBZ, Zagreb
- Buljan-Flander G., Kocijan Hercigonja D., 2003., Zlostavljanje i zanemarivanje djeteta, Marko M., Zagreb
- Mac Farlane K., Waterman J., 1986., Sexual abuse of young children, The Guilford press, New York

doc. dr. sc. Lana Mužini *

TRETMAN PO INITELJA SPOLNIH DELIKATA U ZATVORSKOM SUSTAVU

Središnji ured Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa pokrenuo je u Kaznionici u Lepoglavi pilot-projekt tretmana po initelja delikata protiv spolne slobode i spolnog udora. Zatvorski sustav na taj je način prvi započeo sustavni tretman po initelja spolnih delikata. Ovo je treća godina tretmana koji se odvija pod nazivom „Program prevencije recidivizma i kontrole impulzivnog ponašanja“. U tretman po initelji ulaze dobrovoljno, nakon što im je prethodno objašnjen cilj i tijek programa. U Program su uključeni po initelji s različitim spolnim kaznenim djelima (silovanje, bludne radnje i dr.) Grupni rad odvija se jednom tjedno u trajanju od devet mjeseci, a u skupini je od 8 do 10 zatvorenika. Terapeutski tim čine psihijatar, vanjski suradnik i socijalni pedagozi, zaposlenici Kaznionice u Lepoglavi.

Cilj tretmana je smanjenje recidivizma spolnih kaznenih djela. U radu se koriste psihoterapijske i psihosocijalne intervencije (s naglaskom učenja socijalnih vještina), psihospolna edukacija i dr. Dominantna terapijska metoda je kognitivno-bihevioralna terapija. Na početku i na kraju tretmana procjenjuje se rizik od recidivizma odnosno opasnost za počinjenje novih spolnih delikata. Tijekom tretmana prati se sudjelovanje i napredak svakog po initelja. (1, 2, 3)

S po initeljima se radi na promjeni stavova u vezi s počinjenim spolnim deliktima te na stjecanju uvida u neprihvatljivo ponašanje. Razvija se empatija prema žrtvi, u čemu pomaže i vježba kada se piše pismo žrtvi. Analizira se lanac događaja koji prethode deliktu. Pronalaze se rizični faktori za počinjenje novih kaznenih djela. Izrađuju se strategije za izbjegavanje rizičnih faktora. Učene se prihvatljivom spolnom ponašanju te

---

* psihijatrica u Psihijatrijskoj bolnici Vrapče

kontroli agresivnog i imulzivnog ponašanja. Izrađuje se plan resocijalizacije za svakog zatvorenika. (4, 5)

Tretman u zatvorskom sustavu podržava projekt nizozemske vlade („Matra-flex“) kojim se educiraju zatvorski službenici u području tretmana spolnih delinkvenata. Edukaciju prolazi 12 stručnjaka iz zatvorskog sustava (socijalni pedagozi, psiholozi, socijalni radnici) koji će biti educirani za tretman po initeľja spolnih delikata. Tretman će se sustavno provoditi za vrijeme izdržavanja kazne zatvora, uz superviziju i evaluaciju.

Osim potrebe osposobljavanja naših stručnjaka za rad s po initeľjima spolnih delikata, važna je i edukacija u zemljama s razvijenim programima tretmana. Potrebna je i edukacija stručnjaka izvan zatvorskog sustava koji će nastaviti provoditi tretman osobito s uvjetno otpuštenim zatvorenicima kojima se mogu izreći posebne obveze tijekom trajanja uvjetnog otpusta.

Potrebno je zatvorenicima koji izdrže kaznu nakon otpusta pružiti stručni tretman u zajednici (u čemu bi mogli sudjelovati psihijatri, psiholozi, socijalni radnici, socijalni pedagozi, nevladine udruge). U zemljama koje provode tretman spolnih delinkvenata, on se provodi u zatvoru, u posebnim ustanovama ili klinikama gdje se provodi obvezno psihijatrijsko liječenje, forenzičkim klinikama ili ambulantnim putem. (5)

Prema nizozemskom modelu tretman po inje veća za vrijeme mjere pritvora, tijekom izdržavanja kazne zatvora, a nastavlja se, ako je izrečena mjera liječenja, u posebnim klinikama gdje tretman traje u prosjeku do šest godina, a može trajati i puno dulje, ako postoji opasnost od recidivizma. Također je razvijen i ambulantni tretman u koji se mogu uključiti i osobe koje nisu po inile delikt, ali se žele liječiti jer su uvidjele ozbiljnost svojega poremećaja. Resocijalizacija je postupna, u nju je uključeno niz stručnjaka.

Baza podataka o po initeľjima spolnih delikata na štetu djece ne smije služiti za obilježavanje po initeľja, već bi naglasak trebao biti na važnosti stručnog tretmana po initeľja. Kada se raspravlja o uvođenju navedene baze, treba uzeti u obzir potrebu zaštite zajednice, odnosno potencijalne žrtve, a s druge strane treba uzeti u obzir i zaštitu ljudskih prava po initeľja te mogućnost zloporabe i nasilja nad obilježenim po initeľjima.

Baza podataka o po initeľjima spolnih delikata na štetu djece bila bi korisna, ali bi bilo nužno precizno odrediti kome bi takva baza podataka mogla biti dostupna. Ona bi trebala biti dostupna samo stručnom osoblju koje bi pratilo otpuštene po initeľje u zajednici, a ponajviše zbog tretmana na slobodi (probacijskim službenicima, timu koji bi se bavio tretmanom, policiji, socijalnoj skrbi, sudovima, državnom odvjetništvu).

Tijekom izdržavanja kazne te nakon tretmana, a prije otpusta na slobodu, važna je procjena rizika po initelja. (3) Navedeni podaci bili bi korisni prigodom određivanja razine potrebnog nadzora te vrste i intenziteta tretmana. Posebne obveze, odnosno posebne zaštitne mjere, mogle bi se izreći, uz obvezan stručni tretman, za rizične recidiviste (npr. ne približavati se školama, vrtićima, zabrana zapošljavanja u određenim zvanjima i sl.).

Za sustavni pristup zaštite zajednice od rizika po initelja kaznenih djela protiv spolne slobode i udore a nužne su izmjene postojećih zakona u smjeru mogućnosti izricanja zaštitnih ili sigurnosnih mjera rizikom spolnim delinkventima i nakon izdržane kazne. Potrebno je odrediti koje bi se ustanove i timovi bavili njihovim tretmanom nakon programa u zatvorskom sustavu. Tretman spolnih delinkvenata složen je i dugotrajan i treba se provoditi sustavno. (1, 5)

Nakon otpusta s izdržavanja kazne zatvora na smanjenje rizika od recidivizma značajno utječe dobro organiziran poslijepenalni prihvat. U zatvorskom sustavu u tijeku je projekt razvoja probacijskog sustava u RH koji bi se, među ostalim poslovima, bavio poslijepenalnim prihvatom zatvorenika. Probacijski službenik bio bi jedna vrsta „case managera“ koji bi nadzirao i koordinirao upravljanje u tretman (centru za socijalnu skrb, psihijatru i drugim stručnjacima) uz pomaganje u nalaženju smještaja, zaposlenja i dr. Danas se veoma malo spolnih delinkvenata otpušta uvjetno, ali u zajednici nema institucije u koju bi se otpuštena osoba uputila na nastavak tretmana. Zatvorenika nadzire sudac izvršenja u vrijeme trajanja uvjetnog otpusta, a o otpustu se obavještava i mjerodavna policijska uprava. (6)

S razvojem programa u zatvorskom sustavu, osim ustrojavanja probacijskog sustava, važna je i izrada vlastitog instrumentarija za procjenu rizika. U tijeku je priprema projekta izrade suvremenog instrumentarija za procjenu rizika zatvorenika prije otpusta, koji bi uključio i po initelje spolnih delikata.

Zaključci:

- 1) Potreban je nastavak edukacije i osposobljavanje što većeg broja stručnjaka u zatvorskom sustavu za rad s po initeljima spolnih delikata.
- 2) Radi unapređenja rada i stvaranja boljih uvjeta za terapijsko djelovanje ustrojiti poseban odjel za zatvorenike po initelje spolnih delikata.
- 3) Stvoriti bazu podataka po initelja spolnih delikata na štetu djece, koja bi bila dostupna sudu, centru za socijalnu skrb, policiji i državnom odvjetništvu te osobama zaduženim za njihov daljnji tretman i/ili praćenje.
- 4) Osnovati interdisciplinarne službe u lokalnoj zajednici za tretman i praćenje.

- 5) Stvoriti zakonsku mogućnost izricanja zaštitnih i sigurnosnih mjera opasnim po inite ljima.
- 6) Razviti instrumentarij za procjenu rizi nosti radi izrade individualnog programa za svakog po inite lja nakon izlaska s izdržavanja zatvorske kazne.
- 7) Izraditi programe prevencije recidiva, što uključuje i ustrojavanje probacijskog sustava.

Literatura

- Laws, D. R., Hudson, S. M., Ward, T. Remaking Relapse Prevention with Sex Offenders, A Sourcebook, Sage Publications 2000. Thousands Oaks, California.
- Marshall W. L., Anderson D., Fernandez Y. Cognitive Behavioural Treatment of Sexual Offenders, John Wiley Chichester, England 1999.
- Spencer, A. Working with Sex Ofenders in Prisons and through Release to the Community. Jessica Kingsley Publishers, 1999, London.
- Doren D. M. Evaluating Sex Offenders: A manual for Civil Commitments and Beyond. Sage Publications, 2002, Thousands Oaks, California.
- Mužini , L. Terapija seksualne delinkvencije. Medicina, Glasilo Hrvatskoga lije ni kog zbora - podružnica Rijeka, Vol 42(41), 329-334, 2006.
- Zakon o izvršavanju kazne zatvora, NN 190/03, 76/07.

prof. dr. sc. Ksenija Turkovi *

BAZA PODATAKA PREMA KONVENCIJI VIJE Ā EUROPE O ZAŠTITI DJECE OD SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA I NEKI PRIMJERI I RJEŠENJA IZ STRANIH ZAKONODAVSTAVA

1. Uvod

Spolno iskorištavanje i zlostavljanje djece jedan je od najteĹih oblika nasilja prema djeci. Prema UNICEF-u, svake godine u okviru „seksualne industrije“ iskorištava se oko 2,000.000 djece. Samo na internetu moĹe se na i viŹe od milijun slika spolno zlostavljane djece. Vrlo malo djece Źrtava spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja biva otkriveno. Nema pouzdanih statisti kih podataka o broju spolno iskorištavane i zlostavljane djece u Europi, no broj prijavljenih slu ajeva policiji ili socijalnim sluĹbama mnogo je manji od broja stvarnih Źrtava¹.

Vije e ministara Vije a Europe prihvatilo je 12. srpnja 2007. godine Konvenciju o zaŹtiti djece od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja (Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, u daljnjem tekstu „Konvencija“²) koju je Hrvatska i potpisala 26. listopada iste godine na konferenciji europskih ministara pravosu a koja se odrĹala u Lanzaroteu.

Konvencija ima tri temeljna cilja: prevenirati i boriti se protiv spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja djece bez obzira na to tko je po initelj, zaŹtititi prava djece Źrtava od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja djece i osigurati im pruĹanje pomo i te promovirati nacionalnu i me unarodnu suradnju protiv spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja, osobito zato Źto se uo ava porast te pojave u Europi i svijetu³.

* Izvanredni profesor na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu; potpredsjednica stru ne skupine Vije a Europe za izradu Konvencije protiv iskorištavanja i zlostavljanja djece. Podatke o stranom zakonodavstvu na temelju kojih je ovaj rad napisan prikupila je Katarina DĹimbeg, demonstratorica na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu.

¹ Explanatory Report, CM (2007) 112 add, str. 1 (u daljnjem tekstu “ObjaŹnjenja uz Konvenciju”) uz Konvenciju o zaŹtiti djece od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja (CETS 201), (u daljnjem tekstu „Konvencija”).

² Konvenciju je prihvatilo Vije e ministara 12. srpnja 2007. na 1002. sastanku zamjenika ministara.

³ I. 1. Konvencije.

Konvencija predstavlja značajan napredak u području zaštite djece od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja i u uvrštavanju temeljnih prava djeteta. Među zahtjevima⁴ koje postavlja državama strankama su i dva zahtjeva koja se odnose na prikupljanje podataka. Jedan se odnosi na stvaranje mehanizama odnosno centara (focal points) za prikupljanje podataka o fenomenu spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja djece i njihovu evaluaciju⁵, a drugi na prikupljanje i uvrštavanje podataka o počiniteljima tih kaznenih djela⁶. U ovom članku bavit ćemo se prikupljanjem podataka o počiniteljima tih kaznenih djela odnosno zahtjevima kojima bi trebala udovoljiti baza takvih podataka.

2. Okvir koji postavlja Konvencija glede bilježenja i uvrštavanja podataka o osuđenim počiniteljima kaznenih djela spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja djece

U osmom poglavlju Konvencije razrađuju se odredbe o bilježenju i uvrštavanju nacionalnih podataka koji se odnose na identitet i genetički profil počinitelja (brojni kod DNK, ali ne i sam uzorak)⁷ osuđenih za kaznena djela spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja djece koja su ustanovljena ovom Konvencijom, a primarno u cilju ovrštavanja emocionalnog zdravlja i sigurnosti djece. Zahtjev za uvođenje takvih baza podataka posljedica je sve većeg broja spolno iskorištavane i zlostavljane djece, pretpostavke da je za spolne delinkvente karakteristična visoka stopa recidivizma⁸, da su jedna od skupina počinitelja koju je najteže rehabilitirati te da vremenski period izmeću

⁴ Konvencija nalaže državama inkriminirati čitav niz ponašanja (l. 18. – 23.) – uz već tradicionalna kaznena djela u ovom području (spolno zlostavljanje djece, iskorištavanje djece za pornografiju, prostituciju) uvedena su neka nova kaznena djela: sudjelovanje djeteta u pornografskoj predstavi, namjerno dovođenje djeteta u situaciju da zbog spolnih razloga gleda spolno zlostavljanje ili spolne aktivnosti („corruption of children“), navođenje (vrbovanje) djeteta za spolne svrhe („solicitation of children for sexual purposes“ koje se često označuje kao „grooming“), definiran je čitav niz kvalifikatornih okolnosti (među ostalim i spolno zlostavljanje i iskorištavanje djece unutar obitelji, činjenica da je osoba već bila osuđivana za spolno iskorištavanje i zlostavljanje djece – l. 28.). Nadalje Konvencija nalaže reguliranje zastare (l. 33.) tako da se ostavi dovoljno vremena djeci žrtvama za pokretanje kaznenog postupka po navršavanju punoljetnosti (ovo se odnosi samo na neka od kaznenih djela definiranih u Konvenciji); kod primjene na obla aktivnog osobiteta ne traži identitet norme (l. 25. st. 4.); uz već tradicionalne sankcije ohrabruje uvođenje mjere oduzimanja roditeljskog prava te nadzora nad počiniteljem kaznenog djela (l. 27. st. 4.); traži uvođenje niza mjera za zaštitu i podršku žrtvama spolnog iskorištavanja i zlostavljanja (prije, za vrijeme i po završetku kaznenog postupka – l. 11. – 14., 31., 35., 36.); traži omogućavanje korištenja prikrivenih istražitelja u istrazi ovih kaznenih djela (l. 30. st. 5.); nalaže da se postupci za ova kaznena djela pokrenu u službenoj dužnosti (l. 32.); da prijavljivanje ovih kaznenih djela ne predstavlja povredu profesionalne tajne (l. 12.); da se osobe koje su osuđivane za ova kaznena djela ne primaju u radni odnos na radna mjesta u kojima redovito dolaze u kontakt s djecom (l. 5. st. 3.); da se uvedu intervencijski programi za počinitelje ovih kaznenih djela (l. 15. – 17.); da se uvedu preventivni programi za osobe koje se boje da bi mogle počiniti ovo kazneno djelo (l. 7.); da se osigura da djeca u osnovnim i srednjim školama dobiju informaciju o rizicima spolnog zlostavljanja i iskorištavanja i načinima zaštite – po mogućnosti kroz spolni odgoj i u suradnji s roditeljima (l. 6.); da se podigne svijest građana glede potrebe zaštite djece i njihovih prava (l. 8.); da se organiziraju redoviti treninzi svih profila osoba koje na svojem poslu dolaze u dodir s djecom žrtvama spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja (l. 5.).

⁵ l. 10. st. 2. t. b. Konvencije.

⁶ Glava 8. Konvencije.

⁷ Željelo se izbjeći uzimanje uzoraka kako bi se uklonila mogućnost njihove zlorabe u neke druge svrhe.

⁸ Ova pretpostavka se danas sve češće dovodi u pitanje. Vidi primjerice RICHARD G. WRIGHT, Parole and Probation: Sex Offender Post-Incarceration Sanctions: Are There Any Limits?, 34 N. E. J. ON CRIM. & CIV. CON. 17, 26-28 (2008).

po injenja dvaju djela može biti relativno duga ak⁹. Posljednjih godina sve ve i broj država uvodi takve baze u uvjerenju da one imaju zastrašuju i efekt, da su korisne u istragama i identifikaciji po initelja recidivista navedenih kaznenih djela te da djeluju preventivno¹⁰. Kako spolni delinkventi ponekad ine zlo ine u više država, Konvencija naglašava da bi svaka država stranka trebala poduzeti mjere kako bi se ovi podaci mogli razmjenjivati me u državama sukladno zahtjevima doma eg i me unarodnog prava.

Konvencija ostavlja državama lanicama maksimalnu fleksibilnost u na inima provedbe ove obveze pa im se ostavlja sloboda u odluci ho e li kreirati posebne baze podataka po initelja tih kaznenih djela ili e baze uklopiti u ve eventualno postoje e op e baze podataka o po initeljima kaznenih djela. Konvencija traži da svaka država stranka odredi tijelo koje e prikupljati i uvati podatke (kod ratifikacije Konvencije država stranka mora dati ime i adresu tog tijela)¹¹.

Budu i da se ti podaci smatraju posebno osjetljivim podacima¹², Konvencija naglašava da njihovo prikupljanje mora biti u skladu s relevantnim odredbama nacionalnog i me unarodnog prava koje se odnose na zaštitu osobnih podataka te odgovaraju im odredbama doma eg prava koje se odnose na uvanje podataka o DNK. Uzimaju i u obzir osjetljivost tih podataka i rizike vezane uz njihovo otkrivanje, moraju se osigurati zaštitne mjere za svaki podatak, što zna i da se mora ograni iti pristup podacima u okviru organizacije, regulirati dugotrajno uvanje podataka i poduzeti niz drugih mjera osiguranja. Mjere osiguranja moraju biti odgovaraju e i prilago ene specifi noj funkciji podataka i rizicima te se moraju temeljiti na korištenju suvremenih IT metoda zaštite¹³.

Od me unarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu osobnih podataka od posebne važnosti je Konvencija Vije a Europe o zaštiti osoba glede automatske obrade osobnih podataka (ETS 108). I. 5. ove Konvencije posebno traži da osobni podaci koji se automatski obra uju moraju biti: 1. dobiveni i procesuirani pravi no i zakonito; 2. pohranjeni za odre enu i zakonitu svrhu i ne smiju se koristiti na na in nekompatibilan s tom svrhom (pojam zakonite svrhe razlikuje se od zakonodavstva do zakonodavstva, no podaci se ne mogu uvati za unaprijed neodre enu svrhu); 3.

⁹ Sli no obrazloženje nalazimo u presudi Doe v. Poritz, 662 A.2d 367, 397-99 (N. J. 1995.).

¹⁰ Vidi DONNA-MARIE KORTH I CANDACE REID GLADSTON, Megan's Law Should Survive the Latest Round of Attacks, 13 ST. JOHN'S J. LEGAL COMMENT, 565, 566 (1999).

¹¹ I. 37. st. 2. Konvencije.

¹² Vidi I. 6. Konvencije VE o zaštiti osoba glede automatske obrade osobnih podataka (ETS 108) prema kojem se medicinski podaci, podaci o prethodnoj osuđivanosti kao i podaci o spolnom opredjeljenju smiju automatski procesuirati samo ako nacionalno zakonodavstvo pruži odgovaraju u zaštitu tih podataka.

¹³ Vidi Objašnjenja uz Konvenciju, supra bilješka 1, para. 243-250.

adekvatni, relevantni i ne smiju biti ekscesivni s obzirom na svrhu zbog koje su pohranjeni; 4. to ni i gdje je potrebno ažurni; 5. uvani u obliku u kojem omogu uju identifikaciju osoba ne duže nego što je potrebno da se ostvari svrha zbog koje se uvaju (to ne zna i da se podaci odvajaju nepovratno od imena osobe na koju se odnose, ve da se samo ne smije odmah i s lako om podatke povezati s osobom). Tim zahtjevima nastoje se zadovoljiti dva temeljna pravna na ela. S jedne strane da informacija mora biti to na, relevantna i ne smije biti ekscesivna s obzirom na cilj koji se želi ostvariti. S druge strane korištenje, pohranjivanje i prikupljanje podataka mora biti tako er korektno¹⁴.

3. Osnivanje baze podataka po initelja spolnih delikata prema djeci u RH

Potpisavši Konvenciju Hrvatska je na sebe preuzela obvezu utemeljiti sustav bilježenja i uvanja podataka o po initeljima kaznenih djela predvi enih Konvencijom i to prije njezine ratifikacije. Kako e taj sustav izgledati, prepušteno je svakoj državi stranci odrediti samoj za sebe posebnim internim zakonom o bilježenju i uvanju navedenih podataka. Kod donošenja tog zakona važno je po i od svrhe zakona i to u svjetlu fundamentalnih pitanja o tome kakvo smo mi društvo, kakvo društvo želimo biti i kakav odnos izme u pojedinca i društva želimo izgraditi. Svrha ovog zakona je pomo i policiji u otkrivanju kaznenih djela spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djece i maloljetnika odnosno op enito spolnih delinkvenata (ovisno o tome koliko je široko registar postavljen) te zastrašivanje po initelja i njihov nadzor, što bi trebalo pridonijeti specijalnoj prevenciji odnosno tome da po initelji u budu nosti više ne ine ta kaznena djela. Do danas nisu još provedena istraživanja koja bi pokazala stvarnu u inkovitost takvog registra. No valja istaknuti da u inkovitost zakona nije jedino mjerilo njegove vrijednosti. Podizanje svijesti gra ana i svra anje pažnje na ta kaznena djela kroz donošenje zakona o registru spolnih delinkvenata može samo po sebi imati snažan utjecaj na smanjenje tog tipa delinkvencije.

Kao predlošci u pisanju zakona mogu nam poslužiti zakoni Ujedinjenog Kraljevstva¹⁵, Kanade¹⁶ i Amerike¹⁷. No, pritom moramo biti svjesni razlika koje postoje izme u našeg

¹⁴ Izvještaj s objašnjenjima (Explanatory Report) uz Konvenciju VE o zaštiti osoba glede automatske obrade osobnih podataka, supra bilješka 12, para. 40.

¹⁵ Vidi Sex Offenders Act, 1997., izmijenjen sa Sexual Offences Act, 2003. godine. Od 1997. godine u Ujedinjenom Kraljevstvu postoji tzv. Violent and Sex Offender Register.

¹⁶ Sex Offender Information Registration Act (2004.), vidi www.parl.gc.ca/37/3/parlbus/chambus/house/bills/government/C-16/C-16_3/C-16TOCE.html.

¹⁷ Vidi Adam Walsh Child Protection and Safety Act, H.R. 324, 103rd Cong.. Još 1996. godine donesen je federalni zakon koji zahtijeva od svih država da imaju registar spolnih delinkvenata prema djeci (42 U.S.C. 14072 (1996.)). Iste godine 49 država veæ je imalo zakone o registru spolnih delinkvenata, a 32 države imale su neki oblik obavještanja zajednice o njima. U SAD-u ne postoji uniformirani model za te zakone. Najve e razlike meðu zakonima postoje glede po initelja koji su uklju eni u registar, retroaktivnosti registriranja, vremenskog trajanja registriranja, mehanizama oslobađanja obveze registriranja. Detaljnije vidi u STEPHEN R. MCALLISTER, Megan's Laws: Wise Public Policy or Ill-Constructed Public Folly?, 7 KAN.J.L. & PUB. POL'Y 1, 17 (1998.).

društva i društava spomenutih država, posebice SAD-a. Hrvatska je relativno mala zemlja s puno manjim stupnjem mobilnosti stanovništva pa možda ne postoje potrebe za nekim radikalnim rješenjima za kojima se posegnulo u SAD-u pritom osobito mislim na dostupnost podataka sadržanih u registru široj javnosti.¹⁸

Kod donošenja ovog zakona treba posebno paziti da ta u biti administrativna mjera kojom se reagira na kazneno djelo ne poprimi karakter kaznene sankcije. Intencija zakona ne smije biti dodatno kažnjavanje po initelja tih kaznenih djela, a negativne posljedice registriranja ne smiju biti toliko teške da zapravo predstavljaju dodatnu sankciju.

4. Stvari koje budu i zakon o registru spolnih delinkvenata mora regulirati

Ograničenja koja se uvode ovakvim zakonom mogu dovesti do kršenja ljudskih prava pa se mora paziti da se određeni interesi kod formulacije pojedinih normi dobro izbalansiraju bez obzira na to odnosno usprkos tome koliko su nam odbojna djela koja spolni delinkventi čine. U SAD-u je dosad podignut litav niz ustavnih tužbi glede obveze registriranja spolnih delinkvenata od kojih je većina bila neuspješna¹⁹. Prigovori su se odnosili uglavnom na sljedeće: da registracija predstavlja kaznu i da je u tom smislu riječ o dvostrukom kažnjavanju (double jeopardy), da je retroaktivna primjena obveze registriranja protivna ex post facto zabrani (zabrani retroaktivnosti), da se registracijom povređuje pravo na privatnost po initelja, da registracija predstavlja okrutnu i neuobičajenu kaznu (cruel and unusual punishment), da se registracijom diskriminiraju po initelji ovih kaznenih djela jer ih se tretira teže nego li po initelje drugih jednako teških kaznenih djela, da je postupak registracije nepravičan (protivan due process clause) jer se po initelje pri određivanju registracije ne sasluša, nemaju pravo na odvjetnika, nemaju pravo žalbe i slično²⁰.

4.1. Organizacija registra

Glede organizacije registra postavlja se nekoliko pitanja. Prije svega o po initeljima kojih kaznenih djela će se uvati podaci hoće mo li bilježiti i uvati samo podatke o po initeljima kaznenih djela navedenih u Konvenciji, dakle kaznenih djela spolnog iskorištavanja i spolne zloupotrebe djece (osoba mlađih od 18 godina) ili hoće mo bilježiti i

¹⁸ Na važnost društvenog konteksta upozorio je BARRY L. SCHALLER, A Legal Prescription of Bioethical Ills, 21 QUINNIPIAC L. REV. 183, 256 (2002.).

¹⁹ Vidi pobliže MCALLISTER, supra bilješka 17, str. 18. Premda je bilo i nekih iznimaka, osobito glede kršenja "due process clause" i "ex post facto" prava. Vidi, SCHALLER, id, bilj. 230.

²⁰ Vidi primjerice Specht v. Patterson, 386 U.S. 605, 608 (1967.); E.B. v. Verniero, 119 F.3d 1077, 1111 (3d Cir. 1997.); Doe v. Pataki, 919 F. Supp. 691, 702 (S.D.N.Y. 1996.); Roe v. Office of Adult Prob., 938 F. Supp. 1080, 1091 (D. Conn. 1996.); State v. Meyers, 923 P.2d 1024, 1044 (Kan. 1996.); Doe v. Sex Offender Registry Bd., 697 N.E.2d 512, 520 (Mass. 1998.); Commonwealth v. Williams, 733 A.2d 593, 607-08 (Pa. 1999.), cert. denied, 528 U.S. 1077 (2000.).

uvati podatke o spolnim delinkventima op enito ili o svim delinkventima koji su po inili neko (teže) kazneno djelo koje je bilo spolno motivirano. Ho emo li dati mogu nost da se isklju i registracija po initelja lakših spolnih delikata ako registracija nije potrebna zbog razloga javne sigurnosti²¹? Zatim, ho e li svaka op ina/županija imati svoj registar ili e se ustanoviti jedinstven registar na nacionalnom nivou? I napokon, tko e ga voditi: policija, državno odvjetništvo ili neko drugo tijelo?

Možda je ovo dobra prilika da se ustanovi registar spolnih delinkvenata op enito²². Uz to, bilo bi dobro uvesti više kategorija spolnih delinkvenata npr. s obzirom na starost žrtve te težinu i vrstu djela s razli itim režimom registriranja. Nadalje treba paziti da zakon ne zahvati preširoku populaciju delinkvenata tako da njegovu primjenu treba ili ograni iti na po initelje samo težih spolnih delikata i to kad postoji opasnost od ponavljanja djela ili se pak može dopustiti obuhva anje i po initelja lakših kaznenih djela kako bi se omogu ilo njihovo lakše otkrivanje u slu aju recidiva, no pritom treba paziti da bude zadovoljen test proporcionalnosti. Ovo je iznimno važno jer se kod donošenja zakona moraju izbalansirati dva interesa: interes za zaštitom društva (javne sigurnosti) i interes za zaštitom privatnosti po initelja.

Budu i je Hrvatska relativno mala zemlja, samo oko 4,5 milijuna stanovnika, ini se ekonomi nijim ustanoviti jedan jedinstveni registar za itavu državu, a vo enje tog registra možda bi najbolje bilo povjeriti državnom odvjetništvu jer državno odvjetništvo vodi ove postupke po službenoj dužnosti, nazo no je donošenju presude te ve ionako statisti ki obra uje sve postupke koje vodi, a glavni državni odvjetnik je obvezan svake godine podnijeti izvještaj o radu Saboru²³.

4.2. Postupak registracije

Zakonom se mora odrediti u kojem roku²⁴ i gdje se spolni delinkvent mora registrirati (tamo gdje je osu en, gdje živi, gdje radi, gdje studira) te mora li se registrirati uživo osobno ili može pismenim putem²⁵. Ako se osoba ne prijavi ili da lažne podatke, zakon za to mora predvidjeti sankciju²⁶.

²¹ Ovakvu mogu nost primjerice predvi a Conn. Gen. Stat. 54-251 (b)-(c).

²² Naime, prema ameri kim podacima etiri puta je vjerojatnije da e neki spolni delinkvent koji je pušten iz državnog zatvora ponovno po initi spolno kazneno djelo nego što je to slu aj s ostalim zatvorenicima koji se puštaju po odsluženoj kazni zatvora. Vidi Press Release, U.S. Dep't of Justice, Bureau of Justice Statistics (Nov. 16, 2003.), <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/press/rsorp94pr.htm>. U Ujedinjenom Kraljevstvu primjerice Violent and Sex Offender Register obuhva a sve osobe koje su po inile bilo koji spolni delikt, kao i po initelje kaznenih djela nasilja osu enih na više od 12 mjeseci zatvora. U Americi primjerice registar esto uklju uje sve osobe koje su po inile neko teže kazneno djelo (felony) zbog spolnih razloga. U Kanadi pak uklju uje po initelje kaznenih djela spolne naravi.

²³ U Kanadi, Ujedinjenom Kraljevstvu i SAD-u te registre vodi policija.

²⁴ U SAD-u i Ujedinjenom Kraljevstvu po initelj se mora registrirati prije izlaska iz zatvora ili ako ne ide u zatvor u roku od 3 dana po donošenju presude. U Kanadi taj rok iznosi u oba slu aja 15 dana.

²⁵ U sve tri države – SAD-u, Ujedinjenom Kraljevstvu i Kanadi – po initelj se mora osobno uživo registrirati.

²⁶ Vidi poglavlje 4.6. Supra.

Sudu odnosno zatvorskom osoblju mora se nametnuti obveza obavijestiti po initelja spolnog kaznenog djela o njegovoj ili njezinoj obvezi registracije i to prije izlaska iz zatvora ili odmah nakon izricanja presude ako osoba ne ide u zatvor te se po initelju moraju dati informacije o obvezama koje ima sukladno zakonu o registriranju. Poželjno je izraditi obrazac koji bi se davao po initelju na potpis na kojem piše da su mu obveze bile priop ene, objašnjene i da ih je razumio.

Mjerodavna tijela državne vlasti moraju osigurati da se po mogu nosti svi po initelji za koje zakon to nalaže registriraju te da se obavijeste o obvezi registriranja oni koji se ne mogu obavijestiti na gore navedeni na in npr. osobe koje su osu ene prije stupanja na snagu zakona o obveznom registriranju. Osim toga valja voditi brigu o tome da se osobama koje su djelo po inile prije stupanja zakona o registriranju na snagu, ako se retroaktivno traži njihova registracija, dade dovoljno dugo razdoblje da se registriraju. Ne bih preporu ila uvo enje retroaktivne registracije jer je ta mjera upitna iz aspekta zaštite ljudskih prava²⁷. Ovdje se može postaviti pitanje nema li ipak registracija karakter sankcije, pa je stoga njezina retroaktivna primjena suprotna zahtjevima na ela zakonitosti.

Zanimljivo je da se u Ujedinjenom Kraljevstvu ak 97 % po initelja registrira²⁸.

4.3. Informacije koje registar mora sadržavati

Registri obi no sadržavaju dvije vrste informacija: a) one koje mora dati po initelj (npr. ime i prezime, JMBG, adresa prebivališta i boravišta, adresa mjesta zaposlenja, adresa studiranja, registracija automobila, vrsta i opis automobila) te informacije koje mora osigurati sam registar (npr. fizi ki opis po initelja, tekst odredbe KZ-a po kojoj je osu en, povijest kažnjavanja po initelja (datumi uhi enja, presuda, uvjetnih osuda, naloga za uhi enje), svježu fotografiju, otiske prstiju i dlana, podatak o DNK, a ponekad ak i uzorak DNK, fotokopija osobne iskaznice i dr²⁹). U nekim registrima navode se i podaci o žrtvi po initelja (dob i spol žrtve te njezin odnos prema po initelju)³⁰.

4.4. Trajanje registracije

Vrijeme trajanja obvezne registracije može varirati ovisno o težini po injenog djela. Tako se u SAD-u obveza registriranja odre uje na 15, 25 godina i doživotno, naravno,

²⁷ Ni Kanada, niti Ujedinjeno Kraljevstvo nisu tražili retroaktivnu registraciju. Neke države SAD-a propisale su obveznu registraciju po initelja koji su po inili kazneno djelo prije stupanja na snagu zakona o registraciji.

²⁸ Prema izvještaju Home Officea.

²⁹ Vidi npr. I. 114 Adam Welsh Act, supra bilješka 17; vidi također I. 5. kanadskog zakona, supra bilješka 16.

³⁰ Vidi I. 8. st. 1. t. VI. kanadskog zakona, id.

ovisno o vrsti počinjenog kaznenog djela³¹, dok se u Kanadi obveza registriranja određuje na 10, 20 godina ili doživotno (za recidiviste)³².

Sustavi koji predviđaju doživotnu registraciju ujedno propisuju i mogućnost smanjenja te obveze ako kroz određeni broj godina (npr. 25 ili 10) osoba nije bila osuđivana za spolne delikte (bila je „ista“), ako je prošla tretman i uspješno odslužila sankciju³³.

Napominjemo da se u vrijeme trajanja registracije ni u jednom promatranom sustavu ne uračunava vrijeme provedeno u zatvoru.

Uvođenje obavezne registracije počinitelja spolnih delikata na tako dugo vrijeme bilo bi kod nas u suprotnosti s odredbom Kaznenog zakona RH (KZ) o rehabilitaciji, po kojoj rehabilitacija i za počinitelje najtežih kaznenih djela nastupa nakon 15 godina od izdržane kazne (vidi čl. 85. st. 5. KZ). O tome treba voditi računa kod donošenja zakona o registraciji spolnih delinkvenata i ta dva zakona treba uskladiti.

4.5. Ažuriranje podataka i periodične provjere

Zakonom treba predvidjeti periodične provjere podataka pa se tako u stranim zakonodavstvima propisuje obvezno provjeravanje podataka svake godine ili svakih 6 ili 3 mjeseca, ovisno o težini kaznenog djela, pri čemu se od počinitelja traži da osobno dođe i potvrdi točnost ili promjenu podataka te da se ponovno fotografira³⁴. Osim toga, zakonom se mora naložiti održavanje podataka ažurnima³⁵ i predvidjeti sankcija ako se ažuriranje ne provodi³⁶.

Radi lakše kontrole počinitelja dobro je tražiti da počinitelji sve dok su upisani u registar obavještavaju registar o namjeranim putovanjima, povratku i adresi na kojoj će boraviti za vrijeme putovanja³⁷.

4.6. Sankcioniranje neregistriranja

Valja predvidjeti sankcije za namjerno izbjegavanje registriranja odnosno neregistriranje i propuštanje ažuriranja podataka, pri čemu treba odlučiti jesu li primjerenije prekršajne sankcije (npr. novčana kazna i kazna zatvora u maksimalnom

³¹ Čl. 115, Adam Welsh Act, supra bilješka 17.

³² Order or Notice to Comply with Sex Offender Information Registration Act, supra bilješka 16.

³³ Vidi npr. Čl. 115, Adam Welsh Act, supra bilješka 17.

³⁴ Id., Čl. 116.

³⁵ Tako se primjerice u SAD-u i Ujedinjenom Kraljevstvu promjena imena ili adrese mora prijaviti u roku od 3 dana, a u Kanadi jednom godišnje.

³⁶ Sankcije su iste kao i za neregistriranje odnosno davanje lažnih podataka. Vidi poglavlje 4.6.

³⁷ Ovakav zahtjev postavljaju sva tri promatrana strana zakona.

trajanju do mjesec dana) ili bi pak bile primjerenije kaznene sankcije s duljom kaznom zatvora (maksimalno npr. 6 mjeseci ili pak 3 ili 5 godina)³⁸.

4.7. Dostupnost podataka

Iznimno je važno odrediti kome podaci iz registra mogu biti dostupni. U Europi i Kanadi u većini slučajeva podaci iz registra nisu dostupni javnosti, već samo policiji, a policija može u određenim slučajevima radi prevencije obavijestiti javnost³⁹. U SAD-u je postojala velika razlika između pojedinih država glede dostupnosti podataka. Dok su u nekim državama svi podaci o svakom počinitelju bili dostupni javnosti putem interneta⁴⁰, u drugima je javnost podataka bila znatno ograničena⁴¹. Adam Welsh Act je napokon naložio državama da u roku od 2 godine od donošenja zakona razviju softver za otvaranje i vođenje uniformne mrežne stranice s podacima o počiniteljima spolnih delikata⁴². No ni u SAD-u se ne smiju objaviti imena osoba koje su procesuirane, ali nisu osuđene. Naravno, nikad se ne smije objaviti ime žrtve.

Ovdje se javlja pitanje vaganja interesa zaštite privatnosti osobe te prevencije kaznenih djela, odnosno zaštite javne sigurnosti. Zbog velike osjetljivosti podataka sadržanih u takvom registru, važno je kontrolirati dostupnost tih podataka. Postoji niz argumenata u prilog dostupnosti tih podataka javnosti, npr. riječ je o vrlo opasnim kaznenim djelima, počinitelji tih djela skloni su recidivu, javnost podataka omogućuje lakše otkrivanje recidivista, doprinosi njihovu zastrašivanju te omogućuje lakše pružanje tretmana. No, isto tako postoje vrlo uvjerljivi argumenti protiv dostupnosti podataka široj javnosti osoba koja se registrira odslužila je kaznu i putem registracije joj se zapravo nameće nova kvazi kazna, javnost omogućuje pokretanje kampanje mržnje i nasilja – esto protiv nevinih ljudi⁴³; danas se psihološkim procjenama može prilično točno odrediti buduća potencijalna opasnost počinitelja, negativno se djeluje prema osobama koje su se promijenile, odnosno otežava se integracija tih osoba u društvo i onemogućuje im se

³⁸ Ujedinjeno Kraljevstvo je početno predviđalo novu kaznu i kaznu zatvora do mjesec dana, 1997. godine je kazna zatvora podignuta do 6 mjeseci, a od 2001. moguće je izreći u kaznenom postupku kaznu zatvora do 5 godina. Vidi TERRY THOMAS, *When Public Protection Becomes Punishment? The UK Use of Civil Measures to Contain the Sex Offender*, 10 EUROPEAN JOURNAL ON CRIMINAL POLICY AND RESEARCH, 337-351 (2004.). U SAD-u kazna zatvora iznosi najmanje 1 godinu, a u Kanadi je predviđena nova kazna ili kazna zatvora do 6 mjeseci.

³⁹ U Velikoj Britaniji obavještava se primjerice direktore škola, liječnike, voditelje sportskih klubova, voditelje dječjih i omladinskih organizacija i dr., uključujući i najmodavce. Te osobe moraju čuvati povjerljivost ovih podataka. Iako je popis prilično širok, u Velikoj Britaniji nije vjerojatno uvođenje dostupnosti tih podataka javnosti općenito.

⁴⁰ Npr. u okrugu Newberry može se čak tražiti dobivanje obavijesti putem e-pisma o tome gdje žive spolni delinkventi u tom okrugu. Poblje o sustavu koji postoji u Americi i koje pouke iz njega možemo povući vidi u članku TERRY THOMAS, *Sex Offender Community Notification: Experiences from America*, 42 HOWARD JOURNAL OF CRIMINAL JUSTICE, 217-228 (2003.).

⁴¹ Vidi poblje MCALLISTER, supra bilješka 17.

⁴² I. 123. Adam Welsh Act, supra bilješka 17.

⁴³ Za primjere neopravdanih napada na registrirane spolne delinkvente vidi WRIGHT, supra bilješka 8, str. 31.

da nakon odsluženja kazne nastave normalno živjeti; za prevenciju i zaštitu društva dovoljno je da su podaci dostupni policiji; tretman je dostupan bez obzira na registraciju.

Posve je legitimno postaviti pitanje nije li interes zaštite privatnosti po initelja tih kaznenih djela sekundaran interesu zaštite javne sigurnosti, no uzmemo li sve re eno u obzir, kao i injenicu da je Hrvatska relativno mala zemlja, ini mi se da bi bilo bolje ograni iti dostupnost podataka iz registra na samo odre ena službena tijela kao što su policija, državno odvjetništvo, sudovi, Ministarstvo pravosu a i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, obrazovne ustanove i druga tijela ako postoje opravdani razlozi za uvid u te podatke. O opravdanosti razloga mogao bi primjerice odlu ivati sudac izvršenja.

Osim toga, objavljivanjem podataka iz registra obveza zaštite djece od spolnih delinkvenata prebacuje se na roditelje, što pristaje individualisti kom konceptu ameri kog društva, no u našim uvjetima primjerenije je obvezu pružanja zaštite djece zadržati primarno u rukama državnih tijela (policije i državnog odvjetništva). Naravno da e roditelji initi sve mogu e da zaštite djecu razgovorom, odgojem i sli no, a za ispunjenje te funkcije vjerojatno im i nisu potrebni podaci o spolnim delinkventima.

5. Ostale stvari koje je potrebno poduzeti da bi registar mogao zaživjeti

Samo uvo enje registra stoji, a vo enje registra pove ava radni angažman policije odnosno državnog odvjetništva (ovisno o tome komu se povjeri vo enje registra) te je za te svrhe potrebno osigurati dostatna financijska sredstva. Kako bi se dao poticaj tijelu koje e dobiti zadatak utemeljiti takav registar, da to u ini promptno, moglo bi se propisati uzimanje odre enog postotka sredstava tomu tijelu ako ne obavi povjereni zadatak u odre enom roku.

Za u inkovito funkcioniranje sustava nije dovoljno donijeti samo zakon, ve treba izraditi upute o primjeni registra i izraditi protokole za suradnju izme u razli itih tijela te osigurati protok informacija izme u policije, sudova, zatvorskog sustava i bolnica. Napokon, bit e potrebno organizirati obuku za osobe koje vode i nadgledaju registraciju.

Za u inkovito i dobro funkcioniranje registra potrebno je predvidjeti obvezu davanja godišnjeg izvještaja Saboru o provo enju registracije i na inu vo enja registra.

6. Mogu nosti koje otvara uvo enje registra

Vo enje registra omogu uje bolje organiziranje i pra enje pružanja tretmana registriranim po initeljima. Može imati za posljedicu smanjenje trajanja kazni zatvora za po initelje ovih kaznenih djela i time dovesti do uštede sredstava državi.

Omogućuje preventivno uzimanje otisaka prstiju budućih posvojitelja i skrbnika te uvođenja radi lakšeg otkrivanja počinitelja tih kaznenih djela. Naravno, dostupnost tih podataka mora biti strogo ograničena, a države koje imaju ovakve programe (npr. SAD) propisuju i kaznene sankcije za otkrivanje tih podataka.

Registri omogućuju strožu kontrolu izdavanja viza, npr. omogućuju uvođenje onemogućavanje dobivanja obiteljske vize za počinitelja spolnih delikata prema djeci, odnosno navođenje tih kaznenih djela kao razloga za deportaciju.

Uz pomoć registra moguće je i lakše kontrolirati da se osobe koje su počinile kaznena djela spolnog iskorištavanja i spolne zlouporabe djece ne zaposle na radnim mjestima na kojima dolaze u kontakt s djecom.

Napokon, registri olakšavaju uvođenje građanskih sredstava za zaštitu od opasnih počinitelja. U SAD-u i Ujedinjenom Kraljevstvu poznat je niz takvih mjera. Primjerice, zabrana približavanja žrtvi i kontaktiranje sa žrtvom (restraining orders); obavijest o putovanju u inozemstvo (notification order); zabrana putovanja u inozemstvo (foreign travel order); obveza podvrgavanja tretmanu mladih počinitelja (detention and training order); elektroničko nadgledanje (electronic monitoring)⁴⁴; prisilni smještaj i liječenje počinitelja (civil commitment)⁴⁵; zabrana stanovanja u određenim područjima (residency restrictions)⁴⁶. Kršenje tih građanskih mjera se sankcionira. Ove mjere imaju funkciju zaštite zajednice, a ne dodatnog kažnjavanja počinitelja. Oblik su socijalne kontrole koji nije ograničen zahtjevima pravnosti postupka (due process) i proporcionalnosti, no postaju opasne ako postanu kaznena mjera de facto⁴⁷. Stoga bi se ipak kod određivanja tih mjera morala procjenjivati opasnost spolnih delinkvenata i morala bi im se dati mogućnost podnošenja žalbe. Sve veća primjena civilnih mjera posljedica je i potrebe smanjenja troškova zatvorskog sustava.

7. Zaključak

Korisnost baza podataka o spolnim delinkventima još nije dokazana. Istraživanja su pokazala da policija ne može utvrditi u kojoj mjeri nadgledanje spolnih delinkvenata doprinosi većoj sigurnosti zajednice⁴⁸. Osim toga, mnogobrojni slučajevi spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djece događaju se u obitelji i uskom krugu poznanika, a

---

⁴⁴ Id., str. 36-38.

⁴⁵ Id., str. 38-41.

⁴⁶ Id., str. 41-46.

⁴⁷ Više o tome vidi THOMAS, supra bilješka 40.

⁴⁸ PLOTNIKOFF, J., WOOLFSON, R. *Where Are They Now?: An Evaluation of Sex Offender Registration in England and Wales*. POLICE RESEARCH SERIES PAPER 126, str. 50, Home Office (2000.).

baze podataka u tim slučajevima nisu od pomoći, dapače, mogu stvoriti lažan osjećaj sigurnosti⁴⁹. Unatoč tomu, sve više je javna podrška građana i vlada za uvođenje registara, što je i razumljivo kad se uzme u obzir posebna ranjivost žrtve, iznimno teško postizanje rehabilitacije počinitelja te narav samih kaznenih djela. Tako je i Konvencija o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja nametnula državama strankama obvezu bilježiti i objaviti podatke o počiniteljima kaznenih djela predviđenih Konvencijom. Time je i za Hrvatsku koja je potpisala Konvenciju nastala obveza uvesti neki oblik registra za počinitelje tih kaznenih djela.

U izradi pratećeg zakonodavstva valja se osloniti na iskustva zemalja koje već imaju registre spolnih delinkvenata, što smo naveli u ovom članku, pri čemu se mora paziti da se održe europski standardi zaštite ljudskih prava. Posebno valja imati na umu da je registar vrsta administrativne mjere i da odredbe koje ga reguliraju moraju u svojim zahtjevima biti proporcionalne cilju koji se registrom želi ostvariti, a to je smanjenje rizika od upadanja spolnih delinkvenata u recidiv i povećanje sigurnosti zajednice.

Literatura i izvori

- Korth, Donna-Marie i Gladston, Candace Reid, Megan's Law Should Survive the Latest Round of Attacks, 13 St. John's J. Legal Comment, 565 (1999)
- McAllister, Stephen R., Megan's Laws: Wise Public Policy or Ill-Constructed Public Folly?, 7 Kan.J.L.& Pub. Pol'y 1 (1998)
- Plotnikoff, J., Woolfson, R. Where Are They Now?: An Evaluation of Sex Offender Registration in England and Wales. Police Research Series Paper 126, str. 50, Home Office (2000)
- Schaller, Barry L., A Legal Prescription of Bioethical Ills, 21 Quinnipiac L. Rev. 183 (2002)
- Simon, Leonore M. J., Sex Offender Legislation and the Antitherapeutic Effects on Victims, 41 Ariz. L.Rev. 485 (1999)
- Thomas, Terry, When Public Protection Becomes Punishment? The UK Use of Civil Measures to Contain the Sex Offender, 10 European Journal on Criminal Policy and Research, 337 (2004)
- Thomas, Terry, Sex Offender Community Notification: Experiences from America, 42 Howard Journal of Criminal Justice, 217 (2003)
- Tjaden, Patricia & Thoennes, Nancy, U.S. Dep't of Justice, Extent, Nature and Consequences of Rape Victimization: Findings From The National Violence Against Women Survey 36 fig.14 (2006)
- Wright, Richard G., Parole and Probation: Sex Offender Post-Incarceration Sanctions: Are There Any Limits?, 34 N. E. J. on Crim. & Civ. Con. 17 (2008)

⁴⁹ Vidi, Patricia Tjaden & Nancy Thoennes, U.S. Dep't of Justice, Extent, Nature and Consequences of Rape Victimization: Findings From The National Violence Against Women Survey 36 fig.14 (2006.), <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/210346.pdf> (14,3 % ženskih žrtava i 19,5 % muških žrtava spolnih napada dolazi od stranaca). LEONORE M. J. SIMON, Sex Offender Legislation and the Antitherapeutic Effects on Victims, 41 ARIZ. L.REV. 485, 487 (1999.).

Meunarodni dokumenti:

- Konvencija o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja (CETS 201)
- Izvještaj s objašnjenjima (Explanatory Report) uz Konvenciju o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja, CM (2007) 112
- Konvencija Vijeća Europe o zaštiti osoba glede automatske obrade osobnih podataka (ETS 108)
- Izvještaj s objašnjenjima (Explanatory Report) uz Konvenciju VE o zaštiti osoba glede automatske obrade osobnih podataka,

Propisi:

- Adam Walsh Child Protection and Safety Act, Pub. L. No. 109-248, 120 Stat. 587, 42 U.S.C. § 16912 (2006)
- Sex Offender Information Registration Act, United Kingdom (2004), dostupan na www.parl.gc.ca/37/3/parlbus/chambus/house/bills/government/C-16/C-16_3/C-16TOCE.html

Sudska praksa:

- Commonwealth v. Williams, 733 A.2d 593, 607-08 (Pa. 1999), cert. denied,
- Doe v. Pataki, 919 F. Supp. 691, 702 (S.D.N.Y. 1996)
- Doe v. Poritz, 662 A.2d 367 (N. J. 1995)
- Doe v. Sex Offender Registry Bd., 697 N.E.2d 512, 520 (Mass. 1998)
- E.B. v. Verniero, 119 F.3d 1077, 1111 (3d Cir. 1997)
- Roe v. Office of Adult Prob., 938 F. Supp. 1080, 1091 (D. Conn. 1986)
- Specht v. Patterson, 386 U.S. 605, 608 (1967)
- State v. Meyers, 923 P.2d 1024, 1044 (Kan. 1996)

Drugo:

- Press Release, U.S. Dep't of Justice, Bureau of Justice Statistics (Nov. 16, 2003), <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/press/rsorp94pr.htm>

mr. sc. Renata Odeljan*
Jelena Lovrek
Dragan Josipovi

REGISTAR POINITELJA SPOLNIH DELIKATA NA ŠTETU DJECE - ULOGA POLICIJE

Suvremena su kriminološka i viktimološka istraživanja potpuno izmijenila sliku spolnog nasilja nad djecom. Donedavno se smatralo da su ta kaznena djela rijetka, da su poinitelji u pravilu nepoznate osobe s duševnim oboljenjima i poremećajima osobnosti, da se spolno iskorištavanje u pravilu događa u nižim društvenim slojevima te da su veze između poinitelja i žrtve vrlo rijetke.

Tu su pojavnu sliku osim suvremenih kriminoloških istraživanja izmijenili i podaci koji upućuju da spolno iskorištavanje prelazi granice uestalosti „pojedina njih“ iznimnih slučajeva. Sada se spolno nasilje smatra čestim, nedovoljno poznatim i slabo kontroliranim deliktom koji se događa u blizini svih nas u svim društvenim slojevima. U skupini otkrivenih slučajeva poinitelji najčešće dolaze iz nižih društvenih slojeva zato što poinitelji iz viših društvenih slojeva raspolažu s više različitih sredstava za prikrivanje onoga što čine. Poinitelji uglavnom nisu bolesne osobe. Poremećaj funkcioniranja nije u njihovu kognitivnom i emocionalnom području osobnosti već u međusobnim odnosima.

Mnogobrojna istraživanja o poiniteljima, viktimizaciji žrtve i spolnom nasilju općenito utjecali su na veću osjetljivost društva u smjeru neprihvatljivosti spolnog nasilja, ali i na traženje novih načina prevencije recidivizma i kažnjavanje poinitelja takvih kaznenih djela.

Jedan od načina borbe protiv rasta čestog spolnog nasilja nad djecom i maloljetnicima je uspostavljanje nacionalnih registara poinitelja spolnih delikata, kao i obavještanje javnosti o spolnim prijestupnicima tzv. public notification. U kontekstu svrhe kažnjavanja u suvremenom društvu postavlja se pitanje ravnoteže između građanskih prava poinitelja i zaštite društva. Središnju ulogu u postizanju te ravnoteže ima

* policijski službenici koji obavljaju poslove zaštite maloljetnika i maloljetničke delikvencije u Ravnateljstvu policije Ministarstva unutarnjih poslova

procjena rizika konkretnog počinitelja koja nosi teška pitanja etičnosti. U ovom lanku problematizira se pitanje dosega ovlasti države u kontroliranju ponašanja pojedinaca, odnosno koja je realna vrijednost specifičnih formalnih rješenja poput nacionalnih registara počinitelja spolnih delikata.

U lanku će biti prikazana policijska iskustva nekih europskih zemalja u provedbi registra i povratništva počinitelja spolnih delikata na štetu djece. Osvrnut ćemo se na zakone koji su u SAD-u doveli do nastanka nacionalnog registra počinitelja spolnih delikata na štetu djece, i to Jacob Wetterling Act, Megan's Law, Pam Lyncher Act, Adam Walsh Act Child Protection and Safety Act, zatim primjer zakona o registraciji počinitelja spolnih delikata u Alabami te mišljenja javnosti u SAD-u o registrima, kao i primjere zlorabe takvih registara. Ne ćemo zanemariti ni stavove predstavnika udruga za zaštitu ljudskih prava te zaključiti s odgovorima na sljedeća pitanja: Hoće li se osnivanjem registra počinitelja spolnih delikata uiniti korak naprijed u zaštiti djece od spolnog nasilja ili pak korak natrag, krše li ljudska prava već osuđenih osoba?; Treba li Republika Hrvatska uspostaviti registar?; Hoće li se uspostavom registra postići i očekivani preventivni učinci?; Kome bi podaci iz registra bili dostupni i što uiniti u vezi sa zahtjevom za javnim objavljivanjem podataka iz registra?

1. POLICIJSKA ISKUSTVA NEKIH EUROPSKIH ZEMALJA U PROVEDBI REGISTRA I SUZBIJANJU POVRATNIŠTVA POČINITELJA SPOLNIH DELIKATA NA ŠTETU DJECE

1.1. Savezna Republika Njemačka

Javni registar počinitelja spolnih delikata u Saveznoj Republici Njemačkoj ne postoji jer njegovo osnivanje ne bi bilo u skladu s njemačkim ustavom.

Policijska u Njemačkoj ima evidenciju u koju unosi određene podatke o počiniteljima spolnih delikata u okviru informacijskog sustava policije (INPOL). INPOL je zajednička elektronička baza podataka savezne i pokrajinske policije. Savezni kriminalistički ured središnje je mjesto zajedničke baze podataka. Osim saveznog ureda i pokrajinskih kriminalističkih ureda, i druga tijela pokrajinskih policija, savezna policija, kao i tijela zadužena za obavljanje poslova granice policije ovlaštena su unositi podatke u sustav putem automatiziranog postupka te u njemu pretraživati potrebne podatke. Odgovornost u smislu zaštite podataka pohranjenih u INPOL, tj. za zakonitost prikupljenih podataka, dozvolu za unos, kao i ispravnost i aktualnost podataka snosi

služba koja je te podatke i unijela u bazu. Godine 2007. osnovana je radna skupina sastavljena od predstavnika savezne i pokrajinske policije koja je radila na uspostavi Standardne me upokrajinske suradnje o na inu postupanja s po initeljima spolnih delikata koji su odslužili kaznu zatvora i nalaze se na slobodi. Naglasak i cilj radne skupine bio je na uskla ivanju postupanja dviju pokrajina u slu ajevima promjene prebivališta po initelja spolnih delikata koji su odslužili kaznu zatvora.

Savezna pokrajina Bavarska prva je, i to u listopadu 2006. godine, po ela s korištenjem Informacijske baze podataka o po initeljima spolnih delikata otpušenih iz zatvora (HEADS). Bazom se htjela posti i bolja proto nost informacija o po initeljima spolnih delikata otpušenih iz zatvora izme u pravosu a, policije i službenika ovlaštenih za izvršenje sankcija. Bazom podatka HEADS obuhva eni su svi oni po initelji koji su osu eni i pušteni na slobodu nakon odsluženja kazne zatvora zbog spolnih delikata, ubojstava sa spolnim motivima ili nerazjašnjenim motivima. Mjere nadzora navedenih po initelja dogovaraju se i koordiniraju putem ovlaštenih policijskih tijela.

Baza HEADS postavljena je prema na elu stupnjevitosti. Po initelje spolnih delikata kod kojih postoji velika opasnost od ponavljanja kaznenog djela državni odvjetnik kategorizira kao po initelj spolnih delikata na provjeri rizi nosti. Zatim o tome obavještava državno odvjetništvo koje je ustrojeno u svrhu provedbe baze HEADS, a nalazi se u Policijskoj upravi u München (odre ena kao Središnjica za HEADS). To državno odvjetništvo mjerodavno je za cijelu Bavarsku i njemu se dostavljaju svi dokumenti potrebni za policijsku obradu. Državno odvjetništvo zajedno s policijom utvr uje, na temelju postoje ih informacija u bazi, koje bi policijske mjere trebalo poduzeti (prema posebno sastavljenom katalogu mjera), uskla uje ih s drugim ovlaštenim tijelima i koordinira.

Baza podataka HEADS uspostavljena je na temelju lanka 47. bavarskog Zakona o policiji (PAG) u vezi s lankom 483. odj. 3. njema kog Zakona o kaznenom postupku (STPO). Pravna osnova za prikupljanje, obradu i korištenje osobnih podataka su lanci PAG-a; 163. STPO, lanak 53. odj. 1. OWIG, a lanci 30. do 49. PAG-a odnose se na smjernice za vo enje policijskih evidencija.

1.2. Kraljevina Norveška

U Kraljevini Norveškoj sve osobe koje su prijavljene ili osu ene za neko kazneno djelo evidentiraju se u Središnju kaznenu evidenciju i u Informacijsku bazu policije (SSP) te državnu policijsku obavještajnu bazu (INDICIA). Baza sadržava podatke o po initelju,

ali se može unijeti i na in po njenja kaznenog djela. Novi SSP omogućivat će unošenje podataka o izdržanoj kazni zatvora, uključujući i vrijeme izlaska iz zatvora. U Norveškoj nema posebne baze podataka o po initeljima spolnih delikata. Uloga policije i drugih službi tijekom služenja kazne, dopusta i uvjetnog otpusta. Ako se tijekom istrage dovede u pitanje ubrojivost osobe optužene za po injeno kazneno djelo, tužitelj (državno odvjetništvo) zatražit će psihijatrijsko vješta enje koje će me u ostalim procijeniti i rizik od ponovnog po njenja kaznenog djela.

Ako je osu ena osoba mentalno bolesna ili psihi ki nestabilna, pa zbog toga nije kazneno odgovorna za svoja djela, a postoji opasnost da će po initi novo kazneno djelo ili sli no, on ili ona mogu biti prisilno podvrgnuti psihijatrijskom tretmanu (sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama) ili ih mogu smjestiti u psihijatrijsku ustanovu koja je pod nadzorom na razdoblje od najviše tri godine. Tužitelj (državni odvjetnik) ima mogućnost tj. ovlast odlučiti o trajanju reakcije (kazne), a isto tako može promijeniti uvjete pod kojima se kazna provodi, npr. može odobriti izlazak iz ustanove na više dana.

Ako sud koji odlučuje o kazni procijeni da izre ena kazna nije dovoljna da bi se društvo zaštitilo od po njenja novih spolnih delikata, te je utvrdio da trenutno još postoji opasnost da će osu ena osoba ponoviti kazneno djelo, može joj se izre i kazna zatvora u cilju zaštite javnosti. Takva kazna može se smanjivati i povećavati neodre en broj puta u razdoblju od pet godina ako rizik od ponavljanja kaznenog djela nije smanjen. To zna i, u teoriji, da osoba može ostati u zatvoru do kraja života.

Procjena rizika provodi se nad po initeljima spolnih delikata o kojima se odlučuje ho će ih se pustiti iz zatvora ili pomilovati. Kazneno-popravne službe prikupljaju obavijesti od policije i tužiteljstva (odvjetništva) kako bi odlučile o možebitnom odobrenju za uvjetni otpust iz zatvora, a sve u cilju zaštite građanstva. Individualni plan uvjetnog otpusta mora biti pripremljen, definiraju i koje su mjere nadzora i aktivnosti potrebne za potporu osu eniku tijekom uvjetnog otpusta, npr. određivanje mjesta boravka, sloboda kretanja, posao, školovanje, obuka ili tretman.

Ako zahtjevi uvjetnog otpusta određuju da zatvorenik mora biti nadziran, kazneno-popravne službe moraju odrediti i provoditi nadzor uvjetnog otpusta uz mjere koje će smanjiti rizik za građane na prihvatljivu razinu.

Djelatnici kazneno-popravnih službi mogu posjetiti osobu na uvjetnom otpustu nenajavljeno. Uvjetno otpuštena osoba ne smije napuštati zemlju. Kazneno-popravne službe nadziru da se uvjeti uvjetnog otpusta poštuju te mogu zatražiti od osobe na uvjetnom otpustu da osigura sve informacije potrebne za uspješno provo enje nadzora

uvjetnog otpusta. Svako kršenje uvjetnog otpusta mora se prijaviti mjerodavnom tužilaštvu (odvjetništvu). Pod kršenjem uvjeta otpusta podrazumijeva se ako osoba izbjegava nadzor kazneno-popravnih tijela, uključujući i zloporabu droga.

Osuđenoj osobi objašnjava se da će o kršenju uvjeta uvjetnog otpusta biti obaviješteno odvjetništvo i da uzastopno kršenje može prekinuti uvjetni otpust i znači povratak u zatvor. Odvjetništvo će biti obaviješteno ako osoba na uvjetnom otpustu počinje novo kazneno djelo ili ponašanje osobe dovodi u sumnju da je uvjetni otpust opravdan sa sigurnosnog aspekta. Najveći broj počinitelja spolnih delikata služi kaznu u zatvoru.

Prije odobravanja molbe za dopust tijekom služenja kazne zatvora uprava zatvora prikupiti će informacije od odvjetništva i policijskih službi (policijske postaje) koje su vodile slušaj da procijene je li dopust preporucljiv. Policijske službe bit će obaviještene o svim dopustima iz zatvora.

Kazneno-popravne službe u Kraljevini Norveškoj odredit će uvjete potrebne za siguran dopust ili uvjetni otpust. Oni mogu odlučiti da zatvorenik mora:

- posjetiti određene stručnjake ili osobe
- javljati se policiji ili službeniku za nadzor uvjetnog otpusta i pratiti im službama u određeno vrijeme
- uzimati propisane lijekove
- pribaviti isti uzorak urina ili test uzbuđivanja prije odlaska
- biti prepraćen iz zatvora i do zatvora od strane određene osobe
- postupiti prema nametnutim ograničenjima kretanja
- izbjegavati kontakt s određenim osobama
- izbjegavati uzimanje alkohola i drugih intoksikacijskih sredstava.

Nekoliko norveških zatvora nudi zatvorenicima različite tretmane i programe, npr. program upravljanja stresom, kontrolu gnjeva, rehabilitacijske programe za alkoholičare i narkomane, kontrolu misli i programe za počinitelje spolnih delikata. Programi se nude u institucijama i/ili u suradnji s vanjskim ustanovama/terapeutima. Programi se mogu produžiti i nakon što zatvorenik dobije uvjetni otpust iz zatvora. Sudjelovanje u programu temelji se na pristanku zatvorenika.

Isto tako, postoje kombinirani tretmani, a pokrenut je i istraživački program gdje je počiniteljima spolnih delikata ponuđen spoznajni tretman i terapija hormonima da bi se smanjio spolni nagon te spolne misli i maštanja.

Ovisnici o drogama i alkoholičari koji su osuđeni na kaznu zatvora od 1. veljače 2006.

godine moraju sudjelovati u rehabilitacijskom programu jer u suprotnom ne mogu niti podnijeti zahtjev za uvjetni otpust.

Testni projekt: Ako su zadovoljeni uvjeti za izricanje mjere ograničavanja kretanja, sud može donijeti odluku da osoba kojoj je izrečeno ograničenje mora nositi elektroničke uređaje za obilježavanje tijekom cijelog trajanja mjere ili dijela trajanja mjere. Projekt je ograničen na počinitelje obiteljskog nasilja.

Nakon odsluženja kazne:

U Norveškoj ne postoji redoviti postupak provjere ili nadzora počinitelja nakon odsluženja kazne.

Neka ograničenja slobode i kretanja te zapošljavanja mogu se primijeniti na:

- osobe koje profesionalno rade s djecom, a osuđene su za spolno zlostavljanje djece, mogu dobiti, kao dio kazne, gubitak posla i prava na rad s djecom
- za zapošljavanje u dječjem vrtiću, školi ili drugim sličnim institucijama potrebna je policijska potvrda (certifikat)
- isti certifikat može se tražiti i od osoba koje iako nisu profesionalno ili poslovno posvećene istoj instituciji.

Postupci izvješćivanja u cilju sprečavanja spolnog zlostavljanja djece: Općenito, policiji nije dopušteno objavljivanje podataka o spolnoj usmjerenosti osobe ili ranijim osudama. Međutim, u slučaju spolnog zlostavljanja djece, policija može obavijestiti javne institucije (škole, dječji vrtići), različita udruženja (npr. dječje organizacije ili organizacije mladeži), privatne osobe ako su zadovoljena sljedeća četiri uvjeta:

1. Objektivni pokazatelji da postoji bojazan da će kazneno djelo biti počinjeno. Nije dovoljna spoznaja da je osoba pedofil ili ga na neki drugi način djeca spolno privlače.
2. Moraju postojati konkretne okolnosti i spoznaje da bi osoba mogla počiniti kazneno djelo na štetu djeteta ili djece. Svatko mora biti procijenjen individualno.
3. Obavješćavanje je potrebno u cilju sprečavanja kaznenog djela. Ako se sprečavanje kaznenog djela može postići drugim mjerama, neće se dostavljati obavijest.
4. Ako se izvješćivanje smatra mjerom koja je neprimjerena prema osobi, neće se poduzeti.

Odluku o izvješćivanju treba donijeti upravitelj policije ili osoba na razini zamjenika upravitelja policije.

Osobi koja je počinila kazneno djelo može biti, na temelju sudskog naloga, zabranjen pristup određenim područjima ako bi se smatralo da počiniteljeva nazočnost dovodi druge osobe u stvarnu (značajnu) opasnost ili je smetnja ili stvara neugodnu građanima.

1.3. Kraljevina Nizozemska

U Kraljevini Nizozemskoj postoji registar počinitelja spolnih delikata na štetu djece koji vodi i nadzire policija na nacionalnoj razini i dostupan je u elektroničkom obliku nacionalnoj policiji, dok ostali policijski službenici mogu provjeru za određenu osobu dobiti putem telefona. Registar se koristi isključivo za policijske svrhe i potrebe suda, no bilo koja državna ustanova, npr. škola kada zapošljava novog nastavnika, može tražiti provjeru pisanim putem i pitati ima li zapreka da ta osoba obavlja određeni posao, osobito posao koji uključuje djecu na bilo koji način. Policija provjerava u bazi podataka, no ne odgovara nalazi li se osoba u registru, već samo daje mišljenje može li ili ne može raditi taj posao. U registru se sada nalazi oko 4.000 počinitelja. Podaci iz registra ne daju se javnosti, kao što je to slučaj u Velikoj Britaniji.

1.4. Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske

Velika Britanija uspostavila je još 1997. godine registar počinitelja spolnih delikata na štetu djece donošenjem Sex Offenders Acta.

Registar odnosno elektronička baza podataka nalazi se u policiji, a policijski službenici ovlašteni za provedbu registra redovito ga ažuriraju, unose nove podatke i spoznaje o počinitelju.

Osim policiji, registar je dostupan službenicima zatvorskog sustava i službenicima za nadzor uvjetnog otpusta. Sukladno zakonu o registru razdoblje u kojem će počinitelj biti registriran ovisi o vrsti i duljini kazne koju je dobio za ranije počinjeno kazneno djelo, a minimum su dvije godine ako je osobi izrečeno upozorenje od strane policije. Na razdoblje od pet godina evidentira se osoba kojoj je izrečena nova kazna ili kazna društveno korisnog rada. Doživotna registracija počinitelja uvodi se ako mu je izrečena kazna zatvora od 30 mjeseci ili više. Nakon što se osoba uvede u registar u roku od tri dana mora dostaviti sljedeće podatke: ime i prezime, adresu, datum rođenja te jedinstveni porezni broj (broj zaposlenja). Policija će osobu fotografirati i daktiloskopski obraditi (DKT). Sve promjene podataka moraju se dostaviti policiji u roku od tri dana.

Ako putuje u inozemstvo na razdoblje dulje od tri dana i više, najmanje sedam dana prije putovanja policiji mora dostaviti sljedeće obavijesti:

- datum odlaska
- datum povratka i mjesto ulaska u zemlju

- zemlje koje će posjetiti, tj. mjesta
- podatke o prijevozu i adresu smještaja za prvo noćenje u inozemstvu
- ako osuđenik ne ispuni bilo koji od tih podataka traženih u registru, smatra se da je počinio kazneno djelo za koje može biti uhićen i kažnjen s maksimalnom kaznom od pet godina zatvora.

Trenutačno se u Velikoj Britaniji razmišlja o proširenju nadzora nad počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, što bi podrazumijevalo:

- podatke o bankovnim računima
- broj putne isprave
- adresu e-pošte
- stanuje li s njima u domaćinstvu netko mlađi od 18 godina
- uzimati li se uzorak DNK i stavljati u posebnu DNK bazu počinitelja
- spolnih delikata na štetu djece
- ako su beskućnici, morat će se redovito javljati u određenu policijsku postaju
- svako putovanje u inozemstvo, bez obzira na trajanje, morat će prijaviti.

Nakon puštanja iz zatvora službenik za nadzor otpusta i policijski službenik za javnu zaštitu posjetuju bivšeg osuđenika. Koliko će ga posjetivati, ovisi o stupnju rizika. Što je rizik veći, i posjeti će biti češći, moguće i svakih nekoliko dana. Zadnje promjene zakona kojima se regulira registar omogućile su policijskim službenicima ulazak u kuću i na silu ako u posljednja dva posjeta nisu uspjeli učiniti. Ipak, za to prije moraju dobiti nalog.

U budućnosti se predviđa:

- satelitsko praćenje počinitelja
- liječenje lijekovima uz njihov pristanak
- češće poligrafsko ispitivanje kako bi ih se potaknulo da govore o svojim kažnjivim ponašanjima.

Promjene u američko zakonodavstvo glede spolnih kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika učinile su zakoni nazvani po dječaku Jacobu Wetterlingu, brutalno silovanom i ubijenom 1989. godine, sedmogodišnjoj Megan Kanka, silovanoj i ubijenoj od strane susjeda, dva puta kažnjavanog za spolni delikt na štetu djeteta, i Pam Lynchner.

2. JACOB WETTERLING ACT, MEGAN'S LAW, PAM LYNCHNER ACT I ADAM WALSH ACT CHILD PROTECTION AND SAFETY ACT

2.1. Jacob Wetterling Act

Jacob Wetterling otet je 1989. godine dok se vozio biciklom u svojem gradu. Njegovo tijelo nađeno je nakon deset mjeseci. Kasnijom istragom utvrđeno je da je Jacoba oteo, silovao i ubio muškarac koji je već bio osuđivan za slična kaznena djela, a doselio se u grad neposredno prije Jacobova nestanka. Jacobova majka se iz doma iza pretvorila u zagovornicu uvođenja postupka registracije za spolne prijestupnike. Tijekom 1994. godine u nacionalno zakonodavstvo SAD-a uvršten je i Zakon o kaznenim djelima na štetu djece i registraciji počinitelja spolnih delikata, noseći ime Jacoba Wetterlinga.¹ Taj zakon zahtijeva da SAD ojača programe registracije počinitelja spolnih kaznenih djela te obvezu doživotne registracije za posebnu skupinu počinitelja tzv. spolnih nasilnih grabežljivaca. Neposredno prije uvođenja zakona 39 država unutar SAD-a imalo je neki oblik registracije počinitelja spolnih delikata. Danas svih 50 država ima baze podataka i registre počinitelja spolnih kaznenih djela. Za ovaj zakon možemo reći da je prvi u trilogiji zakona koji su unijeli važne promjene u nacionalno zakonodavstvo SAD-a u odnosu na spolne prijestupnike. Wetterlingov zakon sadržava minimalna standardna pravila u vezi s razvojem registracijskih programa. Sukladno njemu obveze država (misli se na sve države SAD-a) su sljedeće²:

- države moraju registrirati određene kategorije počinitelja kaznenih djela i to osobe osuđene za spolno zlostavljanje djece te osobe osuđene za nasilno izvršena spolna kaznena djela. Nadalje, registrirani počinitelji navedenih kaznenih djela moraju izvijestiti pravosudna tijela i policiju o svojoj adresi i svakoj promjeni adrese u određenom zakonskom roku. Osobe se registriraju na vrijeme od deset godina. Počinitelji koji su pri izvršenju spolnih delikata bili nasilni, a smatraju se iznimno opasnim, dužni su tijelima pravosuđa za potrebe registriranja omogućiti veću slobodu pri odabiru količine informacija i podataka o sebi. Nadalje, za tu skupinu počinitelja nije vremenski određena duljina registracije odnosno njihovi podaci ostaju u bazama podataka i registrima sve dok traje opasnost od mogućnosti počinjenja kaznenog djela. Zakon sadržava standarde i proceduru sukladno kojoj se određuje koji

¹ P. Wetterling: The Story of Jacob Wetterling, Nacional Conference on Sex Offender Registries, 1998. Godine.

² L. Gursky Sorkin: The Trilogy of Federal Statutes, Nacional Conference on Sex Offender Registries, 1998. godine.

- po initelj jest, a koji nije u skupini spolnih predatora.
- države su dužne voditi brigu o to nosti podataka o po initeljima koji se nalaze u registrima jer registri koji u sebi sadržavaju zastarjele ili neto ne podatke ne ispunjavaju svoju svrhu. Zakon prikazuje postupak koji su države dužne provoditi u cilju proaktivnog djelovanja, a on uklju uje periodi nu provjeru adresa registriranih osoba. Za ve inu registriranih osoba adrese se provjeravaju godišnje, ali postoje i etveromjese ne provjere adresa ili pak provjere adresa svakih 90 dana ako je rije o spolnim nasilnim grabežljivcima.
  - države moraju podatke o po initeljima spolnih delikata koji su u registrima me usobno razmjenjivati. Informacije se ponajprije moraju pohraniti u središnjoj bazi podataka. Kada policija provodi istragu, službenici moraju imati na raspolaganju sve informacije na jednom mjestu.

Wetterlingov zakon tako er sadržava propise o suradnji izme u lokalnih policijskih agencija i onih nacionalnih. Naravno, to se odnosi i na suradnju me u državama. Naime, ako se po initelj spolnog delikta seli iz jedne države u drugu, država iz koje se seli dužna je o tome izvijestiti onu državu u koju se on namjerava doseliti. U pravilniku se nalaze i propisi o obveznom izvještavanju javnosti o registriranim po initeljima spolnih delikata kada je to u interesu javne sigurnosti. Da bi države primijenile Wetterlingov zakon, ne moraju mijenjati svoje zakone. Pravilnik se, naime, odnosi na registraciju po initelja spolnih delikata i odnosi se samo na taj segment. Navedeni zakon primjenjuje se od 13. rujna 1997. godine i taj se datum smatra po etkom implementacije pravilnika u postoje e zakone svake države. Unutar tri godine države su dužne osnovati registre i po eti s njihovom primjenom. Glavno državno odvjetništvo razdoblje od tri godine može produljiti za još dvije godine ako odre ena država ima opravdanih teško a u vezi s osnivanjem ili primjenom registara. One države koje ne primijene registracijske programe u zadanom roku, gube dio prihoda iz državnog prora una i to 10 posto.

2.2. Megan's Law

Slu aj Megan Kanka izazvao je burnu reakciju ameri ke javnosti i unio veliku promjenu u registracijskim programima. Kao što je re eno u uvodnom dijelu, Megan Kanka bila je sedmogodišnja djevoj ica koju je silovao i ubio susjed ranije kažnjavani po initelj spolnih delikata na štetu djece. Ono što je izazvalo revolt javnosti jest injenica da osu eni zlostavlja i djece žive u neposrednoj blizini djece, a da gra ani to ne znaju. Stoga je Meganin zakon uveo u praksu obvezu izvješ ivanja javnosti o po initeljima spolnih delikata s obzirom na to da je, sukladno Wetterlingovu pravilniku, informiranje javnosti bilo mogu e, no ne i obvezno³.

³ Pub. L. 104-145, 100 Stat. 1345.

Sukladno Meganinu zakonu države su obvezne omogućiti javnosti uvid u podatke o poiniteljima spolnih delikata kada je to u interesu javne sigurnosti, no najčešće je riječ o obveznim objavama podataka. Rok za primjenu zakona o izvještavanju javnosti je isti kao i za Wetterlingov pravilnik, dakle tri godine, te ga glavno državno odvjetništvo SAD-a također može produljiti za dvije godine na osnovi teškoća koje određene države mogu imati pri uvođenju i primjeni zakona. U slučaju nepoštivanja zakonskog roka za uvođenje i primjenu Meganina zakona, države se kažnjavaju oduzimanjem 10% prihoda iz državnog proračuna.

2.3. Pam Lychner Act

Zakon nazvan po Pam Lynchner (ženi koju je napao osuđivani silovatelj, a spasio ju je suprug zatekavši napadača tijekom napada) implementiran je u nacionalno zakonodavstvo SAD-a tijekom listopada 1996. godine. Zakon sadržava tri zahtjeva koja su tijela kaznenog progona dužna ispuniti:

- I. Obvezuje glavno državno odvjetništvo SAD-a da unutar FBI-ja osnuje bazu podataka koja se odnosi na kretanje i položaj osuđenih spolnih prijestupnika
- II. Obvezuje FBI da preuzme poslove vođenja registracijskih programa u vezi sa spolnim poiniteljima u onim državama koje to nisu u mogućnosti
- III. Pravilnik zahtijeva da Wetterlingov zakon propiše strože uvjete registracije. Na primjer, prema Wetterlingovu zakonu za većinu poinitelja registracija je vremenski ograničena na razdoblje od 10 godina, no sukladno Lychnerinu zakonu jedan dio poinitelja bit će registriran do kraja života. U tu skupinu ulaze recidivisti, nasilni poinitelji i spolni nasilni grabežljivci.

Nadalje, zakon obvezuje i države na određene obveze, i to:

- a) države su dužne prilikom registracije poinitelja spolnih delikata poštovati nove odrednice glede duljine registracije koje propisuje Lychnerin zakon. Doživotna registracija određenih grupa poinitelja jedna je od tih obveza. Vremenski rok dan državama za uvođenje Lychnerina zakona je tri godine, počevši od listopada 1996. godine.
- b) sljedeća obveza država jest da intenzivno suraduju s FBI-jem. Naime, FBI mora imati najtočnije i najsvježije informacije o poiniteljima spolnih delikata koje će se unositi u nacionalnu bazu podataka. Izvor takvih informacija su države.

2.4. Adam Walsh Act Child Protection and Safety Act

Adam Walsh otet je u robnom centru i zatim ubijen 27. srpnja 1981. godine u Hollywoodu na Floridi u dobi od šest godina. Dva tjedna nakon toga pronađeni su

Adamovi tragovi u kanalu, manje od 100 milja od njegove kuće. U spomen na svojega sina John i Reva Walsh posvetili su se zagovaranju sigurnosti djece. Od sinove otmice i ubojstva angažirali su se oko prevencije napada na djecu i dovođenja počinitelja pred lice pravde. Njihova predanost spasila je mnogo djece. Nagrada za njihovu požrtvornost i ustrajnost u zaštiti djece potvrđena je u siječnju 2007. godine kada je Vlada SAD-a predložila donošenje Adam Walsh Act Child Protection and Safety Acta kojim se svi počinitelji spolnih delikata obvezuju na registraciju u lokalnim policijskim službama bez obzira na to gdje se nalazili.

Zakonom su propisane kazne za osobe koje se ne registriraju u zadanom roku. Trenutačno svaka država SAD-a ima svoju bazu podataka počinitelja spolnih delikata koji žive na njihovu području. Baze podataka svih država povezane su s Informacijskom službom FBI-ja.

FBI administrira javni pristup bazi podataka, iako ne posjeduje svoju bazu podataka, međutim, osigurava svim zainteresiranim osobama besplatni program s pomoću kojeg mogu pristupiti u bazu podataka (registar) bilo koje države.

3. SMJERNICE MINISTARSTVA PRAVOSUŠA SAD-a U VEZI S PRIMJENOM TZV. REGISTRACIJSKIH ZAKONA

Ministarstvo pravosuša SAD-a donijelo je 21. srpnja 1997. godine "Smjernice za primjenu Meganina zakona i Wetterlingova zakona za registraciju počinitelja spolnih delikata" kako bi se objasnile obveze država, ali i sam postupak registracije⁴. U ovom dijelu lanka izložit ćemo neke smjernice u vezi s postupkom registracije počinitelja spolnih delikata.

3.1. Postupak registracije

Kada se počinitelj otpušta iz zatvora ili je osuđen na uvjetnu osudu, sud i/ili zatvorski djelatnici dužni su postupiti po određenim pravilima. Sud i/ili zatvorski službenici moraju upoznati počinitelja s obvezom registracije, prikupiti od njega podatke potrebne za registraciju, koji se zatim dostavljaju Uredu za registraciju⁵. U pojedinim državama obveze upoznavanja počinitelja s obvezom registracije te prikupljanje podataka koji su potrebni za registraciju prenesene su sa suda i zatvorskih službenika na službenike koji nadziru uvjetno otpuštene.

⁴ 62 Fed. Reg. 39009, 21. srpnja 1997. Godine.

⁵ Jacob Wetterling Crimes Against Children and Sexual Violent Offender registration Act.

Kada se po initelj nalazi u zatvoru, odgovorna osoba mora podatke za registraciju pribaviti i proslijediti Uredu za registraciju u roku od tri dana od kada su podaci dobiveni. Mnoge države podatke potrebne za registraciju prikupljaju od po initelja 30 ili 60 dana prije otpuštanja iz zatvora. Smjernice propisuju da je takav postupak dopušten sve dok podaci budu dostavljeni u roku od tri dana nakon otpuštanja Uredu za registraciju. Odgovorna osoba ima obvezu prikupljene podatke dostaviti i Državnom uredu za registraciju i lokalnoj policiji koja ima ovlasti nad po initeljem. Ako odgovorna osoba prosljedi podatke o po initelju samo lokalnoj policiji, policija je obvezna u roku od tri dana dostaviti podatke Državnom uredu za registraciju.

3.2. Promjene adresa

Sukladno Wetterlingovu zakonu registrirane osobe dužne su prijaviti svaku promjenu adrese Državnom uredu za registraciju u roku od deset dana od selidbe. Mnoge države ne zahtijevaju od registriranih osoba da o promjenama adresa direktno izvještavaju Državni ured za registraciju, ve lokalne policijske službenike ili pak službenike za nadzor uvjetno osu enih koji su zatim dužni podatke o promjeni adrese dostaviti Državnom uredu za registraciju.

3.3. Spolni nasilni grabežljivci

Dio smjernica odnosi se i na objašnjenje postupka registracije za tzv. spolne nasilne grabežljivce, posebnu skupinu po initelja spolnih delikata koji se smatraju iznimno opasnim zbog koli ine nasilja koje koriste prilikom spolnih napada. Naime, za spolne nasilne grabežljivce prema Wetterlingovu zakonu propisani su stroži uvjeti registracije. Wetterlingov zakon nalaže da sud koji donosi presudu ocijeni je li neka osoba spolni nasilni grabežljivac. To jedino zna i da samo sud može ocijeniti je li neka osoba spolni predator ili nije, neovisno o tome je li taj sud donio osu uju u presudu ili nije. Države imaju pravo da same ocijene kada e donijeti odluku o tome je li neka osoba spolni nasilni grabežljivac ili nije, a takva odluka može se prepustiti sudu koji e donijeti presudu te e u tom slu aju obilježje spolnog nasilnog grabežljivca biti sastavni dio presude ili e pak drugi sud (kompetentan po tom pitanju) odluku o tome donijeti nakon što osoba odsluži izre enu kaznu, dakle, prije samog otpuštanja iz zatvora. Tako er, države imaju pravo podvrgnuti sve osobe koje su osu ene za spolne delikte izvršene nasiljem strožoj registraciji te u tom slu aju nije potrebno djelovanje suda. U slu aju kada sud ili odbor stru njaka ocijeni da neka osoba nije više spolni nasilni grabežljivac, ona je i dalje obvezna biti registrirana na minimum koji sukladno Wetterlingovu zakon iznosi 10 godina⁶.

---

⁶ D. Feinberg: Justice Department Guideline Changes and Clarifications, 1997. godine.

3.4. Duljina registracije

Prema pravilniku osuđeni počinitelji spolnih delikata registriraju se na vrijeme od najmanje 10 godina, no spolni nasilni grabežljivci registriraju se doživotno, osim u slučaju kada nadležni sud ocijeni da više ne pripadaju skupini spolnih predatora. Minimum propisan Wetterlingovim zakonom zapravo služi osiguranju u slučaju kada bi države ocijenile da registracija određenog počinitelja nema svrhu ili kada bi pak bilo riječi o rehabilitaciji. Stoga se opravdano može reći da rehabilitacija ne znači i neregistraciju.

3.5. Promjene adrese

Državni ured za registraciju jednom godišnje provjerava adrese stanovanja svih registriranih počinitelja, koji su pak dužni u roku od 10 dana dostaviti Uredu potvrdu da se nalaze na prijavljenoj adresi. Provjere adresa za spolne nasilne grabežljivce provode se svakih 90 dana. Također, neke države povjeravaju poslove povremenih provjera adresa registriranih osoba lokalnoj policiji koja može od registrirane osobe zahtijevati i dolazak registrirane osobe u policijsku postaju.

3.6. Metode izvještavanja

Nakon što se prikupe podaci o registriranoj osobi od strane odgovorne osobe (suda, zatvorskog službenika itd.), državna policija dužna je odmah unijeti informacije u odgovarajuću bazu podataka i izvijestiti lokalnu policiju na čije se područje otpuštena osoba namjerava doseliti. Metode izvještavanja mogu biti različite: pismene obavijesti, obavijesti putem telefona ili e-poštom.

4. POČINITELJI SPOLNIH DELIKATA U SAD-U

Razumijevanje spolnih delikata i njihovih posljedica zahtijeva konstantno skupljanje spoznaja o počiniteljima i o žrtvama. To podrazumijeva stalnu suradnju među različitim državnim institucijama koje se bave i počiniteljima i žrtvama. Upravo prezentiranjem podataka o brojnosti spolnih delikata u SAD-u te karakteristikama počinitelja i žrtava namjeravamo objasniti jedan od razloga uvođenja nacionalnih registara počinitelja spolnih delikata.

4.1. Spolno motivirana ubojstva

Procjenjuje se da se u razdoblju od 1976. do 1995. godine u SAD-u dogodilo oko 427.000 ubojstava. Okolnosti vezane za ubojstvo bile su poznate u oko 333.000

ubojstava ili u osam od deset ubojstava. Udio ubojstava u kojima su okolnosti vezane za ubojstvo bile poznate je oko 4.900, ili 1 od 68 ubojstava uključivalo je silovanje ili drugi oblik spolnog napada. Udio ubojstava koja su uključivala silovanje ili drugi oblik spolnog napada je 1995. godine iznosio 0,8 % od svih ubojstava u kojima su okolnosti ubojstva poznate. Takav postotak je zabilježen i 1993. i 1994. godine.

Oko 95 % počinitelja spolno motiviranih ubojstava bili su muškarci, za razliku od 87 % počinitelja u ostalim tipovima ubojstava. U 6 slučajeva od 10 spolno motiviranih ubojstava počinitelji su bili bijelci, dok je manje od polovice bijelaca među počiniteljima ostalih vrsta ubojstava. Počinitelji spolno motiviranih ubojstava su u prosjeku pet godina mlađi od počinitelja ostalih vrsta ubojstava. Polovica ih je zločin počinila u dobi od 24 godine ili su bili i mlađi. Najčešće korišteno oružje kod takvog tipa ubojstva je nož, i to u 29 % slučajeva, puška je korištena u 17 % slučajeva, dok je tupi predmet korišten u 13 % ubojstava, a dijelovi tijela u 20 % ubojstava.

Oko 82 % žrtava spolno motiviranih ubojstava su žene, dok su žene u ostalim vrstama ubojstava zastupljene s 24 %. Dvije trećine žrtava su bjelkinje, dok su kod ostalih vrsta ubojstava polovica žrtava bijelci. Prosječna dob žrtve je 32 godine, a u jednom od četiri spolno motivirana ubojstva dob žrtve je 18 godina.

Kod žrtava ubojstava koje su u dobi od 13 do 17 godina, silovanje ili neki drugi oblik spolnog napada događala se u više od 3 % slučajeva, što je veći postotak nego među žrtvama drugih dobnih skupina. Spolno motivirana ubojstva dva puta češće uključuju počinitelja i žrtvu koji se međusobno ne poznaju: 39 % svih spolno motiviranih ubojstava i 21 % svih vrsta ubojstava uključuju žrtvu i počinitelja koji se ranije nisu poznavali⁷.

4.2. Spolni delikti na štetu djece

Postoji dosta podataka u vezi sa spolnim deliktima na štetu djece, no ono što je poznato jest sljedeće: sukladno istraživanju provedenom u 14.000 državnih kaznionica dvije trećine svih počinitelja koji služe kaznu zatvora za silovanje ili spolni napad počinili su kazneno djelo na štetu žrtve koja nije imala 18 godina života. S obzirom na to da se procjenjuje da trenutno oko 95.000 počinitelja spolnih delikata služi zatvorsku kaznu, može se zaključiti da je više od 60.000 njih počinilo neki oblik nasilnog spolnog delikta na štetu djeteta. Takav zaključak podupiru rezultati istraživanja kaznenog djela silovanja provedeni u 12 država SAD-a, koji su pokazali da su više od polovice žrtava silovanja bile ženske osobe mlađe od 18 godina. Još šokantniji podatak

⁷ J. M. Chaiken: Sex Offenders and Offending, Nacional Conference on Sex Offender Registries, 1998. godine.

je da su ve ina žrtava spolnih delikata me u osobama mla im od 18 godina imale 12 godina ili ak manje.

4.3. Silovanje

Države Alabama, Sjeverna Dakota i Južna Karolina ine 3,3 % ukupnog stanovništva SAD-a te imaju udio od 3,4 % silovanja od ukupnog broja silovanja u cijelom SAD-u. U 88 % silovanja žrtva i po initelj iste su rase. Oko 80 % žrtava silovanja osobe su mla e od 30 godina i polovica od tog broja su osobe mla e od 18 godina. Žrtve mla e od 15 godina ine oko 15 %, a žrtve u dobi od 12 do 17 godina ine 29 % od ukupnog broja silovanja. Žrtve silovanja mla e od 12 godina gotovo u 90 % slu ajeva poznavale su svoje napada e. Prema izvješ u razli itih policijskih ureda diljem SAD-a 43 % maloljetnih žrtava silovanja napadnute su od strane lanova svojih obitelji. Žrtve starije životne dobi (30 i više godina) gotovo 12 puta eš e su silovane od strane stranaca nego maloljetne osobe⁸.

Me u žrtvama u dobi od 18 do 29 godina života najbrojnijoj grupi žrtava silovanja oko dvije tre ine bile su u vezi sa silovateljem, ali silovatelj je sedam puta eš e bio poznanik žrtve nego njezin ro ak. Oko 40 % silovatelja je u dobi od 30 godina ili starije, u 9 od 10 silovanja u kojima je po initelj bio mla i od 18 godina i žrtva je bila mla a od 18 godina. Više od 60 % silovanja dogodi se u objektu stanovanja i to: 1 od 3 silovanja u kojima je po initelj stranac, dok se 9 od 10 silovanja u kojima je po initelj lan obitelji dogodi u objektu stanovanja. U spomenute tri države (Alabama, Sjeverna Dakota i Južna Karolina) prosje no se tijekom dana dogodi osam silovanja. Jedna tre ina silovanja dogodi se izme u pono i i etiri sata ujutro.

Oko 5 % silovanja izvršeno je uporabom puške, 7 % uporabom noža i 80 % uporabom fizi ke sile. U slu ajevima kada je silovanje izvršeno od strane stranca, uporaba oružja je pet puta eš a od slu ajeva kada silovanje vrše lanovi obitelji.

4.4. Profil po initelja spolnog delikta

U 1995. godini zabilježeno je oko 130.000 uhi enja zbog kaznenog djela silovanja ili drugog oblika spolnog napada. Od tog broja uhi enja ve ina osoba bila je punoljetna, i to 87 % od onih uhi enih za silovanje i 83 % onih uhi enih za neki drugi spolni delikt. Zabrinjavaju e je da je broj zatvorenika koji služe kaznu zatvora zbog silovanja ili drugog spolnog delikta u stalnom porastu, posebice od 1980. godine, te raste 15 % svake godine. Poznavanje prošlosti spolnog prijestupnika od iznimne je važnosti posebice kod donošenja odluke o obrani sa slobode u vrijeme su enja. Gotovo više od

⁸ J. M. Chaiken: Sex Offenders and Offending, Nacional Conference on Sex Offender Registries, 1998. godine.

polovice osumnji enih za silovanje pušta se iz pritvora prije donošenja presude, samo 3 % osoba osumnji enih za silovanje zadržava se u pritvoru dok traje su enje i sud im ne odre uje jam evinu. Oko dvije tre ine osoba osumnji enih za silovanje tereti se i za druga kaznena djela po injena u stjecaju sa silovanjem.

Polovica osoba osumnji enih za silovanje potje e iz ve ih urbanih sredina i ranije su bili uhi ivani zbog razli itih prekršaja. Oko 27 % tih osoba je u vrijeme uhi enja bilo uvjetno osu eno za ranije silovanje. Jedan od pet osumnji enih koji su se branili sa slobode prekršili su neke od uvjete takve pogodnosti poput nepojavljivanja na sudu, po injenja novog kaznenog djela ili sli no. Istraživanja pokazuju da su oko dvije tre ine osoba osu enih za silovanje i ranije bile osu ivane na zatvorsku kaznu, 19 % je kaznu odslužilo u zatvorima, a 13 % je osu eno uvjetno.

Prema jednom istraživanju provedenom 1995. godine zatvori i uredi za nadzor uvjetno otpuštenih rijetko prikupljaju podatke o datumima ulaska i izlaska osoba iz pritvora, kao i podatke o na inu vršenja nadzora i datumu njegova završetka. Zatvori su ak i ažurniji jer uzimaju otiske prstiju osu enicima prilikom prijema i otpuštanja iz zatvora, kartice s otiscima prstiju mogu se iz zatvora slati Državnom uredu za identifikaciju kako bi se unijele u bazu podataka o silovanjima.

Informacije o ranijem kažnjavanju po initelja iznimno su važne kada je potrebno donijeti odluku o životu po initelja silovanja na slobodi. Povratništvo je najbolji pokazatelj javne sigurnosti, posljedica osude, bilo da je rezultat neuspjeha zatvorskog tretmana ili rezultat neuspješnog tretmana na slobodi.

Vidljivo je iz predo enih podataka da spolni delikti po svojoj brojnosti, posljedicama i trendu pove anja name u potrebu za što u inkovitijim mjerama u otkrivanju i suzbijanju tog vida kriminaliteta. Stoga je uvo enje nacionalnih registara i obveza upoznavanja javnosti s po initeljima spolnih delikata jedan oblik preventivnog djelovanja.

5. STATUT DRŽAVE ALABAME O REGISTRACIJI PO INITELJA

U ovom dijelu rada prikazat emo odabrane lanke zakona Alabame⁹ koji se primjenjuje od 1. listopada 2005. godine i u kojem je opisan postupak registracije i na ina obavljanja javnosti o po initeljima spolnih delikata u toj državi.

---

⁹ The Public Safety Community Information Center, www.comunity.dps.state.al.us.

I. Ilanak 13 A-11-200

Svrha registracije po initelja spolnih delikata i obavještanja javnosti je zaštita sigurnosti građana, posebno djece, od opasnosti koju predstavljaju po initelji spolnih delikata. Svrha registara nije daljnje kažnjavanje po initelja.

Tko, izuzev delinkventnog djeteta, boravi ili prebiva u Alabami, a osuđen je ili će biti osuđen u bilo kojoj državi, federalnom sudu ili sudu čija je jurisdikcija slična jurisdikciji suda u Alabami za kaznena djela nabrojana u Statutu, bit će nakon izlaska iz zatvora u roku od sedam dana registriran pri šerifovu uredu u okrugu u kojem ima boravište ili prebivalište. Kaznena djela koja zahtijevaju registraciju su: svaki čin spolne perverzije u kojem su sudionici istog ili različitog spola, spolna zlostava osoba istog ili različitog spola ili pokušaj takve zlostave, posebice silovanje opisano u članku 13 A-6-61, sodomija opisana u članku 13 A-6-63, zadovoljenje pohote na javnom mjestu ili u nazovenoj državi djeteta opisano u članku 13 A-6-68, podvođenje i organiziranje prostitucije prvog i drugog stupnja opisano u članku 13 A-12-111 i članku 13 A-12-112, opsceno ponašanje opisano u članku 13 A-12-131, incest opisan u članku 13 A-13-3, neprilichno spolno ponašanje opisano u članku 13 A-6-65, kršenje Zakona države Alabame o dječjoj pornografiji opisano u članku 13A-12-191; 13A-12-192 ili 13A-12-197, mamljenje djeteta da uđe u automobil, sobu, kuću ili drugo mjesto u svrhu zlostave opisano u članku 13A-6-69, otmica maloljetne osobe kad po initelj nije roditelj u prvom ili drugom stupnju opisana u članku 13A-6-43, iskorištavanje djeteta za pornografiju putem računalne mreže opisano u članku 13A-6-110 te pokušaj i udruživanje radi počinjenja navedenih kaznenih djela.

Tko se seli iz jednog okruga u drugi ili pak iz Alabame u drugu državu dužan je promjenu adrese prijaviti u roku od 7 dana šerifovu uredu. Osoba koja to ne učini, bit će prekršajno kažnjena.

II. Ilanak 13 A-11-201

Šerif svakog okruga dužan je voditi registar osoba osuđenih za gore navedena kaznena djela. Podaci iz registra dostupni su policijskim službenicima, a administrativnom osoblju samo ako je nužno. Šerif je dužan podatke o po initelju koji se nalazi u registru i kaznenim djelima za koje je osuđen proslijediti Državnom uredu za javnu sigurnost.

III. Ilanak 15-20-20.1

Opasnost koju predstavlja recidivizam po initelja spolnih delikata i zaštita građana od takvih osoba nameću potrebu za osnivanjem registara po initelja spolnih delikata u cilju brzih i uspješnijih istraga policije. Nadalje, nedostatak informacija o po initeljima

spolnih delikata kao i neupoznavanje javnosti o njima ostavlja dojam neukovitosti pravosuđa i policije. Sustav registriranja počinitelja spolnih delikata dobar je pokazatelj moći i reguliranja sadašnjeg i daljnjeg postupanja savezne policije. Sveobuhvatni sustavi registracije počinitelja spolnih delikata i periodične provjere adresa omogućit će policiji pristup dodatnim informacijama, što će doprinijeti prevenciji spolne viktimizacije i bržem rješavanju slučajeva spolnih delikata. Također, policiji se pruža mogućnost obavještanja javnosti kada je to u interesu zaštite zajednice.

Osobe koje počinile spolni delikt imaju ograničeno pravo na privatnost jer je to u interesu očuvanja sigurnosti zajednice. S obzirom na to da je riječ o ljudskim pravima počinitelja, zakonodavac je ocijenio da je uvid javnosti u informacije nužan kako bi se zaštitio najranjiviji dio populacije od mogućih opasnosti. Također, zakonodavac je zaključio da ograničenja koja se odnose na stanovanje i zaposlenje počinitelja spolnih delikata pružaju dodatnu zaštitu ranjivim segmentima zajednice kao što su škole i dječji vrtići.

Kada je riječ o maloljetnim počiniteljima spolnih delikata, zakonodavac smatra da i maloljetnici predstavljaju određenu opasnost za zajednicu, no s obzirom na njihovu dob i ovisnost o odraslima glede smještaja i prehrane te zbog rezultata istraživanja koji pokazuju kako maloljetni počinitelji spolnih delikata imaju bolju prognozu od punoljetnih te rjeđe ponavljaju djela nakon tretmana, bit će podvrgnuti registraciji samo iznimno, i to oni maloljetni delinkventi koji predstavljaju ozbiljniju prijetnju za sigurnost građana.

Stoga su uvedena pravila koja omogućuju policijskim agencijama u cilju zaštite građana registriranje počinitelja spolnih delikata, provjere njihovih adresa, fotografiranje, daktiloskopiranje te ovlast davanja informacija o počiniteljima spolnih delikata javnosti.

IV. Članak 15-20-21

Prema Statutu:

- I. PUNOLJETNI POČINITELJ SPOLNOG DELIKTA jest osoba osuđena za spolni delikt.
- II. LETAK S INFORMACIJAMA O POČINITELJU SPOLNOG DELIKTA, engl. community notification flyer, je obavijest koja uključuje sljedeće podatke počinitelja spolnog delikta: adresu stanovanja, spol, datum rođenja, osobni opis uključujući i posebne fizičke karakteristike (mladeži, ožiljci i sl.) i fotografiju, opis kaznenog djela koje je osoba počinila, dob i spol žrtve, područje u kojem je počinjen zločin i datum otpusta iz zatvora. U letku se navodi da se podaci o počinitelju nalaze u šerifovu uredu, kao i da građani imaju pravo uvida u te

podatke. Letak se šalje poštom svim kućanstvima u pojedinom okrugu u kojem registrirani počinitelj ima prebivalište.

III. SPOLNI DELIKT NA ŠTETU DJETETA jest delikt u kojem žrtva ima do 12 godina.

IV. NASILNI SPOLNI GRABEŽLJIVAC je osoba koja je osuđena ili protiv koje je podignuta optužnica za spolni delikt i boluje od mentalne abnormalnosti ili poremećaja osobnosti zbog čega može počiniti nasilne spolne delikte.

V. Članak 15-20-2

Trideset i pet dana prije otpuštanja počinitelja spolnog delikta poduzimaju se sljedeće radnje:

- odgovorna osoba će zatražiti izjavu u pisanom obliku od počinitelja spolnog delikta u kojoj je dužan izjasniti se o adresi na kojoj će prebivati nakon otpuštanja iz zatvora
- u slučaju da počinitelj / počiniteljica izjavi da želi živjeti ili zaposliti se izvan države, odgovorna osoba će o tome u roku od pet radnih dana izvijestiti ravnatelja Ureda javne sigurnosti, glavno državno odvjetništvo ili odgovarajuću državnu organizaciju države u koju se osoba namjerava doseliti ili zaposliti, kao i Državni ured za informiranje države Alabame. Obavijest će sadržavati sve podatke o počinitelju / počiniteljici, uključujući i raniju kažnjavanost, trenutne istrage, fotografiju, otiske prstiju i adresu prebivanja
- prije otpuštanja iz zatvora počinitelj / počiniteljica podvrgnut će se uzimanju uzorka DNK koji će biti proslijeđen Odjelu forenzičkih znanosti; odbijanje davanja uzorka DNK prekršajno se kažnjava.

VI. Članak 15-20-24

Šezdeset dana nakon otpuštanja iz zatvora i 90 dana nakon otpuštanja iz zatvora izvršit će se provjera adrese registrirane osobe na način da u roku od deset dana registrirana osoba mora ispuniti obrazac o adresi stanovanja koji joj lokalna policija dostavlja na adresu te je ispunjeni obrazac dužna osobno dostaviti u šerifov ured u okrugu u kojem živi. Kada osoba dođe u šerifov ured, bit će fotografirana i uzet će joj se otisci prstiju. U slučaju da registrirana osoba ne primi obrazac na kućnu adresu, mora u roku od 90 dana od otpuštanja iz zatvora doći i osobno u šerifov ured ispuniti obrazac o adresi stanovanja. Registrirana osoba dužna je jednom godišnje, i to u roku od 30 dana od svojeg rođendana, izvještavati šerifov ured o adresi stanovanja. Djelatnici šerifova ureda će u vrijeme obvezne prijave adrese registrirane osobe izvršiti i terensku provjeru adrese.

VII. Članak 15-20-25

U roku od pet radnih dana nakon otpusta iz zatvora odgovorne osobe e putem letka izvijestiti javnost o dolasku po initelja spolnog delikta u njihovo mjesto stanovanja na sljede i na in: U gradovima Birminghamu, Mobileu, Huntsvilleu i Montgomeryju na elnik policije e izvijestiti stanovništvo koje ima prijavljeno prebivalište u krugu od 305 m od stana / ku e u kojoj e živjeti registrirana osoba i vrti e, škole i sl. u krugu od 5 km od stana / ku e registrirane osobe.

U drugim gradovima Alabame koji imaju 5.000 ili manje stanovnika letak e biti dostavljen gra anima koji imaju prebivalište u krugu od 458 m od stana / ku e u kojoj e živjeti registrirana osoba i škole, vrti e i sli ne ustanove u krugu od 5 km od ku e / stana registrirane osobe.

U mjestima s manje od 5.000 stanovnika letak e biti dostavljen gra anima koji imaju prebivalište u krugu od 610 m od stana / ku e u kojoj e živjeti registrirana osoba i škole, vrti e i sli ne ustanove u krugu od 5 km od ku e / stana registrirane osobe.

Letak e se dostaviti poštom ili osobno gra anima, a dopušteno je letak objaviti u lokalnim novinama, putem interneta ili pak zalijepiti na vidljivo mjesto u policijskoj postaji ili na druge na ine.

VIII. Članak 15-20-26

Po initelj / po initeljica spolnog delikta ne smije stanovati ili prihvatiti zaposlenje u krugu od 610 m u kojem se nalaze škole ili vrti i niti smije stanovati u krugu od 305 m unutar kojeg stanuje neka od njegovih /njezinih žrtava ili njegove / njezine bliže obitelji.

Po initelj / po initeljica spolnog delikta ne smije stanovati u prostoru u kojem stanuje maloljetna osoba. Iznimno s maloljetnom osobom može stanovati po initelj spolnog delikta koji je roditelj, djed / baka ili o uh / pomajka maloljetne osobe samo ako ne pripada u jedan od sljede ih slu ajeva:

1. po initeljeva / po initelji ina roditeljska prava su ukinuta ili je postupak ukidanja u tijeku
2. osoba je osu ena za neki od spolnih delikata na štetu njezina / njegova djeteta, unuka / unuke ili posvojene djece
3. u slu aju kada je žrtva bila maloljetna i ako je maloljetna osoba živjela s po initeljem u vrijeme izvršenja delikta
4. u slu aju da je po initelj / po initeljica po inio / po inila spolni delikt na štetu djeteta neovisno o tome je li sa žrtvom u srodstvu.

Po initeljima spolnih delikata nije dopušten pristup u krugu od 100 m bilo kojoj od njegovih / njezinih žrtava, osim kada zakon druk ije propisuje, niti vizualni ili audiokontakt koji sugerira spolne ili opscene geste, zvukove ili bilo kakvu komunikaciju sa žrtvom ili njezinom bližom obitelji. Po initelji spolnih delikata nakon što su osu eni za kazneno djelo u koje je bilo uklju eno dijete ne smiju prihvatiti ili nastaviti obavljati posao u krugu od 153 m od škola, vrti a, igrališta, parka, stadiona ili ustanova namijenjenih obrazovanju, brizi ili zabavi djece i maloljetnika.

IX. lanak 15-20-26.2

Svi po initelji spolnih kaznenih djela u državi Alabami dobit e i uvijek moraju uz ostale identifikacijske dokumente nositi i posebnu identifikacijsku karticu izdanu od strane Ureda za javnu sigurnost države Alabame.

X. lanak 15-20-28

Šezdeset dana prije otpuštanja iz zatvora stru na e osoba izvršiti procjenu stupnja opasnosti za maloljetnog po initelja spolnog delikta. Nakon što se procjena izradi, o njoj e biti obaviješteni roditelji, skrbnici i službenik za uvjetni otpust. Nakon procjene stupnja rizika sud odlu uje o tome ho e li javnost biti upoznata putem letaka o maloljetnom po initelju spolnog delikta. U slu aju da procjena pokaže kako postoji opasnost da maloljetnik / maloljetnica po ini novi spolni delikt, bit e podvrgnut / podvrgnuta registraciji.

Kada maloljetni po initelj / po initeljica postane punoljetan / punoljetna, bit e podvrgnut / podvrgnuta registraciji.

Prikazani zakon o registraciji spolnih po initelja u državi Alabami ak je jedan od blažih. Naime, takvi zakoni u Teksasu, na Aljasci ili u New Jerseyju još su stroži. Na primjer, u Teksasu maloljetni se po initelji spolnih delikata registriraju u trenutku otpuštanja iz zatvora, a po initelji spolnih delikata dužni su pred svojom ku om postaviti znak na kojem piše "Oprez! Po initelj spolnog delikta!".

6. ARGUMENTI ZA I PROTIV ZAKONA O REGISTRACIJI PO INITELJA SPOLNIH DELIKATA U SAD-U

Cilj zakona o registraciji po initelja spolnih delikata je jasan. Odvra anje po initelja od spolnih delikata, stvaranje registara koji pomažu u policijskim istragama i pokušaj

maksimalne zaštite potencijalnih žrtava od viktimizacije¹⁰. No, ipak ove zakonske norme izazivaju najviše pitanja o povredi ljudskih prava po initelja.

Zagovornici zakona o registraciji po initelja spolnih delikata i izvještavanja javnosti o po initeljima putem mrežnih stranica, letaka i sl. navode sljede e argumente:

- U inkovitiji nadzor nad po initeljima spolnih delikata. Neki podaci govore da je od 1996. godine 234.000 po initelja spolnih delikata pod nadzorom države, od ega je oko 60 % pod nadzorom zajednice¹¹.
- Recidivizam. Istraživanja pokazuju velik broj povratnika me u po initeljima spolnih delikata koji tijekom života po ine velik broj kaznenih djela koja nikada ne budu otkrivena.
- Pomo policiji u provo enju istrage, identificiranju po initelja spolnog delikta i njihovu nadziranju.
- Zastrășivanje po initelja. Naime, smatra se da e po initelji odustati od injenja novih kaznenih djela ako znaju da e javnost biti upoznata o njima i djelima koje su po inili.
- Zaštita gra ana, posebice djece.

Argumenti protiv zakona o registraciji po initelja spolnih delikata:

- Lažan osje aj sigurnosti. Neki smatraju da registri po initelja spolnih delikata pružaju gra anima lažan osje aj sigurnosti jer se mogu previše oslanjati na dobivene informacije i tako zanemariti one po initelje spolnih delikata koji nisu registrirani ili one koji su se nagodili te su zbog toga osu eni za lakše kazneno djelo za koje registracija nije obvezna.
- Osveta, uznemiravanje. Postoji opasnost od uznemiravanja i zlostavljanja registriranih osoba.
- Smatra se da e dio registriranih po initelja zbog registracije izbjegavati uklju ivanje u tretman.
- Nema podataka o u inkovitosti registracijskih zakona. Naime, nisu izvršena istraživanja koja bi pokazala koliko su zakoni o registraciji doprinijeli otkrivanju po initelja spolnih delikata.
- Zabrinutost od opasnosti poja ane migracije po initelja spolnih delikata u one države koje imaju blaže zakone o registraciji i obavještavanju javnosti.

¹⁰ Kov o Vukadin, I.: Stigmatizacija po initelja spolnih delikata, Zbornik Pravnog fakulteta Sveu ilišta u Rijeci, vol. 24, br. 2, 819-842, 2003. godine.

¹¹ L. A. Greenfeld: An Analysis of Data on Rape and Sexual Assault, Government Printing Office, Washington, 1997. godine.

Osim ovih argumenata, protivnici zakona o registraciji navode i kršenje sljedećih prava počinitelja spolnih delikata:

- Dodatno kažnjavanje (s obzirom na to da je počinitelj već izdržao kaznu na koju je osuđen) (Ex Post facto)
- Pravo na privatnost
- Pravo na zakonit postupak.

6.1. Naknadno kažnjavanje

Mnogi počinitelji spolnih delikata tvrde kako zakoni o registraciji zapravo nameću kaznu. Najčešće tvrde kako su žrtve ismijavanja, uznemiravanja, gubitka ili nemogućnosti pronalaska posla i fizičkog zlostavljanja s obzirom na to da je javnost upoznata s njima i djelima koja su počinili. Navode da su zbog toga diskriminirani u sredini i od sredine u kojoj žive, kao i da ne mogu zaštititi niti sebe niti svoju obitelj. Vlada pak navodi da zakoni o registraciji i obavještanju javnosti nisu kreirani da bi kažnjavali počinitelje, već zaštitili građane, smatraju kako obavještanje javnosti ima za posljedicu samo upoznavanje javnosti s opasnošću u koja im prijete od pojedinih osoba i načine na koje se građani mogu pravilno zaštititi. Nadalje, vlada ističe da su osobni podaci počinitelja već poznati javnosti (suđenije), a glede ismijavanja ili uznemiravanja, smatra se da su to posljedice kaznenog djela koje je osoba počinila i zbog kojeg je osuđena, a ne posljedica registracije. Također, ističe se da su građani upozoreni da se podaci o počiniteljima spolnih delikata ne smiju zlorabiti te da se uznemiravanja, poruga i slične reakcije javnosti postupno smanjivati kada registracija postane rutinski postupak.

6.2. Pravo na privatnost

Počinitelji spolnih delikata tvrde da im zakoni o registraciji ukidaju pravo na privatnost jer onog trenutka kada javnost biva obaviještena o njima i kaznenim djelima koja su počinili, oni gube mogućnost da budu anonimni i započnu s rehabilitacijom. Vlada pak smatra da su osude za kaznena djela rezultat suđenja s kojim je upoznata javnost te da postoje ustavom zajamčena prava i za optuženog i za javnost. Ustavom nije propisano da osuđena osoba ima pravo zaniijekati ili izbrisati činjenicu da je osuđena ili da je počinila zločin ili zabraniti državi da koristi podatke o njoj kako bi se zaštitilo pučanstvo. Čak i da postoji ustavno pravo na zaštitu privatnosti u ovakvim slučajevima, odluka bi se morala temeljiti na procjeni je li važnija zaštita žrtava ili potencijalnih žrtava ili počiniteljevo pravo na anonimnost.

6.3. Pravo na zakonit postupak

Ustav jamči svakome pravo na pravedan i na zakonu utemeljen postupak u

slu ajevima kada država zadire u prava slobode, života i imovine pojedinaca. Po initelji spolnih delikata i protivnici zakona o registraciji navode da zakoni o obavještanju javnosti zadiru u njihovu slobodu te se stoga zakoni ne mogu primjenjivati bez postupka koji u mnogo emu sli i su enju. Vlada tim navodima suprotstavlja argumente koji se sastoje u injenici da zakoni o izvješ ivanju javnosti ne zadiru ili ograni avaju ljudska prava i slobodu registriranih osoba, ve samo pružaju javnosti informacije. Naime, vlada SAD-a navodi da je to no da se po initelji spolnih delikata moraju registrirati prema zakonima o registraciji, ali da se time ne narušavaju njihova prava, isti u i da je to postupak nimalo razli it od registriranja automobila!¹² Diskriminacija koja može proiza i iz registracijskih zakona jest posljedica zlo ina. Tako se daje i primjer iz sudske prakse u kojoj je sud prihvatio stav da etiketiranje osobe kriminalcem te gubitak posla ili stanovanja u slu aju da tre a osoba, oslanjaju i se na dobivenu, ak i neto nu informaciju da je neka osoba po inila zlo in, ne predstavlja povredu ljudskog prava.¹³

Od ovo enja zakona o registraciji po initelja spolnih delikata i zakona o izvješ ivanju javnosti mnogi po initelji spolnih delikata pokušali su tužbama dokazati da zakoni krše njihova prava. U ve ini slu ajeva prizivni je sud odbio tužbe koje su pokušale zakone o registraciji proglasiti neustavnima, npr. Hendrcks protiv države Kanzasa; 117 S. Ct. 2072, 1997. godine, E.B. v. Verneiro; 119 F3rd 1997. godine, Doe v. Pataki, 120 F. 3rd 1263 1997. godine¹⁴. U sljede em poglavlju iznijet emo jedan slu aj iz sudske prakse ija je odluka presedan u slu ajevima protiv zakona o registraciji i obavještanju javnosti.

7. TUŽBA PROTIV ZAKONA O REGISTRACIJI PO INITELJA SPOLNIH DELIKATA I OBAVJEŠTAVANJU JAVNOSTI DRŽAVE ALJASKE

U ovom slu aju sud je prvi put razmatrao ustavnost zakona o registraciji po initelja spolnih delikata i zakona o izvještanju javnosti. Tužitelji u ovom predmetu su troje ranije osu enih po initelja spolnih delikata iji se osobni podaci ne navode u tužbi, ve su nazvani John Doe I, John Doe II i Jane Doe, dok su državu zastupali državni odvjetnici G. Godfrey i B. Botelho. Postupak je vo en pred Prizivnim sudom SAD-a, a

¹² D. T. Sacco: Arguments Used to Challenge Notification Laws and Government's Response, Washington, 1998. Godine.

¹³ Supreme Court Case – 38 ; Paul v. Davis, 424 U.S. 693, 1976. Godine.

¹⁴ D. T. Sacco: Arguments Used to Challenge Notification Laws and Government's Response, Washington, 1998. godine.

tužiteljima su pravnu pomoć pružili Američka udruga za zaštitu građanskih prava i Udruga odvjetnika "Prijatelji suda"¹⁵.

Tužitelji su u postupku naveli da zakon o registraciji počinitelja spolnih delikata i obavještanju javnosti države Aljaske (dalje u tekstu ASORA) dodatno kažnjava osobe koje imaju obvezu biti registrirane sukladno istom zakonu, a već su osuđene i izdržale kaznu zbog kaznenih djela koje su počinile. Navode da zakoni o registraciji i obavještanju javnosti krše Peti i Šesti amandman Ustava SAD-a, odnosno odredbu Ex Post Facto koja pojednostavljeno znači da je zabranjeno retroaktivno kažnjavati. Cilj tužitelja bio je dokazati da zakon o registraciji počinitelja spolnih delikata kažnjava počinitelje, iako su oni već bili kažnjeni ranijom osudom.

Zakon o registraciji počinitelja spolnih delikata Aljaske jedan je od najekstremnijih u SAD-u, npr. u zakonu je predviđeno da je registracija obvezna ne samo za one osobe koje počinju kaznena djela za koja je registracija obvezna prema Wetterlingovu zakonu, već i za lakša kaznena djela poput zadovoljenja pohote na javnome mjestu.¹⁶

Osobe ostaju registrirane 15 godina, dok je inače propisani minimum 10 godina. Osim toga, javnosti se otkrivaju i dodatni podaci o počinitelju: adresa poslodavca i opis registracijska oznaka automobila¹⁷. Ne postavlja se razlika između osoba koje predstavljaju rizik za zajednicu, odnosno koje bi mogle počinuti ponovno isto ili slično kazneno djelo, od onih osoba čija je opasnost za zajednicu svedena na minimum. Stoga je prema zakonu Aljaske dužnost svih počinitelja spolnih delikata da se registriraju i obznane tražene informacije o sebi. Ne postoje ograničenja u vezi s korištenjem informacija o registriranim osobama; sukladno zakonu u Aljasci informacije su dostupne svakome, u bilo koju svrhu¹⁸. Osim toga, podaci o počiniteljima u državi Aljasci nalaze se i na internetu, bez ograničenja za javnost. Bilo tko iz bilo kojeg dijela svijeta tko ima pristup internetu može pristupiti podacima o počiniteljima spolnih delikata u Aljasci. Za to nije potrebno nikakvo odobrenje mjerodavnih institucija niti se bilježe podaci osoba koje putem interneta stječu uvid u te informacije. Mrežna stranica može se pretraživati "po imenu, djelomičnoj adresi, poštanskom broju ili gradu" i sadržava počiniteljevo ime i prezime, datum rođenja, fotografiju u boji, osobni opis, adresu poslodavca te podatke o ranijim osudama. Sve navedeno može se pronaći na mrežnoj stranici države Aljaske pod zajedničkim nazivom "Registar počinitelja spolnih delikata".

¹⁵ Supreme Court of the United States, No. 01-729, www.aclu.org.

¹⁶ Alaska Stat. tit. 12.63.100.

¹⁷ Alaska Stat. tit. 12.63.100.

¹⁸ Alaska Stat. tit. 13 § 09.050(a), 2000. godine.

7.1. O tužiteljima

Tužitelj John Doe I je 1985. godine (devet godina prije nego što su ustrojeni registri počinitelja spolnih delikata) osuđen za kazneno djelo silovanja maloljetne osobe, i to za spolni odnos sa svojom maloljetnom kćerkom. Osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od dvanaest godina. Kada je 1990. godine pušten na slobodu, na temelju sudske odluke o uspješnoj rehabilitaciji stekao je ponovno skrbništvo nad kćerkom (onom koju je spolno zlostavljao!).

Tužitelj John Doe II je 1985. godine osuđen na osam godina zatvora zbog kaznenog djela spolnog odnosa s maloljetnom osobom. Nakon otpuštanja iz zatvora 1990. godine sudjelovao je u dvogodišnjem tretmanu za spolne prijestupnike koji je uspješno završio.

Okružni sud je u prvoj tužbi presudio u korist države, nakon čega su se tužitelji žalili te je 9. kolovoza 2001. godine prizivni sud preinačio odluku okružnog suda te presudio u korist tužitelja, odlučivši da zakon o registraciji i obavještanju javnosti o počiniteljima spolnih delikata krši odredbu Ustava SAD-a o zabrani retroaktivnog djelovanja zakona.

7.2. Zakonski temelji odluke prizivnog suda

Sud je odluku temeljio na pronalasku četiriju od sedam mogućih imbenika koji su obuhvaćeni u pravnom pravilu Kennedy v. Mendoza-Martinez, nazvanom po istoimenom slučaju, 372 U.S. 144 (1963.) koji je od tada mjerilo ocjene djeluje li neki zakon retroaktivno i kažnjava li osobe na koje bi se eventualno primijenio. Poanta jest u tome da se zakon o registraciji počinitelja spolnih delikata ne smije u skladu s navedenim primijeniti na one osobe koje su kaznena djela počinile prije stupanja na snagu rečenog zakona.

Imbenici koje se postojanje utvrđuje prema pravilu Kennedy v. Mendoza-Martinez su sljedeći:

- sadržava li zakon ograničenje, zabranu ili lišenje slobode ili prava osobe
- pridaje li se sankciji kroz povijest epitet kazne
- zasniva li se izricanje sankcije na nalazu znanstvenika samo kao teorijska pretpostavka
- Ima li zakon za posljedicu promicanje elemenata koji su tradicionalno inkorporirani u pojam kazne kao što je retribucija
- je li ponašanje na koje se zakon primjenjuje već proglašeno kaznenim djelom
- postoji li alternativa sankciji
- prekoračuje li zakon znatno svrhu koja se može postići i drugim sredstvima.

Potrebno je naglasiti da su navedeni imbenici samo "korisne smjernice" sudu prilikom donošenja odluke, no one su u ovom slučaju ipak objasnile situaciju s obzirom na to da je država zastupala stav da ASORA nije zakon koji kažnjava. Sud je utvrdio da je osobito važan faktor "iznimna ekstenzivnost mjera koje su sadržane u ASORA-i".

7.3. Argumenti države

Zastupnici države Aljaske zastupali su stav da sud nije vrsto dokazao da zakon o registraciji počinitelja spolnih delikata i obavještanju javnosti krši Peti i Šesti amandman Ustava, odnosno da krši zabranu retroaktivnog djelovanja zakona i ima svrhu kažnjavanja. Naime, zastupali su stav da to što je zakon "gotovo kontroliraju" i ne znači da se kažnjavati osobe koje su mu se dužne podvrgnuti. No, zabrana retroaktivnog djelovanja zakona znači "zabranu arbitrarnog i osvetoljubivog provođenja zakona". Retroaktivna primjena zakona ima za posljedicu nepravедnost¹⁹. Upravo zbog navedenoga sud nije prihvatio argumente zastupnika države.

7.4. Objašnjenje imbenika Kennedy v. Mendoza-Martinez koji dokazuju da je svrha ASORA-e kažnjavanje

a) *Sadržava li zakon ograničenje, zabranu ili lišenje slobode ili prava osobe?*

Sud je zaključio da odredbe o registraciji počinitelja spolnih delikata i odredbe o obavještanju javnosti imaju za posljedicu ograničavanje prava osoba na koje se odredbe primjenjuju i to na način da odredbe o registraciji počinitelja spolnih delikata sadržavaju teško ispunjive zahtjeve, a odredbe o obavještanju javnosti vrlo vjerojatno mogu za posljedicu imati apsolutnu nemogućnost zapošljavanja registriranih osoba i njihovo izvrgavanje ruglu ne samo u zajednici u kojoj žive, već i šire. Nadalje, sud je utvrdio da odredba sukladno kojoj se registrirane osobe periodički moraju javljati policiji ograničava njihovu slobodu, posebice slobodu kretanja, s obzirom na to da registrirane osobe nemaju mogućnost slobodnog odlučivanja o svojem životu jer se minimalno petnaest godina moraju javljati policiji, posebno ako mijenjaju adresu ili radno mjesto. Neispunjenje obveze redovite prijave policiji ima za posljedicu kaznenu odgovornost. Još više pozornosti sud je pridao odredbama zakona o obavještanju javnosti o počiniteljima spolnih delikata. Obznanjujući adresu počiniteljeva poslodavca, nastaje mogućnost da osobe čiji su podaci objavljeni neće moći pronaći zaposlenje s obzirom na to da niti jedan poslodavac neće riskirati poslovnu propast svojeg obrta kada javnost dozna da je jedan od njegovih zaposlenika osoba osuđena za spolni delikt. Slično tome zakon o obavještanju javnosti čini počinitelje spolnih delikata

¹⁹ W. A. Logan: The Ex Post Facto Clause and the Jurisprudence of Punishment, 35 Am. Crim. L. Rev. 1261, 1276, 1998. godine.

podložnima uznemiravanju, diskriminaciji, pa i fizičkim napadima u njihovim kućama i svakodnevnom životu. čak i ako takve posljedice ne pogode sve registrirane osobe, svi oni moraju živjeti u konstantnom strahu, a ujedno im se onemogućuje rehabilitacija i reintegracija u društvo.

b) *Je li ponašanje na koje se zakon odnosi ranije proglašeno kažnjivim?*

Zakonom se ne smije sankcionirati ponašanje koje je već proglašeno kažnjivim. Uvjet za registraciju počinitelja spolnih delikata jest osuda ili osude za jedno ili više kaznenih djela nabrojanih u zakonu o registraciji počinitelja spolnih delikata države Aljaske. Nije dopušteno kažnjavati osobu za kazneno djelo za koje je već kažnjena.

c) *Ima li zakon za posljedicu promicanje elemenata koji su tradicionalno inkorporirani u pojam kazne kao što je retribucija?*

Sud je nadalje utvrdio da zakon države Aljaske o registraciji počinitelja spolnih delikata promiče elemente koji su tradicionalno inkorporirani u pojam kazne kao što su retribucija i odmazda. Nadalje, smatra da se zakon o registraciji počinitelja spolnih delikata služi zastrašivanjem, kao i da su zahtjevi nametnuti osobama koje su se dužne registrirati retributivni.

d) *Prekora čuje li zakon o registraciji počinitelja spolnih delikata znatno svrhu zaštite sigurnosti građana?*

Dva su dijela ASORA-e koja znatno prekoračuju svrhu zaštite građana od počinitelja spolnih delikata: odredba koja zahtijeva da se podaci svih registriranih osoba obznanjavaju javnosti, bez obzira na stupanj rizika od mogućnosti ponavljanja kaznenog djela ili stupnja opasnosti za zajednicu, i nedostatak ograničenja pri postupku obavješćavanja javnosti o počiniteljima spolnih delikata. Registraciji u Aljasci su podvrgnute sve osobe koje su osuđene zbog počinjenja spolnog delikta, neovisno o stupnju njihove opasnosti za zajednicu, iako je u Meganinu zakonu i ostalim pravilnicima jasno navedeno da se pri registraciji i objavljivanju podataka počinitelja spolnih delikata treba voditi procjenom rizika od nastanka spolnog delikta. Naime, svi oni koji počinju spolni delikt jednostavno ne predstavljaju jednaku opasnost za zajednicu. Primjerice, John Doe I koji je uspješno rehabilitiran ne predstavlja istu opasnost za zajednicu kao neki nasilni grabežljivi počinitelj spolnog delikta čija rehabilitacija nije bila uspješna. Počinitelji spolnih delikata nisu homogena skupina; stopa recidiva razlikuje se ovisno o tipu počinitelja i povezana je sa specifičnim karakteristikama počinitelja i kaznenog djela²⁰. Osim toga, nekritično objavljivanje podataka počinitelja spolnih delikata odvlači pažnju javnosti s onih

---

²⁰ Community Notification and Education.

po initelja koji predstavljaju najveću opasnost. Nadalje, vrlo je zabrinjavajuće to što se podaci registriranih osoba objavljuju bez ikakvih ograničenja, za razliku od Aljaske, većina država ne obznanjuje podatke o registriranim osobama na svjetskoj razini. Dakle, zakon o registraciji i obavještanju javnosti prekoračuje svrhu zaštite stanovništva Aljaske od po initelja spolnih delikata ne samo zato što nije uveo kriterije prilikom odabira osoba čije se podaci objavit će, već i zbog toga što posredstvom mrežne stranice etiketira registrirane osobe kao kriminalce diljem svijeta. S obzirom na to da podatke može pregledavati bilo tko i koristiti ih za bilo koju svrhu, čini se da cilj objavljivanja podataka nije zaštita javnosti.

7.6. Zaključak

Prizivni sud je s obzirom na sve rečeno odlučio da zakon o registraciji po initelja spolnih delikata i obavještanju javnosti ima obilježje kažnjavanja osoba koje su mu se dužne podvrgnuti. No, slučaj nije okončan odlukom prizivnog suda. Naime, završnu riječ ima Vrhovni sud SAD-a.

8. ŠTITE LI ZAKONI O REGISTRACIJI PO INITELJE SPOLNIH DELIKATA NA ŠTETU DJECE?

Kako bismo pokušali razjasniti pitanje iz naslova, za potrebe ovog članka poslužili smo se člankom Elizabet Lovell, djelatnice Nacionalnog centra za istraživanje javnog mijenja Velike Britanije, koji je objavljen 2001. godine u okviru debata treba li i Velika Britanija, po uzoru na SAD, bez ograničenja objavljivati javnosti podatke o po initeljima spolnih delikata²¹.

Do sada je izvršeno samo nekoliko pokušaja evaluacije u inaka zakona o izvještavanju javnosti o po initeljima spolnih delikata (npr. Finn, 1997.; Phillips, 1999.; Schram & Milloy, 1995.; Zevitz & Farkas, 1999.) te mnoge države uopće nemaju ili imaju vrlo malo razumijevanja za posljedice izvještavanja javnosti o po initeljima spolnih delikata. Stoga je nemoguće reći koje države, ako ih uopće ima, zakonima o izvještavanju javnosti postižu željeni učinak već u zaštitu djece. No, svi navedeni istraživači došli su do sljedećih podataka:

- podaci o spolnoj zlostavi djece od strane stranaca nisu dostupni te stoga nema dokaza da su zakoni o izvještavanju javnosti smanjili stopu spolne zlostave djece od strane stranaca

²¹ E. Lovell: Megan's Law: Does it Protect Children?, London, 2001. godine.

- iako podaci pokazuju da je došlo do blagog pada stope spolnog zlostavljanja djece od strane članova obitelji, potrebno je istaknuti da je pad takvih kaznenih djela zabilježen neposredno prije uvođenja Meganina zakona
- vrlo je malo podataka o tome kako se roditelji služe podacima koji su im dostupni zahvaljujući zakonima o izvještavanju javnosti da bi zaštitili svoju djecu
- nema spoznaja o tome mijenjaju li i na koji način odrasli i djeca svoje ponašanje pod utjecajem spomenutih zakona
- nema dokaza koji bi govorili u prilog tvrdnji da objavljivanje podataka o počiniteljima spolnih delikata utječe ili ne utječe na prijavljivanje spolne zlostave unutar obitelji
- postoje indikacije da objavljivanje podataka o počiniteljima spolnih delikata ima za posljedicu uznemiravanje, diskriminaciju i fizičke napade na osobe čiji su podaci dostupni javnosti. No, broj prijava takvih događaja je malen, što može ukazivati na veliku tamnu brojku
- nema podataka o tome ima li objavljivanje osobnih podataka počinitelja spolnih delikata za posljedicu odlazak počinitelja u "podzemlje"
- nema dokaza da objavljivanje podataka o počiniteljima spolnih delikata utječe na smanjenje stope recidivizma.

S obzirom na rečeno, može se zaključiti kako nema dokaza da zakoni o registraciji i zakoni o izvještavanju javnosti pridonose boljoj zaštiti djece. Mnogi se slažu da pomažu policiji, no upitno je treba li javnost imati neograničen pristup podacima. Svakako treba naglasiti da navedeni zakoni nisu udotvorni lijek.

9. TAMNA STRANA ZAKONA O IZVJEŠTAVANJU JAVNOSTI

S obzirom na to da nema dokaza o učinkovitosti zakona o registraciji i izvještavanju javnosti o počiniteljima spolnih delikata, potražili smo dokaze o negativnim posljedicama. Naime, može se očekivati da prosječni građanin nema hladnokrvnost policajca, smirenost psihologa, a ako zamislimo da taj prosječni građanin ima dvoje djece u dobi od 5 i 8 godina i da mu jedno jutro poštar donese letak kojim ga policijska postaja obavještava da se u kuću do njegove doseljava osoba koja je počinila dva spolna odnosa s djecom koja su u doba izvršenja kaznenih djela bila jednako stara kao i njegova djeca, postavlja se pitanje kako će prosječni građanin reagirati. Izbjegavat će novog susjeda? Vrijediti ga? Išarati uvredljive grafite po prozoru njegove kuće? Fizički

ga napasti ili pak uiniti sve da ga otjera iz susjedstva? Možda. Možda egra anin "eksplozirati" kad uhvati pogled svojega novog susjeda na svojoj šestogodišnjoj djevojici? Hoeli pomoiti poinitelju da se reintegrira u zajednicu? Malo vjerojatno. U ovom dijelu navestemo neke priete koje pokazuju što se događa kada javnost stekne uvid u informacije o poiniteljima spolnih delikata. Naravno, namjera nam nije generalizirati i svesti napor SAD-a na običnu osvetu, no ljudska prava imaju svi bili oni žrtve ili poinitelji.

9.1. Slučaj Stephana Marshalla

Stephan Marshall je 20-godišnji muškarac koji je 10. lipnja 2005. godine hicima iz pištolja ubio 57-godišnjeg Josepha Graya, a pet sati nakon toga i 24-godišnjeg Williama Elliota. Policijskom istragom utvrđeno je da je Stephan Marshall detaljno proučio listu spolnih prijestupnika u Mainu koja se nalazila na internetu. Na stranici je ostavio i svoje podatke kako bi dobio što detaljnije podatke o registriranim osobama. Posebnu pažnju posvetio je trideset etvorici registriranih spolnih prijestupnika, među kojima su bili i ubijeni. Lista spolnih prijestupnika na mrežnoj stranici gradi Maina dostupna je javnosti od 2003. godine i na njoj se nalaze podaci više od 2.000 osoba. Ubijeni W. Elliot je registriran jer je 2001. godine silovao 15-godišnju djevojicu, dok je J. Gray spolno napao dijete mlađe od 14 godina. S. Marshall je nakon što je doznao da je osumnjičen za ubojstva počinio samoubojstvo. Policija sumnja da je i Marshall u djetinstvu bio spolno zlostavljan²².

9.2. Priča o Juanu Garciji

Juan Garcia je 1998. godine osuđen zbog kaznenog djela bludne radnje koje je počinio na štetu maloljetnice. U zatvoru je proveo šest mjeseci i izrečena mu je uvjetna osuda na vrijeme od pet godina. Osim što je po izlasku iz zatvora bio dužan podvrgnuti se registraciji (što je i učinio), također je imao obvezu ispred svoje kuće postaviti znak na kojem piše: "OPREZ! OVDJE ŽIVI SPOLNI PRIJESTUPNIK!". Garcia navodi da se navikao da ga ljudi vrijeđaju i da djeca iz susjedstva krađu znak ispred njegove kuće i postavljaju ga iz zavrkanje ispred kuća drugih susjeda, no ono što mu smeta jest praksa da se osobni podaci registriranih osoba objavljuju na internetu. Kada je njegov poslodavac doznao da se njegovi podaci nalaze na mrežnoj stranici države Teksasa u registru spolnih prijestupnika, odmah mu je dao otkaz.

Garcia ističe da je svjestan svojeg (ne)djela, ali i da želi po etiti ispo etka, no "proganja" ga jedna mrežna stranica²³.

---

²² www.index.hr

²³ J. Scheers: Justice Talking, 2002. godine.

9.3. Priča Jacka Copelanda

Jack Copeland je 1994. godine osumnjičen da je spolno zlostavljao svoje troje unučadi, no ubrzo je oslobođen svih sumnji. Iako nije bio uhićen niti je protiv njega pokrenuta istraga ili podignuta optužnica, njegovo se ime našlo u registru počinitelja spolnih delikata države New Hampshire. Ured za djecu, mladež i obitelj je i sumnju da je J. Copeland zlostavljač, koja je određeno vrijeme postojala, smatrao dovoljnom da se njegovi podaci nađu u registru i na internetu. Osim toga, interesantna je i priča o muškarcu (identitet zaštićen) iz mjesta Cabot kojem je 1998. godine isplaćena odšteta u iznosu od 70.000 dolara jer se njegovo ime pogreškom našlo u registru spolnih prijestupnika²⁴.

10. TRETMAN POČINITELJA SPOLNIH DELIKATA

Stupanje na snagu novog Kaznenog zakona Republike Hrvatske 1. siječnja 1998. godine dovelo je i do poboljšanja u domeni zaštite djece i maloljetnika od spolnog zlostavljanja. Međutim, novi Zakon nije donio nikakve promjene o temi "što se počiniteljem?". Bilo je mišljenja i prijedloga da bi se uz kaznu zatvora kod počinitelja spolnih delikata na štetu djece (pedofila) trebalo primijeniti primjereno liječenje. Takvi prijedlozi nisu prihvaćeni, a kao dva najvažnija razloga navedeni su mali broj stručnjaka koji se bave tim problemom i nepovoljni materijalni uvjeti.

Da se materijalna ulaganja koja je potrebno uložiti u tom smjeru višestruko isplate, govore podaci koje je iznijela psihologinja Gordana Buljan-Flander (1999.), koja radi pri Psihotrauma centru Dječje bolnice u Klaićevoj. Za posjeta jednom zatvoru za počinitelje spolnih delikata u Oklahomi u SAD-u došla je do podatka da troškovi zatvora za jednog osuđenika koji je osuđen na kaznu zatvora od pet godina iznose 200.000 dolara. Ako se uz kaznu zatvora primjenjuje i tretman liječenja, troškovi se penju na 300.000 dolara. Međutim, kako je velika vjerojatnost recidivizma kod počinitelja koji nisu prošli tretman liječenja, ponovnim uhićenjem kazna zatvora im se povećava na 10 godina, što državu stoji dodatnih 600.000 dolara.

Dobar primjer nesvršishodnosti samo kazne zatvora potvrđen je na slučaju počinitelja koji je u životu do sada bio kažnjen za sedam spolnih delikata počinjenih na štetu djece. Homoseksualno je orijentiran, pa su mu žrtve u svih sedam delikata bili dječaci. U intervjuu danom 1999. godine novinarki televizijske emisije "Latinica" za vrijeme

---

²⁴ www.aclu.org

izdržavanja kazne u zatvoru u Novoj Gradiški po initelj izjavljuje da je za slu ajeve poput njegova krivo društvo koje ne vodi brigu o po initeljima kao što je on. Bez sustezanja izjavljuje da e nakon izlaska iz zatvora ponoviti spolni delikt jer je to ja e od njega i on taj poriv ne može kontrolirati. On kritizira društvo jer njegovo mjesto nije u zatvoru, jer je bolest ono što ga tjera na po injenje delikta. Kako bolest treba lije iti, po initelj sebe vidi u specijaliziranoj bolni koj ustanovi, gdje e biti podvrgnut lije enju koje po njemu ne bi trebalo biti vremenski ograni eno.

Me utim, do lije enja tog po initelja u zdravstvenoj ustanovi sigurno ne e do i jer za to ne postoje zakonske osnove. Naime, prema sadašnjem Kaznenom zakonu Republike Hrvatske sigurnosna mjera obaveznog psihijatrijskog lije enja uz uvanje u zdravstvenoj ustanovi može se primijeniti samo prema onom po initelju koji je kazneno djelo po inio u stanju smanjene ubrojivosti. Kako u ovom slu aju nije utvr eno da je po initelj u vrijeme izvršenja djela bio smanjeno ubrojiv, prema njemu se nije mogla poduzeti navedena sigurnosna mjera²⁵.

10.1. Rezultati nekih stranih istraživanja

ak i sami po initelji u studiji koju su proveli Elliot, Browne i Kilcoyne (1995.)²⁶ su izjavili: "Ugurati nas u zatvore ne štiti djecu na dulje vrijeme. Iza i emo i to ponovno u initi ako ne dobijemo pomo ".

O potrebi primjene terapijskih tretmana dovoljno govori sljede i podatak. Po initelji spolnih delikata koji su prošli terapijski tretman ponove djelo u 5-7 % slu ajeva, dok oni po initelji koji nisu prošli tretman ponove djelo u najmanje 80 % slu ajeva.²⁷

Naime, i druga istraživanja po initelja spolnih delikata pokazala su sli ne rezultate. Istraživanje provedeno 1960. godine u Danskoj na uzorku od 2.900 po initelja spolnih delikata pokazalo je da je samo njih 11 % ponovno osu eno za spolne delikte u razdoblju od 12 do 24 godine. Ranije istraživanje provedeno u Velikoj Britaniji tako er pokazuje da je samo 7 % od ukupno 900 po initelja spolnih delikata koji su 1987. godine pušteni iz zatvora nakon izdržane kazne, gdje su prošli terapijski tretman, ponovno osu eno za isto kazneno djelo 1991. godine. Me utim, istraživanje provedeno u Kaliforniji na kontrolnoj skupini po initelja koji nisu prošli primjeren terapijski tretman u zatvoru, njih 14 % nakon puštanja iz zatvora ponovno je po inilo i bilo osu eno za

²⁵ Jerkov, M. (2000.): Seksualni delikti na štetu djece i mladih s posebnim osvrtom na šibensko-kninsku županiju, Diplomski rad, MUP, Policijska akademija, Visoka policijska škola, Zagreb.

²⁶ Jerkov, M. (2000.): Seksualni delikti na štetu djece i mladih s posebnim osvrtom na šibensko-kninsku županiju, Diplomski rad, MUP, Policijska akademija, Visoka policijska škola, Zagreb.

²⁷ Elliot, M., Browne, K., Kilcoyne, J. (1995.): Child Sexual Abuse Prevention: What Offenders Tell Us, Child Abuse & Neglect, Vol 19, No 5, 547-594.

neko spolno kazneno djelo u razdoblju od četiri godine. Gledajući iz druge perspektive, broj ponovnih uhićenja po optuženjima spolnih delikata prema podacima australske policije u razdoblju od 10 godina 20 % po optuženjima ponovno je uhićen zbog počinjenja nekog spolnog delikta na štetu djeteta do 14 godina, dok je taj postotak za po optuženje incesta iznosio 13 %.

Soothill i Gibbens (1978.) pratili su grupu po optuženja koji su bili na odsluženju kazne zbog spolnih kaznenih djela na štetu djevojčica, a prošli su terapijski tretman u zatvoru, u razdoblju od pet godina u 11 % slučajeva ponovno su bili osuđeni, dok je taj postotak u razdoblju od 24 godine porastao na 18 %. Slično longitudinalno istraživanje provedeno je nad 200 po optuženja spolnih delikata na štetu djece od kojih je njih 25 % nakon provedenog terapijskog tretmana i boravka u kanadskim zatvorima nakon puštanja na slobodu ponovno počinilo spolno kazneno djelo u razdoblju od 10 do 31 godine²⁸.

10.2. Cilj tretmana

Potpuni tretman po optuženja spolnog zlostavljanja je svaki oblik intervencije osmišljen u cilju prevencije ili smanjenja rizika da po optuženje ponovi djelo spolnog zlostavljanja. Osnovni cilj tretmana je postizanje kontrole, i to unutrašnje kontrole, nad po optuženjem ili vanjske kontrole od strane društva, koja će spriječiti po optuženja da ponovi djelo smještanjem u kaznene ustanove.

Ključni faktor u prevladavanju problema spolnog zlostavljanja djece je identifikacija i tretman po optuženja. Kod mnogih spolno nastranih osoba, pa tako i pedofila, nalazimo neurotske i psihotične poremećaje, koji se mogu tretirati uobičajenim psihijatrijskim postupcima, no to nije dovoljno. S obzirom na to da su po optuženja spolnih delikata heterogena populacija, oni često nemaju samo spolne, nego i emocionalne tegobe i teškoće u pogledu kontakta. Njihove fantazije nisu jednostavne fantazije o spolnosti s djecom, nego korenspondiraju s moćima i kontrolom te izražavaju agresivnost, kao i težnja za dominacijom, ponižavanjima i potiskivanjima. Pedoseksualni po optuženja kaznenih djela vjeruju u kognitivne poremećaje i nastranosti (neutralizacijski mehanizmi, stereotipi) koji opravdavaju spolni odnos s djecom. Kod njih je kontrola impulsa manjkava. Često imaju nedostatne socijalne sposobnosti, napose teškoće s kontaktima (interakcijske smetnje) s odraslim ženama. Redovito im nedostaje mogućnost uživanja u osjećajima njihovih dječjih žrtava. Nedostatak muškog samopouzdanja i slabu sposobnost potvrđivanja u društvu pokušavaju kompenzirati muškom dominacijom. Po optuženja spolnih delikata imaju različite potrebe za terapijom, koje pri

---

²⁸ Grubin, D., Gunn, J. (1990.): The Convicted Rapist and Rape. Unpublished Home Office Study.

planiranju terapije valja ustanoviti posebnim psihodijagnostičkim testiranjem, a pri provedbi terapije stalno provjeravati. Potpuni tretman pedofilijom je svaki oblik intervencije osmišljen u cilju prevencije ili smanjenja rizika da pedofil ponovi djelo spolnog zlostavljanja. Osnovni cilj tretmana je postizanje kontrole, i to unutrašnje kontrole, nad pedofilom ili vanjske kontrole od strane društva, koja će spriječiti pedofila da ponovi djelo smještanjem u kaznene ustanove.

10.3. Vrste tretmana

Postoje sljedeći tretmani za postizanje kontrole nad pedofilovim ponašanjem:

1. Kemoterapija različitim antiandrogenim hormonima koji imaju ublažavajući učinak na spolnu agresivnost i povećavaju samoregulaciju spolnog ponašanja. Upotreba tih hormona još je u eksperimentalnoj fazi, ali dosadašnji rezultati upućuju na značajnu mogućnost kontrole antisocijalnog spolnog ponašanja.
2. Modifikacija ponašanja putem različitim vježbama uvjetovanja s ciljem smanjivanja doživljaja spolnog uzbuđenja. Napredak se mjeri fiziološkim erekcijama odgovora na odgovarajuće podražaje. Pokušavaju se promijeniti pedofiljeve spolne sklonosti. Iako se u laboratorijskim uvjetima može vidjeti kako je ova bihevioralna terapija uspješna, nije utvrđeno koliko se te promjene zapravo prenose i u realne uvjete, odnosno nelaboratorijske situacije²⁹.
3. Psihoterapija različitim pristupima temeljenim na psihodinamičkom pristupu prema kojem je spolno zlostavljanje simptom unutrašnjih emocionalnih sukoba koji se mogu razriješiti kroz postizanje svjesnosti i bolje razumijevanje stvarnih, prikrivenih problema. Očekuje se da pedofil kroz introspekciju postigne bolju kontrolu nad svojim spolno neprikladnim ponašanjem³⁰.
4. Psihosocijalno obrazovanje kombinacijom reedukacije, resocijalizacije i savjetovanja. Kako se smatra da je pedofilija rezultat nedostatka u ljudskom razvoju, tako se ti nedostaci ublažavaju i nadoknađuju dodatnim obrazovanjem. Cilj je uputiti pedofila na životne teškoće koje su ga odvele do takvog ponašanja te pronalaženje načina izbjegavanja takvih stresnih situacija, odnosno razvijanje prikladnijih vještina suočavanja s takvim životnim situacijama. Također, cilj je i prepoznavanje ranih znakova i obilježja

²⁹ Berlin, F. S., Krouth, E. (1986.): Pedophilia: Diagnostics Concepts Treatment and Ethical Considerations. Haden, D. C. (zr.) Out of Harms Way: Readings on Child Sexual Abuse, Its Prevention and Treatment. Phoenix: The Oryx Press.

³⁰ Berlin, F. S., Krouth, E. (1986.): Pedophilia: Diagnostics Concepts Treatment and Ethical Considerations. Haden, D.C. (zr.) Out of Harms Way: Readings on Child Sexual Abuse, Its Prevention and Treatment. Phoenix: The Oryx Press.

- koje ga dovode do ponašanja i upu uju na to da e ponoviti djelo.
5. Društveno kažnjavanje po initelja spolnih delikata smještajem u kaznene ustanove s ciljem fizi kog onemogu avanja da ponovi djelo i promjena ponašanja. Iako društvo kažnjava te po initelj iz drugih razloga, a ne bihejvioristi kih, promjena ponašanja jest jedan od ciljeva. No, ne postoji ništa u samoj injenici života u zatvoru što može promijeniti prirodu spolne orijentacije ili pove ati sposobnost odupiranja da se ponaša na temelju neprikladnih spolnih iskušenja.
  6. Organska terapija, npr. kastracija, odnosno odstranjivanje testisa u svrhu smanjivanja razine testosterona, ima za cilj smanjiti intenzitet spolnih želja. Istraživanjima je utvr ena veza izme u niske razine testosterona i niskog spolnog libida. Istraživanje koje je provedeno u Danskoj tijekom 30 godina govori o 900 kastriranih "po initelja spolnih delikata" od kojih su mnogi pedofili, koje je uklju ilo 400 procjena u svrhu pra enja. Rezultat je manje od 3 % recidivizma. Prema Freundu istraživanje u Nizozemskoj na 237 muškarca utvrdilo je 1,3 % ratu recidivizma. U jednom švicarskom istraživanju rata recidivizma bila je 5,8 % izme u 120 muškaraca u usporedbi s 52 % ratom recidivizma u nekastriranoj kontrolnoj grupi. Pra enja su varirala od pet do poslije trideset godina, me utim, iako navedena istraživanja pokazuju dobre rezultate, kastracija nipošto nije rješenje za spre avanje povrata³¹.
  7. Farmakološki tretman. Danas više nije potrebno raditi kastraciju u cilju smanjenja razine testosterona, ve se to može u initi i farmakološki bez psihi ke i fizi ke traume operacije (Berlin, F. S., Krout, E., 1986.). U Francuskoj se s primjenom antiadrogena zapo elo 70-ih godina kada su se probudile strastvene reakcije koje su bile potpomognute medijima. S jedne strane kemijska kastracija i napad na ljudsko dostojanstvo bili su osu eni zbog neu inkovitosti postoje ih sudskih kazni. Nije bila namjera da se androgeni rabe kao "potiskiva i apetita" u spolnoj želji. To je o ito samo simptomi no lije enje, a anitadrogeni nemaju dozvolu za takvu uporabu. Me utim, pod uvjetom da su ispunjeni svi principi nužni za propisivanje nekog lijeka (neovisnost lije nika, poštivanje povjerenja, slobodan i svojevrsan pristanak pacijenta, osobni terapeutski privilegiji koji nadilaze svaki mogu i rizik), ne postoji razlog zašto privremeno ne propisati antiadrogene kako bi se obuzdao libido kod osoba s "poreme ajem » spolnosti", izjavljuje Cordier (1995.)³².

³¹ Berlin, F. S., Krouth, E. (1986.): Pedophilia: Diagnostics Concepts Treatment and Ethical Considerations. Haden, D.C. (zr.) Out of Harms Way: Readings on Child Sexual Abuse, Its Prevention and Treatment. Phoenix: The Oryx Press.

U Europi i u skandinavskim zemljama koristi se cyproteronski acetat. Postoji više studija koje upućuju na njegovu efektivnost. U SAD-u se koristi medroxyprogesteronski acetat (MPA). MPA se ubrizgava intramuskularno jednom tjedno i postupno se oslobađa tijekom nekoliko dana u krvotok. Glavne sporedne pojave su dobitak na težini i hipertenzija. Nema sumnje da MPA značajno smanjuje razinu testosterona i time smanjuje jačinu spolne želje i uz to olakšava odupiranje neželjenim iskušenjima. No, ni taj lijek ne mijenja prirodu spolne orijentacije počinitelja spolnih delikata. Još nisu do kraja utvrđene dugotrajne sporedne pojave i dugotrajna stopa recidivizma. Međutim, nema razloga vjerovati da je stopa bitno veća od one koja se postiže kastracijom jer je cilj djelovanje istim. MPA nije lijek ni jamstvo ni kazna, već samo pomoć počinitelju spolnih delikata da se odupre iskušenjima³³ (Berlin, F. S., Krout, E., 1986.).

Cordier navodi da je 1992. godine napisao uvod za knjigu "Jednom pedofil, uvijek pedofil?". Neki su kritizirali ono što su pročitali, smatrajući i njegovi izjave malodušnima. Međutim, autor naglašava da to nije bila njegova namjera. On je želio naglasiti potrebu za zatvaranjem nekih pedofila, bez obzira na druge dugotrajne kazne kojima su već bili podvrgnuti. Počinitelji često postaju recidivisti tek nekoliko mjeseci nakon završetka petogodišnjeg liječenja (maksimalna duljina kazne liječenja po francuskom zakonu)³⁴.

Nadalje, isti autor navodi da su terapijske mogućnosti još uvijek ograničene. One variraju ovisno o tome je li liječenje zamišljeno kao liječenje simptoma ili mentalnog stanja. Kada je pedofilija povezana s neurotskim simptomima i psihotičnim problemima, tada treba liječiti uzrok koji je doveo do tih problema. Kada je pedofilija izolirana, tada liječenje treba prilagoditi osobnom tipu pedofila.

Terapijske mogućnosti variraju s obzirom na to je li liječenje zamišljeno kao liječenje simptoma ili mentalnog stanja.

Liječenje mentalnog stanja uključuje prije svega uporabu individualne analitičke psihoterapije, koja se sastoji od pojedinačnog odnosa s terapeutom. Grupna terapija povezuje pedofile i omogućuje im pronalazak zajedničkih oznaka u njihovim iskustvima. Ta liječenja su teška i postoji rizik od prekidanja terapije, kao posljedica počinjenog zločina, masivnog transfera ili negativne terapijske reakcije. Liječenje ovisi i o

---

³² Jerkov, M. (2000): Spolni delikti na štetu djece i mladih s posebnim osvrtom na šibensko-kninsku županiju, Diplomski rad, MUP, Policijska akademija, Visoka policijska škola, Zagreb.

³³ Berlin, F. S., Krout, E. (1986): Pedophilia: Diagnostics Concepts Treatment and Ethical Considerations. Haden, D.C. (zr.) Out of Harms Way: Readings on Child Sexual Abuse, Its Prevention and Treatment. Phoenix: The Oryx Press.

³⁴ Jerkov, M. (2000): Spolni delikti na štetu djece i mladih s posebnim osvrtom na šibensko-kninsku županiju, Diplomski rad, MUP, Policijska akademija, Visoka policijska škola, Zagreb.

intelektualnoj razini pedofila, sposobnosti da se verbalno izrazi i o iskrenosti njegovih želja za izlje enje.

Lije enje simptoma je indicirano kada je važno brzo izlije iti simptome i, ako je mogu e, povezati ih s prethodnim lije enjem. Ono uklju uje kognitivnu terapiju ponašanja koja je najmodernija i naj eš e primjenjiva terapija kod po initelja spolnih delikata. Ona predstavlja višestupni proces promjena ponašanja i o uvanja promjena, koji se sastoji od razli itih terapijskih oblika.

Terapijom ponašanja pokušava se utvrditi devijantni spolni predživot te izgraditi prihvatljiv obrazac spolnog ponašanja. Kod averzijske terapije pokušava se, primjerice, devijantna stimulacija dijapozitivima, slikama i filmovima povezati s averzivnim konzekvencama, npr. odvratnim mirisom ili okusom, elektrošokom³⁵.

Kognitivne tehnike prestrukturiranja imaju cilj dovesti u pitanje i preoblikovati misaone konstrukcije poput neutralizacija i stereotipa, koje je pedofil ranije koristio kao opravdanje za svoje postupke i kao sredstvo njegova uljepšavanja. Skupa s tim se vježbaju socijalno prihvatljivi obrasci ponašanja. Poboljšava se samokontrola pedofila i njegov odnos prema ženskom spolu. U okviru kognitivnog prestrukturiranja trenira se uživljavanje u ulogu žrtve, posebno se pozornost polaže razvijanju osje aja su uti s djetetom, koje je žrtva spolnog zlostavljanja. 94 % od 1.500 terapijskih programa za po initelje spolnih kaznenih djela u SAD-u promatra nastojanje da se po initelj uživi u ulogu žrtve kao jedan od središnjih elemenata terapije³⁶.

Prevenција recidivizma poseban je model za o uvanje uspjeha terapije i za poboljšanje vanjskog nadzora nad po initeljem. U enje strategija prevencije povrata postaje sastavnim dijelom kognitivne terapije ponašanja. U svakom slu aju to pretpostavlja da po initelj ne pori e djelo, nego da preuzima potpunu odgovornost za svoje kazneno djelo (Glase, 1991.). Prevenција povrata se pred po initelja postavlja problemski. Omogu uje mu da ovlada metodama kojima može prepoznati rizi ne situacije i znakove opasnosti te ujedno razviti strategije za izbjegavanje ili za prevladavanje takvih situacija.

Proces povrata sastoji se od lanca povrata doga aja: najprije se po initelj osjeti "usamljenim" i "zbunjenim". Unutarnja sila, nejasna misao ili san goni ga da ponovno po ini kazneno djelo. Nije u stanju psihi ki prevladati to emocionalno stanje. U drugoj fazi slijede masturbacijske fantazije u kojima se uzbu uje slikama pedofilnih radnji. U

³⁵ Quinsey, W. L., Earls, C. M. (1990.): The Modification of Sexual Preferences.

³⁶ Marshall, W. L. (1996.): Assessment, Treatment and Theorizing about Sex Offenders, u: Criminal Justice and Behaviour, 23, 162-199, pos. 173.

tre ojfazi te fantazije prelaze u konkretne misli. Po initelj esto sam sebi pronalazi opravdanja za djela koja kani po inititi. U nastranim mislima pripisuje potencijalnim žrtvama neprimjerena svojstva. U etvrtoj fazi po initelj razvija plan kako bi svoju fantaziju preto io u djelo. U petoj, posljednjoj fazi proces povrata doista dolazi do izvedbe plana.

Prevenција povrata je kognitivni i individualizirani terapijski zahvat koji ide za ostvarenjem pet zada a³⁷:

- najprije se utvr uje provociraju i, ubrzavaju i i tajni faktor rizika, koji predstavljaju znakove upozorenja na povrat. Stje u se informacije o procesu povrata (emocije, fantazije, kognitivna izopa enost, plan, radnja). Kaže se kako e terapija izmijeniti njegovo spolno ponašanje, ali da se i u budu nosti u najmanju ruku povremeno mogu javljati pedofilne fantazije
- u drugoj se fazi skupa s pedofilom izra uje strategija svladavanja problema, koja se može koristiti u rizi nim situacijama kao imbenik umanjenja opasnosti. Svaki po initelj ukazuje na pojedinosti kako se susre e s imbenicima rizika na koje nailazi u procesu koji prethodi po injenju djela. Mora pronalaziti put i na in kako se ukloniti tim rizi nim situacijama. Istodobno treba razmisliti o strategijama nadilaženja rizi nih situacija, za slu aj da se one neizbježno pokažu
- u tre ojfazi pogrešni koraci, npr. pedofilske misli, osje aji i fantazije, definiraju ne kao znakovi apsolutnog zakazivanja, nego kao prigoda da se poboljša po initeljeva samokontrola time što e on u iti iz vlastitih propusta. Na taj na in ho e prevenirati negativno djelovanje apstinencije. Pogreška odlaženja u devijantne spolne i misaone navike može se iskoristiti i kao izvorno iskustvo za u enje, kao prijelazni stadij u kojem po initelj u i vladati svojim postupcima
- u sklopu etvrte zada e pedofil u i svoje nastranosti (pedofilske misli, osje aje i fantazije) promatrati kao pogreške i zablude, koje mu omogu uju da se navikne na samosavladvanje i samokontrolu. Ako se pogrešan korak ocijeni kao osobno zakazivanje, može se kod po initelja izgraditi mehanizam koji poja ano dovodi u pitanje njegovo samopouzdanje i osje aj vlastite vrijednosti, što na kraju može završiti u kona nom porazu, povratu. Ako nasuprot tomu po initelj svoju pogrešku ili propust nau i promatrati kao izazov, koji mu otvara mogu nost da se analiti ki suo i s vlastitim tegobama, onda ti propusti, fantazije i negativni osje aji, mogu u kona nici imati i pozitivan rezultat

³⁷ Jenkins-Hall, K. D., Marlatt, G. A. (1989.): Apparently irrelevant decisions in the relaps process. In D.R. Laws (Ed.). Relapse Prevention with Sex Offenders. New York. Guilford Press, pp. 268-291.

- peto, skupa s po initeljima izgra uju se interventne mjere koje mu pomažu da izbjegne pogrešne korake i odlu no djeluju na to da se iz pogrešnih poteza razvije povrat. Po initelju se pomaže spoznati lanac doga aja koji vode do povrata te ga se u i prekinuti lanac kako bi se povrat izbjegao.

Osim udjela samokontrole u o uvanju terapijskih postignu a, prevencija povrata sadržava i drugu dimenziju: stvaranje proširene neformalne mreže nadzora koji e pokriti relativno dugo razdoblje po okon anju kognitivne terapije ponašanja i napuštanje programa. Unutarnja samokontrola mora biti dopunjena vanjskim nadzorom. Terapeuti rade s etiri ili pet osoba koje imaju stalni dodir s po initeljem te ga mogu stalno nadzirati (npr. sa suprugom, poslodavcem, kolegama s posla, prijateljima i socijalnim radnikom). Otkriju li znakove opasnosti, odnosno signale koji ukazuju na pove ani rizik od povrata, oni e o tome izvijestiti terapeuta da poduzme potrebne korake.

U prošlosti se smatralo da odgovornost za djelo i terapija leži izvan po initelja, u njegovoj "bolesti" odnosno "nenormalnosti" (eksternalizacija odgovornosti za tretman). Nesklad izme u lije enja i povrata stvarao je posve iskrivljenu sliku. U instituciji je terapeut bio odgovoran za terapiju nad po initeljem spolnog kaznenog djela, a nakon puštanja iz institucije po initelj je smatran "izlije enim". Taj psihijatrijski model bolesti pokazao se posve promašenim³⁸. Trajna preobrazba osobnosti po initelja spolnog kaznenog djela u instituciji nije mogu a. Za njegovu terapiju i za prevenciju povrata prvenstveno je odgovoran on sam.

Postotak povrata za spolne po initelje smatrao se vrlo niskim. Me utim, to je bilo pogrešno. Jer upravo kod spolnih delinkvenata je tamna brojka vrlo visoka. Niski postotak povrata po procjenama iz prošlosti ima svoje razloge u tome da je prije prosudbi postotka povrata uzeto u obzir samo podru je poznatog kriminaliteta. Me utim, još uvijek neki stru njaci smatraju da je postotak povrata po initelja spolnih delikata relativno mali, iako je generalno shva anje da je taj postotak vrlo visok. Kao razlog te diskrepancije navode slijede e:

- nepoznavanje razlika izme u generi kog i socijalnog povrata
- veliki interes medija za po initelje spolnih kaznenih djela, a posebno ako su po injena na štetu djece
- snažna osuda javnosti
- po initelji koji ine druge vrste kaznenih djela nisu toliko eksponirani, odnosno

---

³⁸ Furbi, L. Weinrott, M. R., Blackshaw (1989.): Sex Offender Recidivism: A Review, u: Psychological Bulletin, 105, 3-30.

ne postoji toliki interes medija i javnosti za npr. po initelje imovinskih delikata, kod kojih je mnogo ve i povrat od navedenih po initelja³⁹.

Po initelji spolnih delikata, me utim, priznaju da su po inili dva do pet puta više kaznenih djela nego što je policija registrirala⁴⁰. Iako, dakle, po initelji spolnih delikata bivaju višestruki recidivisti, djela koja su po inili u povratu ve inom ostaju u tamnim brojkama. Pedofilija je est, slabo poznat i slabo nadziran delikt. Stoga pedofile treba gledati kao skupinu po initelja koja je izrazito sklona povratu. Kroni na spolna devijacija je toliko snažan nagon, odnosno sklonost, koja se izgra uje godinama i koja je vrlo otporna na svaku terapiju.

Put na koji se kre e kognitivnom terapijom ponašanja (s integriranom prevencijom povrata) vodi upravo u protivnom smjeru. On nudi po initelju djelotvornu pomo i upozorava ga na to da se on ne može i ne smije osloboditi vlastite odgovornosti za svoju terapiju i za prevenciju povrata. Ako, pak, pedofil ne prihvati ponu eni model pomo i, ako pori e djelo, otklanja terapiju ili ona bude okon ana bez uspjeha, on ostaje opasan za društvo upravo zbog svoje velike sklonosti povratu. U tom slu aju valja razmišljati o mjerama sigurnosti iz podru ja kriminalisti ke politike.

U ovom trenutku teško je navesti postotak povrata za pedofile koji su bili podvrgnuti kognitivnoj terapiji ponašanja jer je taj oblik terapije još nov. Prve evaluacije, me utim, ukazuju na povoljne rezultate⁴¹. Tako se izvješ uje o samo etiri povratnika od 147 pedofila koji su promatrani šest godina nakon puštanja⁴². Unato tome, tamna brojka spolnog kriminaliteta treba se pomnije istražiti, a esto nisu izgra ene skupine za vanjski nadzor. Unato svim tim nedostacima kognitivna terapija ponašanja s integriranom prevencijom povrata predstavlja obe avaju i oblik terapije, koji e s velikom vjerojatnoš u sniziti postotak povrata i omogu iti da se po initeljima, koji su i dalje skloni povratu, odredi lije enje.

U okviru tretmana po initelja potrebno je institucionalizirati ako postoji jedan ili više od sljede ih indikacija prema⁴³:

- a) ako je po initelj prijetio silom, odnosno upotrijebio stvarnu tjelesnu silu

³⁹ Grubin, D. (1999.): Sex offending against children: Understanding the risk: Policing Research Series Paper 99.

⁴⁰ Weinrott, M. R., Saylor, M. (1991.): Self-report on Crimes Committed by Sex Ofender, u: Journal of Interpersonal Violence, 6, 286-300.

⁴¹ Maletzky, B. M. (1991.): Treating the Sexual Offender, Newbury Park, London, New Delhi, 257.

⁴² Pithers, W. D., Cumming, G. F. (1989.): Can Relapses Be Prevented? Initial Outcome Data from the Vermont Treatment Program for Sexual Aggressors, u: D. R. Laws, djelo nav. u bilj. 72, 313-325, po. 320.

⁴³ Berlin, F. S., Krouth, E. (1986.): Pedophilia: Diagnostics Concepts Treatment and Ethical Considerations. Haden, D.C. (zr.) Out of Harms Way: Readings on Child Sexual Abuse, Its Prevention and Treatment. Phoenix: The Oryx Press.

- b) ako je spolna aktivnost uključila neki bizarni ili ritualistički element
- c) ako je djelo samo jedan aspekt različitog antisocijalnog ponašanja ili kriminalnog načina života
- d) ako je djelo sekundarna posljedica druge psihopatologije (npr. psihoze, retardacije, ovisnosti)
- e) ako je djelo rezultat kronične spolne fiksacije na djecu, a ne posljedica regresije zbog prepoznatljivih stresora
- f) ako počinitelj poriče djelo ili ne shvaća da je ono neprikladno i ako je postoji prikladna osoba koja bi ga svakodnevno nadzirala
- g) ako počinitelj ima nedovoljno razvijene socijalne i radne vještine te se ne može prikladno nositi sa životnim teškoćama.

U ostalim slučajevima počinitelja se može tretirati i izvan institucije. No, većina ih ipak dolazi na tretman kada su u instituciji (zatvor, psihijatrijska bolnica ili rezidencijski centar). Potrebno je da počinitelj spolnih delikata i nakon izlaska iz institucije mijenja svoje navike i kvalitetu života te je nužno da ima razvijen sustav podrške.

Većina psihijatrijskih bolnica i socijalnih službi ograničava se od tretmana počinitelja spolnih delikata zbog nedostatka stručnosti za savjetovanje takve grupe pojedinaca ili pak zbog uvjerenja kako se ništa djelotvorno ne može učiniti ili osobne nelagodnosti stručnjaka. Tajnost na koju se stručnjak obavezuje u radu sa svakim klijentom nije prikladna u slučajevima spolnog zlostavljanja jer je tajnost upravo dio samog zlostavljanja i terapeut ne smije postati sudionik u šutnji. Mora pretpostaviti svoju odgovornost profesionalca da zaštiti potencijalne žrtve.

Uspješan tretman počinitelja spolnih delikata zahtijeva interdisciplinarni pristup različitih službi. Spolno zlostavljanje djece briše granice između kliničkog, pravnog i društvenog aspekta te je potrebna otvorena komunikacija između svih stručnjaka koji dolaze u dodir s tim problemom: kliničari, suci, savjetnici, terapeuti, liječnici, socijalni radnici, policija itd.

Naime, do danas ne postoji cjelovito kliničko znanje koje bi osiguralo rehabilitaciju počinitelja. Niti jedna metoda tretmana ili vrste terapijske intervencije nije se pokazala potpuno uspješnom. Uzevši u obzir velike individualne razlike između počinitelja, najvjerojatnije je da se ni jedan oblik tretmana neće pokazati pogodnim za sve počinitelje. Tretman mora biti osmišljen prema specifičnim potrebama, sposobnostima i obilježjima pedofila. Kako je prema definiciji spolno zlostavljanje interpersonalni čin koji uključuje spolnost i agresivnost, tako i ova tri područja (spolnost, agresivnost i interpersonalni odnos) moraju biti dio svakog tretmana. Od klijenta se u

tretmanu otkuže da prepozna problem kroz proširivanje znanja o svojim simptomima, prizna i prepozna svoje ponašanje kao neprikladno i kompulzivno te da nad njim treba uspostaviti kontrolu, zatim da prihvati odgovornost za učinjeno i da požali za nanošenje negativnih posljedica žrtvi. Vrlo često tretman mora biti nametnut jer počinitelj, čak i kada shvati društvene i pravne posljedice svojega djela, još nema osjećaj da je to što je učinio loše samo zato što tako kaže društvo te ga stoga treba konfrontirati na individualnoj razini.

Kriminalni povrat, recidivizam ili, kako se često naziva, kriminalitet nakon otpusta, često se čak i u znanstvenim raspravama koristi kao mjera za uspješnost penalnog tretmana. Sasvim je sigurno da između tih dviju varijabli postoji neka korelacija, međutim, njezina stvarna vrijednost obično ostaje nepoznata. Kriminalni povrat na nekom području nikako ne može biti jedinim kriterijem djelotvornosti tretmana koji provode penalne institucije na nekom području jer bi u protivnom to značilo da polazimo od pretpostavke kako je samo osuđena osoba ta koja se treba mijenjati, što je netočno, jer kriminogeni faktori, kako znamo, nisu samo osobne, već i socijalne, ekonomske, pa i političke prirode. Stoga kriminalni povrat nikako ne može biti mjerilo samo onoga što čine profesionalci, već i onoga što čini društvo u cjelini⁴⁴.

11. STANJE I STRUKTURA SPOLNE DELINKVENCije U REPUBLICI HRVATSKOJ

Kako bismo mogli dati realnu procjenu značenja neke društveno negativne pojave na određenom području i programirati mjere za njezino sprečavanje, pa i modalitete reagiranja tijela kaznenog postupka, moramo prije svega raspolagati podacima na osnovi kojih je moguće zaključiti kojeg je opsega ta pojava i kakav je trend njezina kretanja. Kada je riječ o ocjeni opsega i kretanja delinkventnog ponašanja nekih osoba, u našem slučaju počinitelja spolnih delikata, moramo se osloniti na statističke podatke o stanju i kretanju kriminaliteta tih osoba. Tim podacima raspoložu razne institucije. Svaka od njih ima specifične podatke razmjerne zadacima i svrhama koje pojedina tijela moraju ostvariti.

Podaci o kaznenim djelima počinitelja spolnih delikata mogu se naći kod Ministarstva unutarnjih poslova i policijskih uprava, Državnog odvjetništva, sudova i na Odjelu za

---

⁴⁴ Singer, M. (1994.): Kriminologija, Globus, Zagreb.

sudsku statistiku Državnoga zavoda za statistiku Republike Hrvatske.

Ministarstvo unutarnjih poslova raspolaže podacima o osobama koje su prijavljene zbog počinjenja kaznenog djela i o osobama koje je policija sama otkrila kao počinitelje nekog kaznenog djela. Podaci kojima raspolažu tijela unutarnjih poslova usmjereni su više na kazneno djelo i modalitete njegova izvršenja nego na počinitelja.

Državno odvjetništvo tijelo je kaznenog postupka koje pokreće i ustraje u kaznenom postupku, odnosno donosi odluku o nepokretanju kaznenog postupka za sve počinitelje spolnih delikata bez obzira na to jesu li počinili kazneno djelo koje se progoni po službenoj dužnosti ili po privatnoj tužbi⁴⁵.

U vezi sa statističkim podacima o kriminalu uopće, pa tako i o počiniteljima spolnih delikata, često se u literaturi opravdano postavlja pitanje odražavaju li i koliko ti podaci stvaran broj i kretanje počinitelja kaznenih djela na nekom području, odnosno koliko se razlikuje stvarni kriminal od registriranog kriminala koji pratimo statističkim pokazateljima. U tom kontekstu prije svega se ističe postojanje neotkrivenog kriminala i tzv. tamne brojke⁴⁶.

Kada govorimo o spolnom iskorištavanju žena i djece, možemo reći da među svim kaznenim djelima spolno iskorištavanje ima najveću tamnu brojku, koja prema nekim istraživanjima iznosi 6:1. Sve su brojniji podaci o takvom ponašanju koji upućuju da spolno zlostavljanje djece i žena prelazi granice pojedinačnih slučajeva.

Spolno iskorištavanje prelazi granice uestalosti "pojedinačnih", iznimnih slučajeva.

Potrebno je stoga poći od pretpostavke da se stvarni porast spolnog kriminala ipak relativno pouzdano odražava i u podacima o stanju i kretanju kriminala kojima raspolaže Ministarstvo unutarnjih poslova i Državno odvjetništvo.

Na osnovi podataka Odjela za analitiku Ministarstva unutarnjih poslova RH možemo pratiti kretanje kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog nasilja, udio pojedinih kaznenih djela, teritorijalnu distribuciju te dob i spol počinitelja i oštećenih osoba.

---

⁴⁵Singer, M. (1998.): Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži, Globus, Zagreb.

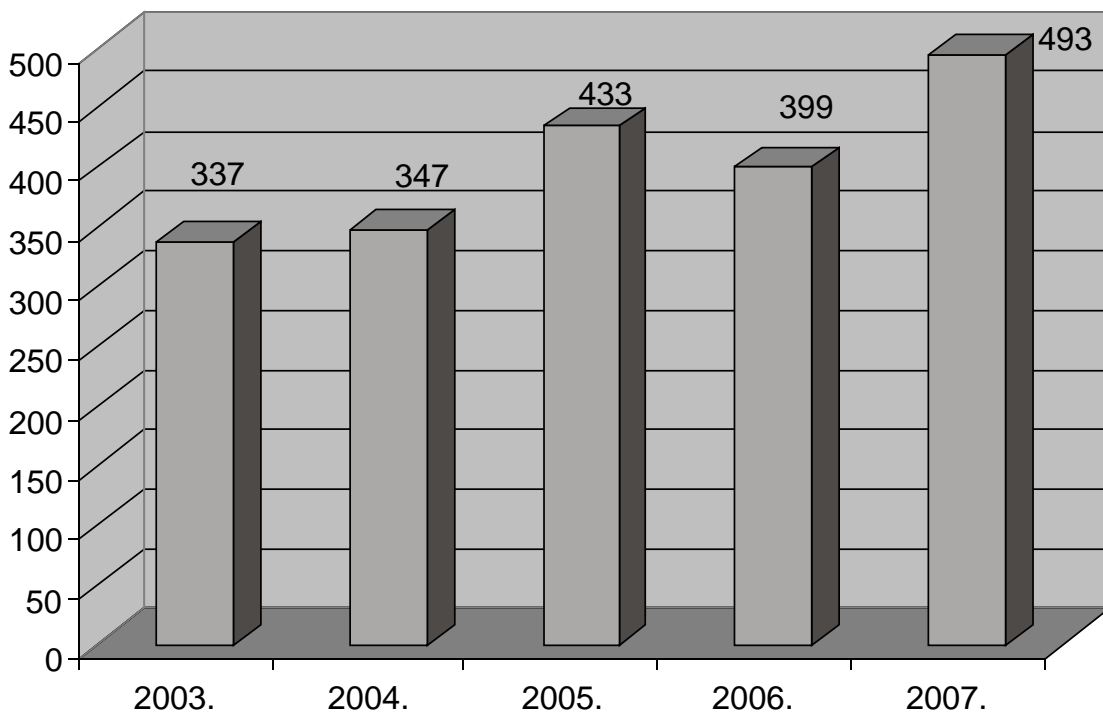
⁴⁶Singer, M. (1998.): Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži, Globus, Zagreb.

11.1. Raš lamba policijskih podataka

Promatraju i dobivene policijske podatke, iz tablice 1. vidimo da je najveći porast prijavljenih spolnih delikata na štetu djece i maloljetnika zabilježen u 2005. i 2007. godini. Uočavamo da je u 2005. godini u odnosu na 2004. godinu došlo do porasta prijavljivanja kaznenih djela za 25 %, dok je u 2007. godini u odnosu na 2006. godinu došlo do porasta prijavljivanja spolnih delikata na štetu djece i maloljetnika za 23 %.

Negativan trend prijavljivanja zabilježen je u 2006. godini kada je u odnosu na prethodnu 2005. godinu došlo do pada prijavljivanja spolnih delikata na štetu djece i maloljetnika za 8 %. Iz podataka navedenih u tablici vidljivo je da se u vremenu od 2003. do 2007. godine stalno povećavao broj prijavljenih kaznenih djela (u apsolutnom broju), dok se samo u 2006. taj broj smanjio, što se uočava i iz grafikona prikaza.

Grafikon 1. Broj prijavljenih spolnih delikata na štetu djece (2003.-2007.)

Tablica 1. Prijavljena kaznena djela prema vrsti spolnih delikata (2003. 2007.)
Apsolutni brojevi

Vrsta KD iz KZ-a	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
I.188. st. 4., 5. i 6. Silovanje (zajedno s KD u svezi I. 33.)	37	21	26	31	35
I.189. Spolni odnošaj s nemo nom osobom	3	5	3	1	3
I. 190. Prisila na spolni odnošaj				1	
I.191. st. 2. Spolni odnošaj zlouporabom položaja	5	2	6	7	4
I.192. Spolni odnošaj s djetetom	57	58	71	68	74
I.193. st. 2. Bludne radnje	102	110	149	133	166
I.194. Zadovoljenje pohote pred djetetom	61	95	95	85	84
I.195. st.1.,4.,5. i 6. Podvo enje	6	5	3	5	5
I.196. Iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju	37	26	18	18	37
I.197. Upoznavanje djece s pornografijom	19	22	45	13	29
I.197. a Dje ja pornografija na ra unalnom sustavu ili mreži			12	25	47
I.198. st. 2. i 3. Rodoskrvnu e	10	3	5	12	9
Ukupan zbroj kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog udore a po injenih na štetu djece i maloljetnika	337	347	433	399	493

Ako pojedina no promatramo kaznena djela, vidimo da je u razdoblju od 2003. do 2007. godine najviše prijavljenih kaznenih djela iz lanka 193. st. 2 bludne radnje i to 660. Najve i broj prijava za to kazneno djelo odnosi se na 2007. godinu, i to 166, što je za 24 % više nego u 2006. godini. Zatim slijedi kazneno djelo zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom za koje je sveukupno bilo 420 prijava i to najviše u 2004. i 2005. godini. Kazneno djelo spolni odnošaj s djetetom u navedenom razdoblju prijavljeno je 328 puta i to najviše u 2007. godini, što je za 9 % više nego u 2006. godini. Detaljni prikaz pojedina nih kaznenih djela prijavljenih u razdoblju od 2003. do 2007. godine vidljiv je u tablici 1.

11.2. Obilježja po initelja spolnih delikata na štetu djece i maloljetnika u Republici Hrvatskoj-policijska analiza

Analizom obilježja po initelja spolnih delikata na štetu djece koji su prijavljeni hrvatskoj policiji u razdoblju od 2002. do 2006. godine (N=853) utvr eno je da su po initelji u

98% slučajeva muškarci (tablica 2.), da su najčešće u dobi između 39 i 59 godina i više te da je značajan udio, i to 16 %, djece i maloljetnika (tablica 3.). S obzirom na zanimanje, podaci pokazuju da je među poitaljima njih 31 % djelatnika, 13 % umirovljenika i 17 % učenika. Međutim, ove podatke moramo uzeti s određenom rezervom s obzirom na to da kod 38 % poitalja zanimanje nije poznato (tablica 4.). Iz tablice 5. možemo vidjeti da je struktura sprema u skladu sa zanimanjem poitalja. Naime, najviše imamo poitalja s NSS njih 30 % te 29 % sa SSS. Međutim, i ove podatke moramo uzimati s rezervom jer je velik udio onih s nepoznatom strukturnom spremom 30 %. Promatramo i bračni status poitalja, uočavamo da ih je 47 % neoženjeno i 33 % u braku, dok ih je vrlo malo, i to 9 %, razvedenih, 3 % udovaca i onih koji su živjeli u izvanbračnoj zajednici (tablica 6.). Nadalje, od ukupno 853 poitalja njih 61 ili samo 7 % bilo je pod utjecajem alkohola kada su poitali kazneno djelo. Promatramo i tablicu 7. možemo vidjeti da je samo 15 poitalja, odnosno njih 1,7 %, ponovilo istovrsno kazneno djelo u navedenom razdoblju. Kao što vidimo, taj broj je malen, ali zbog kratkog vremena koje smo promatrali. Naime, pretpostavlja se da je većina poitalja još na izdržavanju kazne zatvora, uvjetno su osuđeni ili su tek pušteni s izdržavanja kazne zatvora.

Kako bi se dobilo stvarno stanje povratništva, treba provesti znanstveno istraživanje.

Tablica 2. Spol poitalja (N=853)

Spol	N	%
Muškarci	841	98,6
Žene	11	1,3

Tablica 3. Dob poitalja (N=853)

Dob	N	%
do 14	22	2,6
14-16	60	7,03
16-18	53	6,21
21-25	54	6,33
25-29	47	5,5
29-39	131	13,5
39-49	165	19,3
49-59	129	15,1
59 i više	121	14,2
Nepoznato	71	8,3

Tablica 4. Zanimanje poitalja (N=853)

Zanimanje	N	%
Umirovljenik	112	13,1
Učenik	143	16,7
Djelatnik	262	30,7
Nastavnik	9	1,0
Profesor srednje škole	4	0,4
Nepoznato	323	37,8

Tablica 5. Obrazovanje po initelja (N=853)

Obrazovanje	N	%
VSS	28	3,2
VŠS	19	2,2
SSS	253	29,6
NSS	259	30,3
BSS	38	4,4
Nepoznato	256	30,0

Tablica 6. Bra ni status po initelja (N=853)

Bra ni status	N	%
U braku	289	33,8
Udovac	30	3,5
Razveden	77	9,0
Neoženjen	408	47,8
U izvanbra noj zajednici	27	3,1
Nepoznato	22	2,6

Tablica 7. Povratništvo po initelja (N=853)

Ukupno prijavljenih po initelja	POVRATNICI			
	Ukupno povratnika	Jedan put	Dva puta	Tri puta i više
853	15 (1,7 %)	10	2	3

Osnovano možemo zaključiti da je riječ o kontinuiranom uzlaznom trendu kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog udora.

Gotovo sve društvene službe koje se bave zaštitom djece od kriminalnih radnji istodobno i neprekidno suočene su s dva istovrsna problema: prevelik i premalen broj prijavljenih slučajeva. Naime, s jedne strane velik broj slučajeva spolnog zlostavljanja djece biva neregistriran jer se žrtve boje prijaviti činjenicu osobne viktimiziranosti ili pak zato što se slučajem upoznati profesionalci nisu odvažili na prijavu. Cijena takvog ponašanja je neizmjerljivo štetna. Propuštanjem prijavljivanja takvih slučajeva izlažu djecu daljnjem spolnom iskorištavanju. S druge strane, velik broj kaznenih prijava biva odbijen nakon provedene istrage poradi nedostatka dokaza, a događaja se čak da ni kriminalistička obrada ne dovede do rezultata dostatnih za podnošenje kaznene prijave.

Ova dva problema međusobno su povezana te stoga moraju biti zajedno tretirana u svrhu ostvarivanja pravog napretka na području suzbijanja spolnog zlostavljanja djece. Kako bi se reducirala oba navedena problema, nužno je uiniti sljedeća dva paralelna koraka: društvene službe koje se bave zaštitom djece od kriminalnih radnji moraju

intenzivirati edukaciju kako javnosti tako i profesionalaca na ovome području, koju ve provode kroz te akcije, te poboljšati svoje sposobnosti za selekciju neprimjerenih prijava.

Potrebno je jačati kaznenopravnu zaštitu djece i maloljetnika, osjetljivost i osposobljenost kriminalističkih službenika za otkrivanje i prijavljivanje takvih kaznenih djela te uspostavljanje bolje međusobne suradnje svih državnih tijela i ustanova te nevladinih udruga i organizacija.

Sukladno postavljenim zahtjevima, prema odluci Vlade Republike Hrvatske, a temeljem odredbi Pravilnika o unutarnjem radu MUP-a RH na razini policijskih uprava, a ponegdje i policijskih postaja, od 1. siječnja 1996. godine postupno se uspostavlja i popunjava ustroj kriminalističke policije za rad na poslovima rješavanja problematike maloljetničke delinkvencije. Kako za uspješan, primjeren i učinkovit rad na ovom području postoji i niz specifičnih rješenja namijenjenih isključivo djelovanju u vezi s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, kao i maloljetnih žrtvi kažnjivih radnji, koja po osobitosti zadaća i modalitetima njihove realizacije često prelaze okvire klasičnog djelokruga rada policije. Stoga se odmah nametnula potreba donošenja programa rada za rješavanje problematike maloljetničke delinkvencije na području policijske uprave. Pošlo se, naime, od pretpostavke da će se kreiranjem takvog programa osigurati cjelovitost u otkrivanju i suzbijanju kriminalnog ponašanja mladih. U tom smislu odmah je bilo jasno da treba definirati programske zadatke koje će se uzeti u obzir kompleksnu etiologiju ove negativne društvene pojave, koja zahtijeva interdisciplinarni pristup u rješavanju.

Posebnim Naputkom pomoćnika ministra unutarnjih poslova za kriminalistiku policiju od 23. travnja 1996. godine propisano je da programi rada policijskih uprava u području rješavanja maloljetničke delinkvencije za razdoblje do kraja 1996. godine moraju biti utemeljeni na različitim stanjima, kretanja, teritorijalne rasprostranjenosti, u različitim karakteristikama i pojavnim oblicima maloljetničke delinkvencije na prostoru teritorijalne nadležnosti. Na temelju takve različite izražaje se kriminalistička prosudba ugroženosti pravilnog razvoja mladih s jasnim detektiranjem i identificiranjem kriminogenih čimbenika, odnosno stanja, objekata, punktova, osoba, situacija i sl., koji negativno utječu na ponašanje, odgoj i psihosocijalni razvoj djece i maloljetnika te na taj način poticajno djeluju na pojavu ne samo kriminalnih oblika ponašanja mladih, nego i različitih oblika predelinkventnog stanja i devijantnih ponašanja mladih.

Pri tome je opravdano stavljen naglasak na mjere i radnje za poboljšanje i zapravo ostvarenje cjelovitog postupanja u predmetima zaprimljenih kaznenih prijava o

udaljenju ili bijegu maloljetne osobe iz roditeljskog doma, odgojne ustanove i sli no. Udaljenje ili bijeg maloljetne osobe iz odgojne ustanove ispravno je prepoznat kao mogu nost ulaženja maloljetnika u područje asocijalnog pa i antisocijalnog ponašanja. Jednako tako, u navedenom se Naputku zaklju uje da svrha policijskog postupanja ne e biti u inkovito ostvarena ako pritom ostaju nerazriješeni generatori udaljenja ili bijega, kao i aktivnosti maloljetnika za vrijeme udaljenja ili bijega odnosno, mjesta i osobe koji su bili s njime u vezi i njegovim eventualnim delinkventnim ponašanjima. Definirano da je zato potrebno poduzeti mjere i radnje kojima e se svako udaljenje ili bijeg maloljetnika iz odgojne sredine rasvijetliti u sustavu uzro no-posljedi nih veza i odnosa, kako u odnosu samog maloljetnika, tako i na njegovu obitelj i školu. Tako er, odre eno je da je policija o svakom takvom slu aju obavezna pismeno obavijestiti ovlašteni centar socijalne skrbi poradi iniciranja provedbe mjera obiteljsko-pravne zaštite u svrhu korekcije ponašanja maloljetnika. Istim Naputkom zatraženo je od policijskih uprava da utvrde i program suradnje policijskih tijela s ostalim tijelima i ustanovama mjerodavnim za odgoj, skrb i razvoj mladih (državna odvjetništva, suci za maloljetnike, prekršajni sudovi, centri za socijalni rad, inspekcijske službe, predškolske ustanove, osnovne i srednje škole, crkva, sportska društva itd.).

Naputkom je tako er propisano poduzimanje mjera i radnji iji bi se cilj sastojao u poboljšanju odnosa policije sa sredstvima javnog priop avanja, pri emu se o ito imala u vidu injenica da su upravo ta sredstva bitan subjekt u stvaranju pozitivnog ozra ja javnog mnijenja i davanju doprinosa uspješnijem razotkrivanju i suzbijanju raznovrsnih oblika delinkventnog i devijantnog ponašanja mladih, a osobito razotkrivanju i otkrivanju imbenika koji pridonose ili poticajno djeluju na takve društveno neprihvatljive oblike ponašanja mladih.

Naposljetku, istim Naputkom, uz mjere i radnje kojima bi se unaprijedile programske aktivnosti na području otkrivanja i prevencije maloljetni ke delinkvencije, kao i kaznenih djela na štetu djece i mladeži, naložene su mjere i radnje za uspostavljanje sustava izvješ ivanja izme u policijskih postaja i policijskih uprava u postupanju prema maloljetnim osobama, po initeljima kaznenih djela ili ošte enih kaznenim djelima, u vezi s prekršajima od strane maloljetnih osoba ili na njihovu štetu, u vezi s udaljenjima i bjegovima iz roditeljskog doma ili odgojnih ustanova, u vezi s radom na ostvarenju programa suradnje i prevencije, a sve u svrhu uspješnijeg rješavanja maloljetni ke delinkvencije.

Stupanjem na snagu novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva, od 1. sije nja 1998. godine, bitna specifi nost policijskog postupanja u slu ajevima kaznenih djela po injenih na štetu maloljetnika izražena je u lanku 66. st. 2. Zakona o sudovima za

mladež gdje se kaže da "u predmetima kaznenih djela maloljetnika postupaju službenici redarstvenih vlasti specijalizirani za poslove maloljetni kog kriminaliteta". Bitno je napomenuti da se ova odredba primjenjuje i u predmetima mladih punoljetnika (I. 111. st. 1. ZSM) i u predmetima kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika (I. 118. st. 2. ZSM). Uvjeti za realizaciju navedene odredbe iz I. 66. st. 2. Zakona o sudovima za mladež stvaraju se na način da se sustavno i intenzivno radi na dodatnoj edukaciji, odnosno specifičnom stručnom osposobljavanju i usavršavanju, onih policijskih kadrova koji se u policiji bave mladima. Preciznije rečeno, riječ je o djelatnicima Odjela za delinkvenciju mladih i kaznenopravnu zaštitu djece i maloljetnika pri policijskim upravama te djelatnicima Odjela za suzbijanje delinkvencije mladih i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika u sjedištu Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Valja, međutim, napomenuti da sada već i u većim policijskim postajama raspoložemo djelatnicima zaduženim isključivo za problematiku delinkvencije mladih i kriminaliteta na štetu djece i maloljetnika.

Na temelju nekih procjena, prema odredbama Zakona o sudovima za mladež, postupalo se u 25 % do 30 % sveukupno prijavljenih kaznenih djela u našoj zemlji. Riječ je, dakle, o značajnom opsegu postupanja za koji, u trenutku stupanja na snagu Zakona o sudovima za mladež, nismo raspolagali odgovarajućim brojem kriminalističkih službenika koji bi bili posebno osposobljeni za postupanje u predmetima kaznenih djela maloljetnika, mladih punoljetnika i na štetu djece i maloljetnika. Zbog spomenutog razloga planirano je ubrzano rješavanje pitanja ustroja radnih mjesta kriminalističkih službenika specijaliziranih za poslove maloljetni kog kriminaliteta i kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika i to od razine policijskih postaja, preko policijskih uprava do razine Ministarstva unutarnjih poslova. Također je planirano rješavanje pitanja stvaranja unutarnjih poslova radi rasporeda na takve poslove, odnosno pitanje na njihova osposobljavanja da bi mogli funkcionirati u smislu odredbe iz I. 66. st. 2. Zakona o sudovima za mladež. S obzirom na to da je riječ o dugotrajnom procesu, donesena je odluka da se do daljnjeg obnašanje poslova u kaznenim predmetima iz djelokruga Zakona o sudovima za mladež obavlja u timskom radu službenika kriminalističke policije, pod stručnim vodjenjem kriminalističkih službenika, koji su rješavanjem raspoređeni na obnašanje poslova suzbijanja maloljetničke delinkvencije. Ti kriminalistički službenici supotpisuju kaznene predmete iz djelokruga Zakona o sudovima za mladež, čime zapravo preuzimaju odgovornost za zakonitost i cjelovitost postupanja u tim predmetima. Kako bi se zadovoljili uvjeti odredbe I. 66. st. 2. Zakona o sudovima za mladež, u listopadu 2000. godine na Policijskoj akademiji održan je prvi tečaj za stjecanje uvjerenja za specijaliziranog kriminalističkog službenika za maloljetničku delinkvenciju i kaznenopravnu zaštitu djece i maloljetnika. Sada, u 2008. godini, u pripremi je 10. specijalistički tečaj.

12. TREBA LI REPUBLIKA HRVATSKA USPOSTAVITI REGISTAR PO INITELJA SPOLNIH DELIKATA NA ŠTETU DJECE?

Prikazom navedenih različitih rješenja nadzora, kontrole i prevencije povratništva osuđenih počinitelja spolnih delikata, posebno modela registracije počinitelja i izvještavanja javnosti u SAD-u, otkriva se volja društva da suzbije problem spolne viktimizacije. U američkom modelu i pomalo u britanskom nužno je postaviti pitanje slobode kretanja, pravna na privatnost, prava na zaštitu podataka te prava na rehabilitaciju kao najvažnijih prava počinitelja koja se nekim od analiziranih zakona dovode u pitanje. Kada to gledamo iz perspektive djetetovih prava, onda su prava djeteta iznad svih drugih prava.

Treba li Republika Hrvatska uspostaviti registar ili bazu podataka počinitelja spolnih delikata na štetu djece pitanje je oko kojega se suprotstavljaju mišljenja i stavovi stručne hrvatske javnosti. Jedni misle kako je osnivanje registra pomoć u prevenciji u smjeru odvraćanja počinitelja od počinjenja kaznenih djela, dok drugi zastupaju mišljenje kako se uspostavljanjem takve baze podataka utjecati na počinitelje da se bolje kriju. Ono oko čega se suglasila stručna javnost je da izvještavanje javnosti o podacima sadržanim u registru nikako nije prihvatljivo. Osim navedenih dvojbi, ovaj je članak želio ukazati na puno većih dvojbi i probleme do kojih može doći uspostavljanjem registra ili zakona kojim bi taj registar bio propisan.

Razmatrajući pitanje uvođenja evidencije/registra, policijski je stav da sve evidencije, pa tako i specijalizirane, mogu koristiti u spremanju i otkrivanju svih počinitelja, pa tako i počinitelja spolnih delikata na štetu djece. Treba napomenuti da policija i sada, sukladno Zakonu o policiji, ima evidenciju svih počinitelja kaznenih djela, pa tako i onih koji počinju spolne delikte na štetu djece.

Sljedeće pitanje koje se nameće jest: Šemu bi služila navedena evidencija/baza? Samo postojanje evidencije neće imati svrhu ako se evidentiranim počiniteljima ne propiše određena ograničenja, obaveze i nadzor po modelu nekih europskih iskustava.

Na temelju iskustva i rada s počiniteljima kaznenih djela policija nikako nije suglasna s javnim objavljivanjem takve baze podataka, a glede njezine dostupnosti misli kako bi je trebalo točno propisati. Iz takvih propisa mora biti potpuno razvidno koja ovlaštena tijela i konkretne osobe imaju pristup podacima iz evidencije. Obvezno bi trebalo propisati i pojedine mjere zaštite.

Ostaje još jedno otvoreno pitanje: Hoće li se uspostavom registra postići i otkrivati preventivni učinci? Kako bi se odgovorilo na to pitanje, nužno je uspostaviti evidenciju/registar i provoditi ga određeno vrijeme. Svakako bi trebalo osigurati, odnosno definirati, mehanizme kojima bi se mjerila uspješnost uspostavljene evidencije/registra.

Literatura i izvori

- Berlin, F. S., Krouth, E. (1986.): *Pedophilia: Diagnostics Concepts Treatment and Ethical Considerations*. Haden, D. C. (zr.) *Out of Harms Way: Readings on Child Sexual Abuse, Its Prevention and Treatment*. Phoenix: The Oryx Press.
- Chaiken, M. (1998.): *Sex offenders and offending*, Nacional Conference on Sex Offender Registries.
- Elliot, M., Browne, K., Kilcoyne, J. (1995.): *Child sexual abuse prevention: What offenders tell us*, *Child Abuse & Neglect*, Vol 19, No 5, 547-594.
- Feinberg, D. (1997.): *Justice department guideline changes and clarifications*.
- Furbi, L., Weinrott, M., Blackshaw R. (1989.): *Sex offender Recidivism: A Review*, u: *Psychological Bulletin*, 105, 3-30.
- Greenfeld, L. A. (1997.): *An analysis of data on rape and sexual assault*, Government Printing Office, Washington.
- Grubin, D., Gunn, J. (1990.): *The Convicted Rapist and Rape*. Unpublished Home Office Study.
- Gursky-Sorkin L. (1998.): *The trilogy of federal statutes*, Nacional Conference on Sex Offender Registries.
- Jenkins-Hall, K. D., Marlatt, G. A. (1989.): *Apparently irrelevant decisions in the relaps process*. In D. R. Laws (Ed.). *Relapse Prevention with Sex Offenders*. New York. Guilford Press, pp. 268-291.
- Jerkov, M. (2000.): *Seksualni delikti na štetu djece i mladih s posebnim osvrtom na šibensko-kninsku županiju*, Diplomski rad, MUP, Policijska akademija, Visoka policijska škola, Zagreb.
- Kovčević Vukadin, I. (2003.): *Stigmatizacija počinitelja seksualnih delikata*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 24, br. 2, 819-842. 2003. godina.
- Logan, W. A. (1998.): *The ex post facto clause and the jurisprudence of punishment*, 35 *Am.Crim. L. Rev.* 1261, 1276.
- Lovell, E. (2001.): *Megan's law: does it protect children*, London.
- Maletzky, B. M. (1991.): *Treating the sexual Offender*, Newbury Park, London, New Delhi, 257.
- Marshall, W. L. (1996.): *Assessment, Treatment and Theorizing about Sex Offenders*, u: *Criminal Justice and Behaviour*, 23, 162-199, pos. 173.
- Pithers, W. D., Cumming, G. F. (1989.): *Can relapses Be Prevented? Initial Outcome Data from the Vermont Treatment Program for Sexual Aggressors*, u: *D. R. Laws*, djelo nav. u bilj. 72, 313-325, po. 320.
- Sacco, D. T. (1998.): *Arguments used to challenge notification laws and government' s response*, Washington.

- Singer, M. (1994.): Kriminologija, Globus, Zagreb.
- Weinrott, M. R., Saylor, M. (1991.): Self-report on Crimes Committed by Sex Ofender, u: Journal of Interpesonal Violence, 6, 286-300.
- Wetterling, P. (1998.): The story of Jacob Wetterling, Nacional Conference on Sex Offender Registries.
- Quinsey, W. L., Earls, C. M. (1990.): The Modification of Sexual Preferences.
- MEGAN'S LAW
- JACOB WETTERLING CRIMES AGAINST CHILDREN NAD SEXSUAL VIOLENT OFFENDER REGISTRATION ACT
- ALABAMA SEX OFFENDER REGISTRATION AND COMMUNITY NOTIFICATION STATUTES
- PAM LYCHNER ACT
- ADAM WALSH ACT CHILD PROTECTION AND SAFETY ACT
- www.aclu.org
- www.indeks.hr
- www.comunity.dps.State.al.us

Lovro Kovačić, dipl. iur.*
Mladen Sušević, dipl. iur.**

SPECIFIČNE BAZE PODATAKA I PRAVO NA OSOBNOST

Uvod

Nije potrebno posebno obrazlagati koliko je činjenica postojanja registra počinitelja kaznenih djela na štetu djece, odnosno njegovo osnivanje, važna za sigurnost djece, ali i za učinkovitiju provedbu postojećih zakonskih regulativa. Riječ je o posebnom alatu koji se danas koristi u većem broju zemalja, kako u državama Europe, tako i primjerice u SAD-u, Australiji, Novom Zelandu itd. U nekim je zemljama registar doživio više zakonodavnih i tehničkih promjena, kako glede opširnosti podataka koji se u njemu uvaju, tako i glede njihove dostupnosti. Upravo dostupnost podataka, odnosno pitanje je li takav registar potrebno u cijelosti učiniti dostupnim javnim ili ipak tajnim odnosno strogo namjenskim, predstavlja najveću dvojbu u javnosti. S jedne strane ljudi su uglavnom zainteresirani za takvu informaciju; većina zbog nastojanja zaštite vlastite djece, manjina zbog želje izbjegavanja tih osoba, a neki samo zbog puke znatiželje (kao primjerice mediji). S druge strane iskustva stručne javnosti zemalja u kojima je registar u primjeni govore ipak u prilog tajnosti. Želeći izbjeći ulogu „ovoljeg“ odvjetnika, nastojali smo dati presjek svjetskih iskustava, ali i upozoriti na postojeće prepreke u hrvatskom zakonodavstvu te na činjenicu da je riječ o vrlo zahtjevnom zadatku, iako se na prvi pogled tako ne čini. Naime, podatke počinitelja koji bi činili bazu podataka, koliko god oni bili uski ili široki, štiti pravna kategorija koju nazivamo pravom osobnosti. Hrvatsko zakonodavstvo pod pravom osobnosti¹ podrazumijeva pravo na život, tjelesno i duševno zdravlje, ali i dostojanstvo, ugled, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu itd. Uzimajući u obzir, svaka baza podataka koja sadržava neke osobne podatke, pa tako i budući registar počinitelja kaznenih djela na štetu djece, sadržavati će osobne podatke koje već sada djelomično štiti postojeća regulativa.

* Odvjetnik u odvjetničkom društvu Gugić & Kovačić, član Upravnog odbora Odvjetničkog zbora Grada Zagreba

** Odvjetnik u odvjetničkom društvu Sušević i partneri, tajnik Hrvatske odvjetničke komore

¹ I. 19. Zakona o obveznim odnosima.

Sjedinjene Američke Države

Kao i u većini drugih područja, Amerikanci su i u ovom segmentu otišli najdalje. Sve do 2003. godine države kao primjerice Connecticut ili Aljaska poznavale su postupak tzv. nejavne registracije počinitelja spolnih delikata na štetu djece. Iako su se postupci razlikovali od države do države, uglavnom su se sastojali u obvezi osuđenih počinitelja da po izlasku iz penalne ustanove prijave svoje boravište kod lokalnih policijskih vlasti. Registraciju je bilo potrebno ponoviti sveukupno četiri puta godišnje, a nepoštivanje postupka registracije predstavljalo je osnove za novi progon. Registracija je predviđala trajno evidentiranje počinitelja, a njezini podaci bili su namijenjeni prvenstveno tijelima gonjenja, dakle tužilaštvu i policiji, kako radi efikasnijeg progona počinitelja, tako i radi zaštite okoline kao što su bile primjerice školske ustanove, vršenjem nadzora prilikom zapošljavanja nastavnika. No, posljednjih devet godina primjene nejavnog registra u pravnom se krugovima odvijao paralelan slučaj koji je u svojem finalu postao presedan. Još 29. srpnja 1994. godine u državi New Jersey 7-godišnja djevojčica Megan Kanka okrutno je silovana i ubijena samo 30-ak metara od svoje kuće. Počinitelj toga kaznenog djela bio je susjed, vlasnik kuće koja se nalazila točno nasuprot kući i obitelji Kanka. Megan je nastradala tražeći psa u susjedovu dvorištu. Riječ je o osobi koja je već odslužila šestogodišnju kaznu zatvora zbog napada i pokušaja spolnog odnošaja s djetetom. Navedeni slučaj aktivirao je lokalno stanovništvo; više od 400.000 ljudi potpisalo je peticiju kojom se tražila momentalna izmjena legislative. U roku od 89 dana država New Jersey donijela je zakon pod imenom Megan's Law, koji je tek 2003. godine, nakon iscrpljujuće i dugotrajne pravne bitke potvrdio i Vrhovni sud glasovima 6 prema 3. Pravo javnosti na informacije o počiniteljima te odlučuju i interes javnosti i javna sigurnost samo su neki od argumenta kojima je Vrhovni sud obrazložio svoju odluku. A odluka je bila radikalna. Naime, riječ je o prvom javnom registru pod nazivom National Sex Offender Registry, u kojem se podaci pohranjuju na rok od najmanje 5 godina, a većinom čak i doživotno. Registar je dostupan u doslovnom smislu riječi i svima. Zahvaljujući najekspoziranijem i najdostupnijem mediju, taj se registar multiplicira pa se njegove inačice nalaze na različitim mrežnim stranicama, kako raznih udruga za zaštitu djece, tako i državnih tijela, posebice tijela progona, ali i stranicama namijenjenim lokalnim zajednicama kao što je primjerice IBNS². No, javni registri omogućili su i druge oblike obavještanja: novinske oglase, letke, mjesne sastanke u zajednicama u cilju obavještanja (upozoravanja) lokalnog stanovništva itd. Dakle, podatak o počinitelju u tolikoj je mjeri javan da u njegovu korištenju ne postoje nikakva ograničenja, pa se tako slike počinitelja mogu pronaći čak i na pakiranjima mlijeka. Komercijalizacija je pratila interes javnosti, pa danas samo jedan internetski pogled na neki od mnogih registara zna i da ćete ve sutradan dobiti poruku elektroničke pošte s ponudom za korištenje nekog drugog sofisticiranog registra. Tako se primjerice osim standardne informacije o

---

² Internet based neighbourhood information service

po initelju, koja uključuje njegovu fotografiju, adresu stanovanja, mjesto zaposlenja i opis djela za koje je već bio osuđivan, za godišnji iznos pretplate od 30 američkih dolara može svakodnevno dobiti podatak o migracijama svih ili samo određenih po initelja. Naprednom pretragom komercijalnog internetskog registra dnevno ćete zaprimati obavijesti o „približavanju“ po initelja vašem domu, ako on promijeni adresu stanovanja ili zaposlenja, i to na udaljenosti koju sami odredite (npr. 3 milje). Uz korištenje registra vaš sandučić elektroničke pošte u vrlo kratkom vremenu počinju zatrpavati ponude raznih zaštitarskih tvrtki, tvrtki specijaliziranih za alarmne uređaje, oružarskih tvrtki koje nude moderno i uinkovito oružje, pa čak i tvrtki koje nude pseću ovčare koji navodno imaju sposobnost namirisati ili osjetiti osobu sklonu pedofiliji. Stručna javnost danas vrlo deciderano nabroja nedostatke javnog registra. Kritike su upućene prvenstveno na račun recidiva. Naime, javni registri nisu u adekvatnoj mjeri osigurali izostanak ponavljanja djela, što je predstavljalo jedan od najvažnijih razloga za njegovo donošenje. Među ostalim, razlog leži u činjenici izbjegavanja registracije (zbog velikih neugodnosti te nemogućnosti pronalaska mjesta stanovanja, a posebno zaposlenja), kao i u činjenici neprijavlivanja promjena mjesta stanovanja (zbog često prisutnog lina javnosti). Navedeni razlozi dalje kumuliraju nedostatke u vidu nemogućnosti provođenja rehabilitacije te nerazumijevanja lokalnih zajednica. Uglavnom, osobe osuđene po initelja nerijetko se pretvaraju u lovinu. Danas više od 40 država u SAD-u koristi javne registre, u njima se nalazi više od 650.000 po initelja, s tendencijom godišnjeg rasta od 25.000 novih po initelja, od kojih barem 20 % osoba ne obavlja svoju dužnost registracije ili promjene podataka. Lociranje tih osoba te kontrola istinitosti podataka iznimno iscrpljuje policijske snage, što na kraju također predstavlja jedan od velikih nedostataka javnog registra.

Velika Britanija

U Velikoj Britaniji donesen je 1997. godine zakon pod nazivom Sex Offenders Act. Zakon se odnosi na osobe koje su odslužile kaznu zatvora nakon listopada 1997. godine, dakle ne primjenjuje se retroaktivno. Tim zakonom od bivših se osuđenika traži registracija kod tijela policije, s time da se kršenje obveze prijavljivanja kažnjava zatvorskom kaznom. U postupku registracije osobe su dužne prijaviti sve relevantne podatke, koji uključuju i detalje poput marke i registracije automobila koji voze, dok su u roku od 3 dana dužne prijaviti promjenu imena i prezimena, adrese stanovanja ili primjerice planirano izbjavanje iz mjesta stanovanja dulje od 7 dana. U svakom slučaju osobe su dužne jednom godišnje obaviti tzv. kontrolni posjet policiji. Podaci osoba uključuju se ovisno o duljini odslužene kazne: doživotna registracija za kazne zatvora dulje od 30 mjeseci, 10 odnosno 5 godina (za maloljetne osobe) za kazne zatvora u trajanju od 6 do 30 mjeseci itd. Za tzv. spolne prekršaje podaci se uključuju 2 godine, odnosno 1 godinu kad su u pitanju maloljetni po initelji. Registar je u domeni policije, danas ima više od 30.000 po initelja i nema javni karakter, već je dostupan samo određenim osobama

ravnateljima škola, određenim liječnicima, voditeljima športskih klubova, voditeljima klubova za mladež itd. Osobe kojima je dostupan dužne su podatke držati tajnima, a eventualna zloupotreba se kažnjava. Kritičari zakona danas ističu u problem preširokog spektra djela (kaznenih i prekršajnih) zbog kojih osoba dospijeva u registar, pa se tako ističe primjer malodobne osobe koju se registrira zbog sporazumnog spolnog odnosa s drugom malodobnom osobom.

Australija i Novi Zeland

Australija je, kao zemlja Commonwealtha, u potpunosti prihvatila britansko rješenje³, s time da je postrojila obvezu prijave promjena kod počinitelja. Počinitelj, odnosno bivši osuđenik, dužan je prijaviti svak i naknadne promjene na tijelu, pa je tako dužan prijaviti primjerice promjenu boje kose, naknadni nedostatak nekog ekstremiteta ili pak novu tetovažu. S druge strane Novi Zeland donio je zakon pod nazivom „Sarah's Law Campaigne, inspiriran tragikom događajem, koji također u značajnoj mjeri prihvaća britanska rješenja, ali prema kojem mjerodavna tijela progona donose odluku o potrebi javnog objavljivanja podataka počinitelja. Takva odluka nije podložna kasnijoj kontroli.

Njemačka

U Njemačkoj glede ovog pitanja do sada na nacionalnoj razini nije prihvaćeno jedinstveno rješenje. Bavarska samostalno provodi registraciju osuđenih počinitelja i to kroz nejavni registar HEADS⁴ na rok od 10 godina. Nakon proteka od 10 godina podaci počinitelja se brišu ako nije došlo do ponavljanja djela. Registar je u isključivoj ovlasti policije sa sjedištem u Münchenu. Samo 130 od 30.000 policajaca ima mogućnost pristupa podacima registra, dok njih 15 ima i operativnu ovlast. Kao primjer ograničene upotrebe ističe se činjenica da prometni policajac prilikom rutinske kontrole vozača putem operativnog sustava ne može dobiti podatak o činjenici njegove registracije.

Zaključak smo odlučili prepustiti slušateljima prezentacije i počiniteljima ovoga članka. S naše strane željeli dati presjek primijenjenih rješenja te njihovih nedostataka o kojima se u zemljama primjene javno polemizira. Uz navedene primjere za kraj smo željeli ukazati i na neke zakonske prepreke u postojećoj hrvatskoj legislativi, koju će vrlo vjerojatno trebati prilagoditi, prije donošenja zakona kojim će se regulirati ova materija. Naime, Kazneni zakon u odredbi članka 85 predviđa rehabilitaciju osuđenih osoba, propisujući vremenska razdoblja nakon kojih se počinitelj kaznenog djela treba smatrati neosuđenom osobom, s time da svako korištenje podataka o njegovoj osuđenosti predstavlja kazneno djelo. Odredbom članka 86 istog Zakona, propisana su i tijela kojima su namijenjeni, ali i dostupni, podaci iz kaznene evidencije. Ovisno o

³ U Australiji je ustanovljen registar na nacionalnoj razini Australian National Child Offender Register (ANCOR).

⁴ Haft-Aentlassenen und Auskunfts-Datei-Sexualstraftäter

vremenskom trajanju uvanja podataka po initelja te ovisno o tijelima ili osobama kojima e ti podaci biti dostupni ovisit e i potreba izmjene navedenih odredbi Kaznenoga zakona. I na kraju, Zakon o zaštiti osobnih podataka u svojim odredbama vrlo detaljno regulira na in vo enja baza podataka koje sadržavaju osobne podatke, pa e stoga prilikom izrade zakona i o tome biti potrebno voditi ra una. Ipak, naša bi preporuka bila da se prilikom izrade zakona vještirim nomotehni kim pristupom ipak pokuša, koliko je to mogu e, izbje i izmjene postoje ih zakona jer bi zna ajnije promjene vrlo lako mogle dovesti do nepodudaranja odredbi, otežane primjene te potrebe za daljnjim izmjenama.

Literatura i izvori

- Australian National Child Offender Register (ANCOR), dostupan na
- Haft-Aentlassenen und Auskunfts-Datei-Sexualstraftäter, dostupan na
- Internet based neighbourhood information service, dostupan na
- National Sex Offender Registry, dostupan na [/www.fbi.gov/hq/cid/cac/registry.htm](http://www.fbi.gov/hq/cid/cac/registry.htm)
- Sex Offender Information Registration Act, United Kingdom (2004), dostupan na
- Zakon o obveznim odnosima, narodne novine 35/2005
- Zakon o zaštiti osobnih podataka, Narodne novine 103/2003, 118/2006

Lana Petö Kujundži *

SVRHA PODATAKA O OSU ENIM OSOBAMA ZA KAZNENA DJELA PROTIV SPOLNIH SLOBODA I SPOLNOG UDORE A NA ŠTETU DJECE

Baze podataka o osobama koje su pravomo no osu ene zbog kaznenih djela na štetu djece trebale bi služiti u korist djece, radi zaštite djece koja bi trebala biti bolje zašti ena, a država je dužna poduzeti sve što zaštitu ini u inkovitijom¹.

Podru je spolnosti kao posebno ranjivo područje djece u posebnoj je zaštiti jer se tako promi e zdravo i slobodno odrastanje i onemogu ava traumatizacija djece pa je stoga potrebno upravo o kaznenim djelima protiv spolnih sloboda i spolnog udore a na štetu djece voditi posebne evidencije².

Kaznena djela protiv spolnih sloboda i spolnog udore a su kaznena djela za koja je zakonodavac u posebnom dijelu Zakona, glavi Zakona, svrstao niz kaznenih djela koja mogu biti u injena prema djetetu, no u kojima se ne navodi uvijek stroža kazna ako je kazneno djelo u injeno prema djetetu kao što su kaznena djela spolnog odnošaja s nemo nom osobom i prisila na spolni odnošaj.

Razli ito zakonodavac postavlja i kaznena djela gdje se kazna za po initelja pooštrava ako je djelo u injeno prema djetetu ili maloljetniku, kao u kaznenim djelima silovanja, bludnih radnji, podvo enja i rodoskrvnu a, u odnosu na kaznena djela koja su u injena djeci i koja se tako i zovu kao djela u injena prema djetetu, a to su spolni odnošaj s djetetom, spolni odnošaj zloporabom položaja, zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom, iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju i upoznavanje djece s pornografijom.

* sutkinja za mladež, zamjenica predsjednika Odjela za mladež, Županijski sud u Zagrebu

¹ Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. u Republici Hrvatskoj državni je plan i program koji uklju uje i zaštitu protiv spolnog zlostavljanja djece.

² Kazneni zakon (NN 71/06) u lancima od 188 do 198.

Kazneno djelo izvanbra noga života s maloljetnom osobom, iako ne pripada me u kaznena djela protiv spolnih sloboda i udore a, u svojoj biti nosi i zaštitu spolnosti djece, a nalazi se u glavi kaznenih djela protiv braka, obitelji i mladeži.³

Svrha podataka o osu enim osobama, koje su po inile navedena kaznena djela na štetu djece, bila bi u prevenciji ponovnog budu eg lošeg ponašanja (smanjenje recidivizma) njihovom kontrolom da ne po ine takva i sli na kaznena djela. Takve bi podatke trebala koristiti tijela koja bi nadzirala ponašanje osobe koja je vra ena iz zatvorskog sustava ili prema kojoj je izre ena uvjetna osuda. Takve baze podataka pomagale bi i kod otkrivanja po initelja takvih i sli nih kaznenih djela tijelima koja se bave progonom kaznenih djela.

Budu i pravilnik ili zakonski tekst o bazama podataka osu enih osoba gdje su žrtve djeca trebalo bi tako er uskladiti s ve postoje im rješenjima u Zakonu o izvršavanju kazne zatvora⁴. Naime, iz postoje ih zakonskih propisa proizlazi mogu nost nadzora osu ene osobe i to kroz obvezu⁵ da se uvjetno otpušteni osu enik može obvezati, a u ovim slu ajevima kaznenih djela protiv spolnih sloboda i spolnog udore a na štetu djece bi se uvijek trebali obvezati, da se javljaju sucu izvršenja, odnosno policijskoj upravi, policijskoj postaji gdje se nalaze na prebivalištu. Kako je ovaj Zakon ve na snazi, i suci izvršenja trebali bi ve do sada imati posebnu kartoteku u kojoj bi vodili osu enike koji su uvjetno otpušteni, a osu eni su za kaznena djela na štetu djece, kao i policijske postaje, što bi centralizirano tako er trebalo ujediniti.

³ Članak 214 Kaznenog zakona: „1) Punoljetna osoba koja izvanbra no živi s maloljetnom osobom koja je navršila etnaest godina života, a nije navršila šesnaest godina života, kaznit e se kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine. (2) Kaznom iz stavka 1. ovoga lanka kaznit e se roditelj, posvojitelj ili skrbnik koji maloljetnoj osobi u životnoj dobi izme u etnaeste i šesnaeste godine omogu i izvanbra ni život s drugom osobom ili je na to navede. (3) Ako je kazneno djelo iz stavka 2. ovoga lanka po injeno iz koristljublja, po initelj e se kazniti kaznom zatvora od tri mjeseca do pet godina.“

⁴ Zakon o izvršavanju kazne zatvora (Narodne novine, br. 128/99) te njegove izmjene i dopune objavljene u Narodnim novinama, br. 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01 i 11/02.

⁵ Rješenje o uvjetnom otpustu, članak 160.

(1) Rješenjem o uvjetnom otpustu uvjetno otpušteni osu enik može se obvezati na:

- 1) osposobljavanje za odre eno zanimanje ili nastavak zapo etog
- 2) prihva anje ponu enog zaposlenja
- 3) nadzirano raspolaganje prihodima
- 4) nastavak lije enja
- 5) neposje ivanje odre enih mjesta
- 6) javljanje centru za socijalnu skrb
- 7) javljanje sucu izvršenja
- 8) javljanje policijskoj upravi, odnosno policijskoj postaji.

Prema istom Zakonu prilikom otpuštanja⁶ iz kaznionice odnosno zatvora kod ovih kaznenih djela trebalo bi naložiti otpuštenom (nažalost, u tekstu Zakona je izričaj da se osuđenik može obratiti...) da se obrati sucu izvršenja koji bi trebao suradivati s centrom za socijalnu skrb. Uprava kaznionice odnosno uprava zatvora po otpustu s izdržavanja kazne zatvora trebala bi osuđenoj osobi odrediti savjetnika za pripremu i provedbu pomoći. Pomoć osuđeniku je i upućivanje osuđene osobe da ponovno ne čini takva i slična kaznena djela.

Naime, zakonski tekst govori da o otpuštanju⁷ zatvorenika kaznionica odnosno zatvor obavještava suca izvršenja i tijelo ovlašteno za vođenje kaznene evidencije, a prema Pravilniku o kaznenoj evidenciji to je Ministarstvo pravosuđa.

Stoga bi se moglo očekivati da je u Republici Hrvatskoj već danas moguće imati to neke podatke o osobama, i to s podacima prebivališta i boravišta, koje su pravomoćno osuđene i otpuštene s izdržavanja kazne zbog kaznenih djela protiv spolnih sloboda i spolnog udora a na štetu djece, jer te podatke imaju suci izvršenja i Ministarstvo pravosuđa⁸. Podatke o pravomoćno osuđenim počiniteljima imaju i državna odvjetništva u upisnicima, kao i sudovi, i to prvostupanjski redoviti sudovi, općinski ili županijski sudovi koji su odlučivali o predmetu, a i suci izvršenja koji su izvršavali pravomoćnu i izvršnu presudu. Također, podatke o pravomoćno osuđenim počiniteljima imaju, uz Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo unutarnjih poslova, koje ima podatke o kaznenoj prijavi i podatke o tragovima, kao i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi⁹ ako je počinitelj mladi punoljetnik te je osuđen na maloljetničku sankciju. U Republici Hrvatskoj u više ustanova i tijela postoje podaci o pravomoćno osuđenim osobama, no ti se podaci nalaze u zbirnim upisnicima, bez mogućnosti jednostavnog odvajanja od ostalih podataka, pa se ukazuje potreba da se u zastarjelom vođenju evidencija zasebno vode podaci o takvim osobama, odnosno da se pohrana u čini u elektroničkom dijelu te da se uvede moguća pretraga po žrtvi, djetetu i po vrsti kaznenog djela, za kaznena djela protiv spolnih sloboda i spolnog udora a na štetu djece.

Trebali bi postojati podaci o osuđenim počiniteljima kaznenih djela iz glave četrnaeste (XIV) Kaznenog zakona¹⁰ protiv spolne slobode i spolnog udora a silovanja, spolnog

⁶ Pomoć nakon otpusta, članak 165.

(1) Nakon otpuštanja iz kaznionice odnosno zatvora otpušteni se može obratiti nadležnom sucu izvršenja radi pružanja pomoći i podrške.

(2) Sudac izvršenja suraduje s centrom za socijalnu skrb kojemu može pisanim rješenjem narediti poduzimanje potrebnih mjera iz članka 163. ovoga Zakona.

⁷ Zakon o izvršenju kazne zatvora, članak 165, stavak (3): „Centar za socijalnu skrb čeka, na zahtjev kaznionice, odnosno zatvora ili suca izvršenja, zatvoreniku tijekom izdržavanja kazne zatvora, odnosno po otpustu s izdržavanja kazne zatvora, iz redova svojih zaposlenika odrediti savjetnika za pripremu i provedbu pomoći poslije otpusta.“

⁸ Članak 162 Zakona o kaznenom postupku i Pravilnik o kaznenoj evidenciji.

⁹ Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine, br. 111/97 i 27/98.

¹⁰ Kazneni zakon, članci od 188 do 198, NN 71/06.

odnošaja s nemoćnom osobom, prisile na spolni odnošaj, spolnog odnošaja zloporabom položaja, spolnog odnošaja s djetetom, bludnih radnji, zadovoljenja pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom, podvođenja, iskorištavanja djece ili maloljetnih osoba za pornografiju, upoznavanja djece s pornografijom, rodoskrvnu i kaznenog djela iz članka 214 Kaznenog zakona gdje su oštećeni u vrijeme počinjenja djela osobe do 18 godina¹¹. Podaci bi se trebali odnositi na pravomoćnu osuđenu osobu za vrijeme dok osuda nije brisana.¹²

Bazu podataka valjalo bi ujediniti i to na način da glavno državno odvjetništvo, Državno odvjetništvo Republike Hrvatske¹³, ujedinjuje sve podatke o osobama za cijeli teritorij Republike Hrvatske. Državni odvjetnik vodi postupak po službenoj dužnosti protiv počinitelja takvih kaznenih djela i nazočan je donošenju presuda, a obavezan je podnositi statistički prikaz kaznenih djela Ministarstvu pravosuđa¹⁴, ali ujedno i izvršnoj i zakonodavnoj vlasti. Kao tijelo, državno odvjetništvo je stručno i represivno tijelo koje bi najbolje moglo paziti i odobravati dostupnost obradenih podataka.

Bazi podataka trebao bi biti ograničen pristup i to na pojedina tijela i institucije, a to su sudovi, niža državna odvjetništva, policija, socijalna skrb (socijalne ustanove), obrazovne institucije preko mjerodavnih ministarstava i druge institucije, a možda i na građane koji bi takav zahtjev opravdali razlogom koji bi bio prihvatljiv da glavni državni odvjetnik dopusti uvid u bazu. Može se očekivati da bi udruge građana kao na primjer

¹¹ Konvencija o pravima djece, UN. 1989. godine gdje je definicija djeteta kao osobe do 18 godina.

¹² Zakon o kaznenom postupku, POSTUPAK ZA DONOŠENJE ODLUKE O REHABILITACIJI
članak 473.

(1) Kad po zakonu rehabilitacija nastupa protekom određenog vremena i uz uvjet da osuđenik u tom vremenu ne počinini novo kazneno djelo, rješenje o rehabilitaciji donosi po službenoj dužnosti tijelo nadležno za vođenje kaznene evidencije.

(2) Prije donošenja rješenja o rehabilitaciji, obaviti se potrebna provjeravanja, a osobito se prikupiti podaci o tome je li protiv osuđenika u tijeku kazneni postupak za kakvo novo kazneno djelo počinjeno prije proteka roka propisanog za brisanje osude. Ako je kazneni postupak u tijeku, prekinut se postupak za donošenje odluke o rehabilitaciji.

(3) Podaci o kaznenom djelu za koje je nastupila rehabilitacija ne mogu se davati nikome na uvid.

članak 474.

(1) Ako nadležno tijelo ne donese rješenje o rehabilitaciji, osuđena osoba može tražiti da se utvrdi da je rehabilitacija nastupila po zakonu.

(2) Ako nadležno tijelo ne postupi prema zahtjevu osuđenika u roku od trideset dana od dana primitka zahtjeva, osuđenik može tražiti da prvostupanjski sud donese rješenje o rehabilitaciji.

(3) O tom zahtjevu odlučuje sud nakon preslušavanja državnog odvjetnika ako se postupak vodio na njegov zahtjev.

¹³ Zakon o državnom odvjetništvu (NN 51/01).

¹⁴ Zakon o državnom odvjetništvu
članak 4.

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske dužno je podnijeti najmanje jedanput godišnje izvješće o radu Hrvatskom saboru i Vladi Republike Hrvatske.

članak 34.

(3) Glavni državni odvjetnik dužan je svake godine dostaviti ministarstvu nadležnom za poslove pravosuđa izvješće o primljenim, riješenim i neriješenim predmetima s obrazloženjem te o pokrenutim postupcima zbog počinjenoga teškoga stegovnog djela dužnosnika i stegovnim postupcima prema službenicima i namještenicima u državnim odvjetništvima.

(4) U godišnjem izvješću može se upozoriti na stanje i djelovanje pravnog sustava, nedostatke u zakonodavstvu, unutarnjem poslovanju državnog odvjetništva ili sudova te prema potrebi dostaviti i odgovarajuća prijedloga za izmjene.

neke športske udruge koje se bave djecom imale opravdan interes da pri zapošljavanju trenera ili paziku e provjere je li ta osoba možda osu ivana za kaznena djela na štetu djece.

Ova baza podataka trebala bi tako er služiti i službi socijalne skrbi koja bi trebala pratiti osu enika ako je sankcija izvan zatvorskog sustava ili kod uvjetnog otpusta ili kod izlaska iz zatvora, nakon odsluženja kazne. U budu nosti, kada bi se uz sudove uveo sustav iskušavanja (probatio)¹⁵, nešto sli no kao stru ni suradnici¹⁶ u odjelima za mladež, odnosno kao u Engleskoj i Walesu, i to kao timovi sa specijaliziranim kadrom, socijalnim radnicima, socijalnim pedagogima i psiholozima, opravdano bi bilo o ekivati da e upravo takva služba mo i nadzirati osu ene osobe. Tada bi baza podataka za svakodnevnu primjenu bila pri takvom specijalnom odjelu prokušavanja kod ve ih sudova, vjerojatno uz županijske sudove, koji bi evidentirao sve po initelje koje nadzire, a po osnovi žrtve djeteta kod kaznenih djela koja zadiru u spolnost.

Literatura

- Konvencija o pravima djeteta, UN, 1989.
- Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine broj 111/97. i 27/98.
- Kazneni zakon, Narodne novine broj 71/06.
- Zakon o državnom odvjetništvu, Narodne novine broj 51/01.
- Zakon o izvršenju kazne zatvora, Narodne novine broj 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01 i 11/02.
- Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine broj 52/02 i 62/03.
- Pravilnik o kaznenoj evidenciji, Narodne novine broj 25/00.
- <http://www.probation.homeoffice.gov.uk>

---

¹⁵The National Probation Service for England and Wales (NPS) is a law enforcement agency which supervises offenders in the community – those subject to a court order and those released on licence from prison. Nacionalni sustav prokušavanja u Engleskoj i Walesu državno je tijelo koje nadzire po initelje kaznenih djela po odluci suda i one koji su uvjetno otpušteni iz zatvora. [Http://www.probation.homeoffice.gov.uk/files/pdf/TheNationalProbationServiceforEnglandandWalesLeaflet.pdf](http://www.probation.homeoffice.gov.uk/files/pdf/TheNationalProbationServiceforEnglandandWalesLeaflet.pdf)

¹⁶Zakon o sudovima za mladež
lanak 42.

(1) Sudovi iz lanaka 36. stavka 1. ovoga Zakona i državna odvjetništva koja pred njima postupaju imaju stru ne suradnike (savjetnike): socijalne pedagoge defektologe i socijalne radnike.

(2) Stru ni suradnici u sudu u tijeku pripremnog postupka prema maloljetniku prikupljaju podatke o maloljetnikovoj li nosti; na sjednici vije a ili na glavnoj raspravi daju stru no mišljenje o vrsti sankcije koju bi bilo opravdano izre i; prikupljaju podatke o uspješnosti izvršenja odgojne mjere i daju mišljenje vije u za maloljetnike o potrebi obustave ili zamjene odgojne mjere. Savjetnici u državnom odvjetništvu prikupljaju podatke potrebne državnom odvjetniku za donošenje odluke o svrhovitosti pokretanja postupka prema maloljetniku te opravdanosti predlaganja obustave pripremnog postupka prema maloljetniku.

Gorana Hitrec*

PREVENCIJA ZLOSTAVLJANJA DJECE: PRIMJER PROGRAMA CAP

Jedna od najvećih noćnih mora većine roditelja jest strah da im dijete bude spolno zlostavljano. Premda dnevne novine i televizijski program jednostavno više ne mogu proći bez vijesti o zlostavljanju djece, mnogi još odbijaju prihvatiti stvarnost i negiraju ozbiljnost problema. Nijekanje činjenice da se zlostavljanje djece događa tako često ili odbijanje da se uvidi koliko je taj problem ozbiljan i traumatičan rezultira katastrofalnim implikacijama, od nedostatnog izdvajanja novca za prevenciju, intervenciju i terapijske usluge do mlakih reakcija javnosti koje šalju djeci pogubnu poruku da nasilje i nije tako strašna stvar. Problem je takve prirode i takvih društvenih posljedica da završuje apsolutnu i nepodijeljenu pažnju. Činjenica je da se, bez razotkrivanja i intervencije, zlostavljanje nastavlja i dalje, trajati generacijama, s višestrukim i sve brojnijim žrtvama i prekršiteljima. Iako je nasilje nad djecom općenito, pa tako i spolno nasilje, prepoznato i u nas kao jedan od vodećih javnih problema, kojim se bave kako državne institucije tako i organizacije civilnog društva, i premda su poboljšane mjere kontrole i sudsko gonjenje počinitelja, ipak ostaje još mnogo toga za učiniti, osobito u području prevencije. Samo je preventivni rad s djecom ono što će stvarno osnažiti djecu i umanjiti vjerojatnost njihove viktimizacije.

Stvaranje učinkovitog programa primarne prevencije traži dosta vremena i sredstava, stoga smo 1999. godine u Udruzi roditelja „Korak po korak“ odlučili prihvatiti i implementirati u Hrvatskoj jedan od prvih programa takve vrste u svijetu, nastao u SAD-u i poznat pod nazivom CAP. Danas ga u mnogim osnovnim školama i vrtićima provode educirani timovi CAP-ovih pomagača. Od svibnja 2008. Udruga je dobila i službeni status regionalnog trening-centra za CAP i uvrštena je na mrežnu stranicu International Center for Assault Prevention (www.internationalcap.org).

Program CAP (ital. KAP; kratica od Child Assault Prevention - prevencija napada na djecu) nastao je 1978. u SAD-u kao odgovor lokalne udruge „Žene protiv silovanja“ na molbu roditelja i učitelja osnovne škole u Columbusu u Ohiju da se njihovoj djeci i

---

* psihologinja, Udruga roditelja „Korak po korak“

u enicima pruži emocionalna podrška i preventivne informacije jer su bili jako traumatizirani slu ajem silovanja djevoj ice iz 2. razreda. Danas program CAP provode trenirani pomaga i u ve ini država SAD-a, kao i u mnogim zemljama svijeta, me u kojima je i Hrvatska. CAP je zašti eno ime visoko kvalitetnog programa primarne prevencije zlostavljanja djece koji ima više varijanti: osnovni program namijenjen djeci od 6 do 12 godina, TeenCAP namijenjen tinejdžerima, CAP za djecu od 3 do 5 godina te CAP za djecu s posebnim potrebama (mentalna retardacija). Danas se CAP smatra jednim od najinovativnijih i najsveobuhvatnijih preventivnih programa u svijetu.

Ovdje emo prikazati pristup prevenciji zlostavljanja djece koji su razvili autori CAP-a.

CAP se bazira na filozofiji oja avanja i osposobljavanja, na uvjerenju da svi ljudi imaju pravo na informacije, vještine i strategije kojima mogu ste i kontrolu nad svojim životima. Kad je CAP po eo 1978. godine, autori su uo ili sli nosti koje postoje izme u silovanja žena i spolnog zlostavljanja djece. Sva su djeca, baš kao i žene, rizi na skupina podložna zlostavljanju. Djeca su ranjiva i podložna zlostavljanju, bez obzira na spol, etni ku ili vjersku pripadnost, rasu ili društveno-ekonomski status. Oni su ciljana skupina, baš zbog svojeg statusa, odnosno injenice da su kao djeca gra ani drugog reda. Želi li se reducirati dje ja ranjivost i podložnost nasilju, smatrali su autori CAP-a, najprije moramo shvatiti što djecu ini ranjivom. Djeca su rizi na skupina zato što:

- nemaju informacije o zlostavljanju i na inima njegova preveniranja
- bespomo na su i nesamostalna
- izolirana su od izvora podrške i pomo i.

Autori CAP-a smatrali su da je dje ju ranjivost i podložnost nasilju mogu e smanjiti:

- informiranjem djece i njihove zajednice na koje bi sve na ine mogli identificirati i sprije iti zlostavljanje
- smanjivanjem njihove bespomo nosti i zavisnosti
- pove avanjem izvora podrške i pomo i.

Tijekom sljede ih nekoliko godina program je poboljšavan, njegova današnja verzija primjenjuje se ve 25 godina, a ime CAP zašti eno je ime. CAP je program primarne prevencije i obuhva a kako djecu tako i njima važne odrasle, njihove roditelje i osoblje škole/vrti a, bez obzira na to je li rije o varijanti za djecu od 6 do 12 godina, djecu od 3 do 5 godina, tinejdžere ili mentalno retardiranu djecu.

Osnovni CAP (djeca od 6 do 12 godina) provodi se kroz 4 sukcesivne aktivnosti:

- predavanje za osoblje
- predavanje za roditelje
- radionica za djecu
- vrijeme za razgovor s djecom nakon radionice.

Predavanje za osoblje: Iznimno je bitno da cjelokupno osoblje obrazovne institucije, a ne samo nastavnici, bude u potpunosti informirano o problemu zlostavljanja djece i njegovoj prevenciji jer se svakom od njih dijete može obratiti za pomoć. Stoga se u predavanju pružaju statistički pokazatelji o zlostavljanju, odgovara na pitanja o tome tko zlostavlja djecu i zašto, detaljno opisuju indikatori zlostavljanja djece, informira o zakonskoj regulativi u pogledu izvještavanja o zlostavljanju, upoznaju vještine komunikacije s djecom za koju se pretpostavlja da su zlostavljana. Ovo predavanje održava se prije predavanja za roditelje i radionice za djecu.

Predavanje za roditelje: Naglasak je na prevenciji zlostavljanja kroz poboljšanje komunikacije između odraslih i djece. Osvještavaju se strahovi koje roditelji imaju razmišljaju i o mogućnosti da im dijete bude zlostavljano i nude strategije za poticanje, prepoznavanje i korištenje prilika za razgovor s djecom o zlostavljanju. Također se predstavljaju podaci, kao i neke sveopće pogrešne predodžbe o zlostavljanju, daje pregled o zakonskim odredbama te o načinima identifikacije zlostavljane djece. Roditelje se upućuje kako raditi s djecom kod kuće i informira o izvorima pomoći u zajednici. Nastoji se doći do svih roditelja generacije koja je uključena u program CAP. Predavanje se održava prije radionice za djecu i priprema roditelje za podršku onome djetetu u slučaju potrebe.

Radionica za djecu: Tri posebno obučene osobe, koriste igranje uloga i vođenu grupnu diskusiju, učine djecu prepoznati potencijalno opasne situacije i učinkovito koristiti različite mogućnosti obrane.

Vrijeme za individualni razgovor: Nakon radionice djeci se pruža mogućnost da iznesu svoje probleme, postavljaju pitanja koja ih muče ili jednostavno podijele dojmove s radionice. To je ujedno još jedna prilika da se s njima utvrde informacije koje su dobili o vještinama preveniranja zlostavljanja. Ovo vrijeme je zapravo nastavak dječjeg učenja, kojim djetetu omogućuju da informacije i vještine koje su naučila prilagode vlastitim situacijama. Kada djeca postavljaju pitanja o potencijalno opasnim situacijama, bilo da je riječ o zastrašujućim televizijskim programima ili o nasilnom djetetu u susjedstvu, s njima utvrđujemo specifične strategije koje im pomažu da shvate svoje opcije u toj situaciji i jasnije definiraju svoja prava na to da budu sigurna, jaka i slobodna.

Glavni ciljevi radionice za djecu su:

- informirati djecu o potencijalno opasnim situacijama da bi ih znala prepoznati i da bi ih se manje plašila
- poučiti ih njihovim pravima da bi se mogla boriti za njih
- naglasiti 3 glavne strategije koje će im pomoći da obrane svoja prava:

- asertivan nastup (samoobrana suprotstavljanjem, zalaganje za samog sebe)
- podrška vršnjaka (obrana prava drugih i traženje podrške za sebe)
- povjeravanje odrasloj osobi u koju dijete ima povjerenja.

Radionica traje oko jedan sat i u njoj sudjeluju svi učenici jednog razrednog odjela. Iako je sadržaj jednak za svu djecu, jezik koji se koristi u razredu i sofisticiranost igrokaza mijenja se u ovisnosti o djetetovoj dobi i iskustvu. Svaku radionicu vode tri osobe, jedna vodi diskusiju s djecom, a druge dvije glume u igrokazima. Radionica počinje diskusijom o pravima djece i o situacijama u kojima djeca gube ta prava. Pažnja djece usmjerava se na tri osnovna prava koja im netko tko ih želi povrijediti oduzima: pravo da budu sigurni, jaki i slobodni. Od djece se traži da definiraju i opišu ta tri prava i da daju primjere za njih. Nakon diskusije o pravima preostala dva voditelja glume situacije u kojima dijete gubi ta svoja prava. Tri su takve situacije:

- kada je dijete ugroženo od vršnjaka ili nešto starijeg djeteta
- kada ga ugrožava nepoznata odrasla osoba
- kada ga ugrožava poznata odrasla osoba.

Nakon svakog igrokaza voditelj s djecom vodi diskusiju o pravima koja su djetetu oduzeta u odglumljenoj situaciji, o osjećajima djeteta i o načinima na koje se u toj situaciji dijete moglo zaštititi. Nakon diskusije ista situacija se odglumi na način da CAP-ov pomagač koji glumi dijete primijeni efikasne strategije samozaštite. Djeca imaju mogućnost sudjelovati u igrokazima s vršnjakom i nepoznatom odraslom osobom kako bi naučila na koji način mogu prijatelju u nevolji pružiti pomoć a da ne ugroze sebe. Djeca rado sudjeluju u igrokazima, tako da ovaj dio nekoliko puta ponavljamo kako bi više djece imalo priliku uvježbati samouvjereno ponašanje i međusobno pomaganje.

U situaciji kada je dijete ugroženo od vršnjaka diskusija ih usmjerava na tri strategije prevencije, a to su:

- suprotstavljanje nasilnom djetetu izgovaranjem odrješitog NE
- molba prijateljici/prijatelju da ga otprati u školu ili mu pruži neku drugu pomoć
- povjeravanje odrasloj osobi od povjerenja.

Djeci se pomaže uvidjeti da povjeravanje odrasloj osobi kad im je potrebna pomoć nije tužakanje. Kad u dijelu radionice koji se odnosi na prevenciju napada nepoznate odrasle osobe upitamo djecu što su im roditelji govorili o neznancima, ono što ujmemo je "nemoj" i "ne smiješ". Djeca znaju da od nepoznate osobe ne smiju uzimati bombone, znaju da im ne smiju davati osobne podatke. Međutim, ono što ne znaju jest što bi trebala učiniti ako im nepoznata osoba ipak priđe. Stoga ih učimo kako prepoznati opasnu situaciju i što učiniti (tzv. vještine samoobrane) da bi izbjegli moguću zlostavljanje:

- neznancima ne reći svoje ime i druge podatke
- stajati na sigurnoj udaljenosti od neznanca, koju im demonstriramo (dužina dvije ruke da bi mogli pobjeći i ako ih pokuša uhvatiti)
- pobjeći u slučaju da im se pokuša približiti (držati sigurnu udaljenost)
- koristiti poseban sigurnosni vrisak (tzv. CAP-ov vrisak) koji se razlikuje od onoga u igri; on će zbuniti napadača i privući pažnju odraslih osoba i djece koji im mogu pomoći
- vrištati dok ne budu na sigurnome mjestu
- kako udariti neznanca u osjetljiva mjesta da bi ga iznenadili i mogli pobjeći
- kad čuju prijateljev vrisak, da pokušaju vikati i trčati prema njemu kako bi provjerili je li dobro, uplašili neznanca i privukli pažnju odraslih osoba
- odmah pozvati u pomoć neku odraslu osobu
- promotriti neznanca kako bi ga mogli opisati policiji
- prijatelja otpratiti kući i kako bi razgovarali s njegovim roditeljima i pozvali policiju.

Naglašavamo im da sigurnosni vrisak i udarce u osjetljiva mjesta ne smiju koristiti u igri. Informiramo ih o različitim trikovima koje opasni neznanci mogu upotrijebiti da bi prevarili dijete. Naglašavamo im da nisu svi neznanci opasni, ali da moraju biti oprezni.

U dijelu radionice koji se odnosi na prevenciju zlostavljanja od strane poznate odrasle osobe djecu učimo:

- različite izmeću dobrih i loših tajni
- različite izmeću prihvatljivih dodira i dodira koji kod djece stvaraju nelagodu
- o pravu djeteta da govori o svakoj tajni koja ga straši ili zbunjuje, čak i kad je nekome obećalo da će je čuvati
- potičemo ih da nastave govoriti odraslim ljudima u koje imaju povjerenja sve dok ne naiđu na osobu koja ih neće vjerovati.

Nakon ovog igrokaza djeca su obično vrlo tiha. Starijoj djeci često nelagodno, na što ih unaprijed upozorimo i kažemo da je ipak važno o tome razgovarati.

Mlađoj djeci treba sve objasniti jer je važno da svi u razredu u potpunosti razumiju što se točno prikazuje u igrokazu.

Kod djece i roditelja često je prisutan strah od fizičkog nasilja nad djetetom u slučaju da se suprotstavi odrasloj osobi. Međutim, većina slučajeva spolnog zlostavljanja djeteta ne uključuje fizičko nasilje ni prisilu. Koriste se drugi oblici prinude. Uzrok djetetu je privole su obično dob, veličina i autoritet odrasle osobe. Međutim, rizik postoji, pa djecu upozoravamo da, boje li se osobi reći ne, mogu dati poljubac (kako se to prikazuje u igrokazu), ali se kasnije moraju nekome povjeriti.

Posljednji igrokaz uključuje u igru i roditelja/roditeljicu. Njime demonstriramo djeci kako bi mogli zatražiti pomoć u slučaju bilo kojeg problema i potičemo ih da to učine. Važno je uspostaviti vizualnu kariku koja će djecu povezati s nekime u zajednici tko bi reagirao na njihov poziv u pomoć. Od roditelja tražimo da djetetu pruže podršku.

Radionica završava ponavljanjem dječjih prava da budu sigurni, jaki i slobodni. Djeci nudimo mogućnost da, ako žele, mogu razgovarati s nama o svojim problemima ili pitanjima koja ih muče. Ono što djecu najviše zanima i brine su televizijski programi koje nisu razumjeli, nasilna djeca s kojima se ne znaju nositi, „drogeraši“ kojih se plaše, a zna se dogoditi da otkrijemo i zlostavljanje. Kad dijete otkriva zlostavljanje, radimo s njime na povezivanju s nekim iz škole tko će se uključiti u rješavanje problema. Da bi se djeca mogla zaštititi od potencijalno opasne situacije, moraju je znati prepoznati. Informirano dijete manje se boji i spremnije je pravilno reagirati! Djecu nije potrebno zastrašivati da bismo ih naučili kako se zaštititi. Umjesto zastrašivanja, ona trebaju pozitivne strategije koje će ih ojačati i omogućiti da spriječe vlastitu viktimizaciju. To je suština CAP-ova pristupa.

Mnogi misle da razgovori o zlostavljanju nepotrebno zastrašuju djecu. Da bi se to izbjeglo, važno je usredotočiti se na ono što djeca mogu učiniti u opasnim situacijama. Kada djecu učimo kako treba prijeći ulicu, usredotočujemo se na znanja i vještine koje su im potrebne da bi to učinili bez opasnosti. Isti je princip kod sprečavanja zlostavljanja. Pažnju usmjeravamo na ono što bi djeca mogla učiniti, a ne na samu opasnost.

Osim što djeci pružamo informacije o potencijalno opasnim situacijama, moramo ih i osnažiti, odnosno naučiti ih kako da upotrijebe te informacije. Preduvjet za to je poučiti ih da imaju pravo biti sigurni. Djeca moraju znati da autoritet odraslih nikada ne smije biti nekvalificiran te da postoje situacije kad dječja prava moraju istisnuti autoritet odraslih. Djeca moraju prepoznati takve situacije i naučiti strategije koje će im pomoći da se s njima nose. Djeca moraju znati da:

- imaju pravo odrasloj osobi koja ih pokušava povrijediti, zbuniti ili zastrašiti reći "ne"
- sama odlučiti kako netko može dirati njihova tijela
- zatražiti i dobiti pomoć kojom će zaštititi svoja prava.

Kad to nauče, djeca su osnažena i potaknuta da zaustave napad na sebe, bez obzira na to od koga dolazio. Poučavamo i djecu njihovim elementarnim pravima da budu sigurna, jaka i slobodna, informiranjem o tome kako prepoznati opasne situacije i upoznavaju ih sa strategijama koje im omogućuju da ta prava zadrže, program CAP smanjuje njihovu ranjivost. On poučava djecu efikasnim preventivnim strategijama koje počinjavaju na dječjim sposobnostima, a ne na ograničavanju tih sposobnosti.

prof. dr. sc. Davor Deren inovi

IZ RECENZIJE

Odabrana tema je nedvojbeno vrlo značajna za prevenciju svih oblika nasilja prema djeci, a posebno seksualnog nasilja. Ona je, osim toga, i vrlo aktualna, imajući u vidu da je Republika Hrvatska potpisala Konvenciju Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i zlostavljanja. Ta Konvencija propisuje obvezu država članica da, iz preventivnih razloga, u nacionalnim zakonodavstvima predvide mjere za pohranu određenih podataka o počiniteljima kaznenih djela iz konvencijskog kataloga (seksualno nasilje prema djeci, kaznena djela djeteta je pornografije, iskorištavanje djece za prostituciju itd.). Države moraju, u skladu s temeljnim načelima svog pravnog poretka i preuzetim međunarodnopravnim obvezama, pohranjivati podatke o identitetu i genetskom profilu osuđenih počinitelja seksualnih kaznenih djela na štetu djece. Međutim, što također nedvojbeno proizlazi iz Obrazloženja (Explanatory report) uz Konvenciju, njome se ne uspostavlja obveza uspostavljanja posebnih baza podataka za seksualne prijestupnike jer bi to, između ostalog, imalo negativan učinak u smislu etiketiranja tih osoba i otežavanja njihove potpune socijalne integracije nakon izdržane kazne. Na tu «fleksibilnost» konvencijskog teksta, na više mjesta u svojim radovima referirali su se i autori ovoga Zbornika.

Provedba Konvencije otvara mnoga pitanja. U prvom redu, kakav bi registar trebao biti i koje bi podatke trebao sadržavati. Osim toga, za raspravu je i kome bi takav registar bio namijenjen. Drugim riječima, da li se opredijeliti za registar otvorenog tipa (kakvi npr. postoje u SAD i nekim drugim državama i kojim slobodno mogu pristupiti svi zainteresirani građani), ili za registar zatvorenog tipa (premda se u nekim radovima on naziva registrom «poluotvorenog tipa» što smatram nije najbolji izraz jer se njime u suštini onemogućava pristup javnosti) koji bi omogućio svim tijelima koja se na različite načine u okviru svojih nadležnosti bave prevencijom i kaznenim progonom seksualnog nasilja na štetu djece razmjenu podataka i pravovremeni uvid u podatak koji bi mogao spriječiti počinjenje konkretnog kaznenog djela. Negativna iskustva država koje ne samo da otvorenim registrima nisu ostvarile bitan pomak u smislu veće zaštite djece od seksualnog nasilja već su i u značajnoj mjeri doveli u pitanje neka druga temeljna ljudska prava bivših osuđenika (npr. pravo na privatnost, pravo na zaštitu osobnih podataka),

sugerira oprezniji pristup i ograničavanje rasprave na registre poluotvorenog ili čak zatvorenog tipa. Osim toga, u provedbi konvencijske obveze potrebno je voditi računa i o visokim (ne i apsolutnim!) standardima zaštite osobnih podataka svih građana, pa i osoba koje su osuđene za teška kaznena djela.

U prilog uspostavljanja registra seksualnih prijestupnika na štetu djece autori ističu tezu značajnog broja povratnika među tom delinkventnom populacijom (premda statistički podaci ponajprije zbog tamne brojke – esto ne odražavaju takvo stanje!) kojima je potrebno onemogućiti pristup djeci. Osim toga, s obzirom na tzv. iteracijsku opasnost (ponavljanje kaznenog djela) u novoj sredini, važno je provesti usklađivanje između svih država stranaka Konvencije kako bi bila olakšana razmjena relevantnih podataka u preventivne svrhe. Jedan od razloga protiv, na kojeg autori s pravom upućuju, jest da ne postoje znanstveno utemeljeni dokazi o tome da postojanje takvih registara samo po sebi ima preventivni učinak kada je o seksualnoj delinkvenciji riječ. Najbolji dokaz za to su, između ostalog, SAD u kojima nije došlo do opadanja stope tog pojavnog oblika nasilja unatoč otvorenju i svima dostupnih podataka o osuđenim osobama. Osim toga, postavlja se pitanje, nije li kontinuirani nadzor nakon što je osuđena osoba izdržala kaznu (ili joj je ona oproštena ili zastarjela) zapravo neka vrsta produžene kazne i dovođenje u neravnopravni položaj te delinkventne skupine u odnosu na sve ostale bivše osuđene. Postavlja se i pitanje troškova (slažem se sa većinom autora koji su u svojim radovima istaknuli da troškovi ne bi trebali predstavljati naletnu zapreku ako se na taj način mogu ostvariti proklamirani ciljevi), a ističe se i bojazan da bi uspostavljanje registra seksualni delinkventi još bolje i uspješnije prikrivali svoje aktivnosti što podrazumijeva i njihovo «umrežavanje». Pitanje registra bivših osuđenika u izravnoj je vezi i sa rehabilitacijom kao ustavnom kategorijom pa se u tom smislu slažem sa autorima koji smatraju da bi tzv. doživotni (trajni registri) bili suprotni ustavnom načelu da se, po proteku zakonom propisanih rokova i brisanjem iz kaznene evidencije, osoba mora smatrati neosuđivanom. S obzirom da se radi o mjerama kojima se do određene granice ograničavaju pojedina ljudska prava trebalo bi voditi računa i o načelu razmjernosti i podatke iz registra ograničiti sadržajno (podaci o identitetu i DNA profilu) i samo na najteže oblike seksualnog nasilja prema djeci. Konačno, valja se složiti s autorima koji zaključuju da uspostavljanje registra problemi neće biti riješeni jer oni to mogu biti samo ako se uspješno otklone uzroci ovog pojavnog oblika nasilja, a to je u prvom redu, liječenje osuđenika (i u smislu provedbe odgovarajućih sigurnosnih mjera) na koje zatvorska kazna nema zadovoljavajuć i specijalno preventivni učinak.

ZAKLJUČCI SA STRUČNE RASPRAVE O BAZI PODATAKA O POŠTOVNIM INTELJIMA SPOLNIH DELIKATA NA ŠTETU DJECE u Zagrebu, 19. studenog 2007.

1. Uskladiti zakonodavstvo Republike Hrvatske sa zahtjevima koji proizlaze iz Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i zlostavljanja
2. Osnovati multidisciplinarnu stručnu radnu skupinu, koja će izraditi prijedlog Zakona koji će regulirati osnivanje baze podataka o poštovnim inteljima spolnih delikata na štetu djece, pri DORH-u i/ili Ministarstvu pravosuđa
3. Efikasnom tajnošću podataka osigurati poštovne intelje od zlouporabe, a Republiku Hrvatsku i korisnike podataka od potencijalnih postupaka naknade štete
4. Podatci iz baze trebaju biti dostupni sudu, policiji, državnom odvjetništvu, centru za socijalni rad, institucijama koje su zadužene za daljnji tretman i/ili praćenje poštovnog intelja
5. Razviti instrumentarij za procjenu rizika, određivanje zaštitnih mjera i izrada individualnog programa za svakog poštovnog intelja nakon izlaska iz zatvora
6. Razviti poseban pristup u tretmanu djece poštovnog intelja spolnih delikata, uvažavajući njihove razvojne potrebe
7. Pri sudovima razviti efikasan probacijski sustav, kao važan segment prevencije od recidiva
8. Izraditi protokol o međunarodnom obavještanju drugih država o saznanjima da poštovni intelj seksualnih delikata putuje u drugu državu.

9. Nastaviti intenzivirati i osposobiti što veći broj stručnjaka u zatvorskom sustavu za rad s počiniteljima spolnih delikata. Stvoriti uvjete za otvaranje posebnog odjela zatvorenika počinitelja spolnih delikata
10. Osnovati interdisciplinarne službe za tretman i praćenje u lokalnoj zajednici, uz mogućnost izricanja zaštitnih mjera opasnim počiniteljima
11. Educirati stručnjake koji po prirodi posla postupaju bilo prema počiniteljima bilo prema žrtvama seksualnih delikata na štetu djece (policijski službenici, socijalni pedagozi, psiholozi...) u okviru formalnog i cjeloživotnog obrazovanja
12. Baza podataka je samo jedna od mjera prevencije kojima zajednica može zaštititi djecu od ponovne /recidivirajuće/ izloženosti počiniteljima spolnih delikata – djeci prijeti opasnost i od počinitelja koji nisu procesuirani, niti pod nadzorom. Ne smiju se zanemariti edukacija i prevencija spolnog zlostavljanja, a posebice razvijanje samozaštitnih vještina kod djece, koji zajedno s efikasnom bazom podataka mogu pružiti potpuniju zaštitu djece od spolnog nasilja.